ВИДАВНИЦТВО ГРАМОТА

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК
Марія ІВАНЧУК

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

4

Жа́нри — це групи художніх творів, які об'єднують за певною структурою та спільними ознаками зображення дійсності.

ЖАНРИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Прозові твори

- оповідання
- повісті
- легенди
- казки
- байки

Поетичні твори

- вірші
- пісні
- акровірші
- народні пісні

П'єси

- трагедії
- комедії

Прозо́вий твір — це текст, написаний без рими. Автора чи авторку прозового твору називаємо письменником або письменницею.

Поети́чний твір — це особливий текст, який має рими, ритм, художньо-образні, емоційні слова та вислови. Автора / авторку поетичного твору називаємо поетом / поетесою.

П'є́са (або **виста́ва**) — це форма твору, яка складається з діалогів між персонажами, метою якої є саме вистава, а не лише читання.

Оповіда́ння — це невеликий за обсягом прозовий твір, у якому зображена подія із життя одного або двох персонажів.

Прозовий твір

Міф — оповідь, що пояснює походження світу, життя в ньому.

Ка́зка — це твір про вигадані події.

Леге́нда — один із жанрів усної народної творчості. Розповідь про давноминулі події релігійного й іншого змісту, фантастичні оповідання про тварин і рослини.

При́тча — невелике оповідання повчального характеру про якусь життєву пригоду. У притчі утверджується перемога добра й справедливості.

Поетичний твір

Вірш — невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою, найчастіше з римуванням рядків.
Ри́ма — співзвуччя слів у кінці віршованих рядків.

Акрові́рш — поетичний твір, у якому перші літери кожного рядка згори вниз утворюють слово або речення.

Наро́дні пісні́ — це вид народної творчості. Їх передають із покоління в покоління. Вони є важливою частиною культурної спадщини, відображають звичаї, традиції та історію українського народу.

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ПРАПОР УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запанує́м і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК
Марія ІВАНЧУК

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Підручник для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«Грамота»
2026

УДК 811.161.2(075.2 + 076)
З-38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01. 2026 № 111)

Умовні позначення:

— виразне читання;

— робота в парах;

— робота в групах;

— творче завдання;

— досліджую мову;

— словник;

— театралізація;

— домашнє завдання.

Символи для розгадування ребусів

Захарійчук М., Іванчук М.

З-38 Літературне читання : підручник для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2026. 192 с.

ISBN

Підручник розроблений відповідно до Державного стандарту початкової освіти, Типової освітньої програми мовно-літературної галузі (програма колективу авторів під керівництвом *О. Я. Савченко*).

Зміст підручника подано за розвивально-продуктивним інтегративним підходом, що дає можливість формувати ключові та предметні компетентності.

У змісті підручника наявні тексти для читання за QR-кодом, які забезпечують диференційоване навчання учнів / учениць із різним рівнем читацьких можливостей.

УДК 811.161.2(075.2 + 076)

— інтерактивний електронний додаток до підручника.

© Захарійчук М. Д., Іванчук М. Г., 2026
© Видавництво «Грамота», 2026

ISBN

1. Прочитай виразно вірш.

УКРАЇНА

Є у кожної стеблинки,
І в пташинки, і в дитинки
На весь світ одна-єдина,
Як матуся, —
Батьківщина.
Є у нас своя родина,
Є верба і є калина,
Пісня, мова солов'їна —
Все це наша Україна.
Ти люби її, дитино,
І вишневу, й тополину.
А без нені, без Вкраїни
Будеш в світі сиротина.

Н. Гуменюк

2. ***Досліджую текст.***

Розглянь символи України. Які з них є державними, а які — народними? Про які символи держави згадує авторка вірша? З яким проханням вона звертається до читачів? Прочитай ці рядки. Прочитай підкреслені слова. Як називаємо слова, які мають однакове або дуже близьке значення?

3. ***Поділися своїми враженнями.*** Хто тебе супроводжував сьогодні до школи? Якою була зустріч з однокласниками й однокласницями? Які твої очікування від уроків читання?

Розділ І. «Родина, родина — це вся Україна...»

Родина — це найважливіше, що є в житті кожної людини. Це твоя сила, твій захист, любов і надія. Це твій маленький світ, у якому все дороге, звичне та зрозуміле. Це найрідніші й найближчі люди, які дарують тобі тепло та любов і допомагають у будь-яких ситуаціях.

Батько і мати навчають працювати й творити красу, бути добрими, відвертими та щирими в стосунках із людьми. Бабусі й дідусі завжди готові прийти на допомогу і тобі, і татові з мамою. Кожному / кожній із вас відоме бабусине: «Іди, я тебе поцілую». Саме зі своєї сім'ї ти підеш у світ і понесеш доброту, чесність, віру та традиції своєї родини. Адже твоя сім'я є маленьким джерельцем, яке вливається в могутню річку — Батьківщину, твою Україну. Безсмертний і непереможний той народ, у якому не обривається цей святий зв'язок.

1. Прочитай текст. Визнач, хто в оповіданні використав слова заголовка.

ЄДИНЕ ЦІЛЕ

Оповідання

Наприкінці тижня тато прийшов із роботи й весело сказав:

— У лісі — море маслюків. Завтра їдемо по гриби.

— Можна я не поїду, — попросила мама. — Щось я нездужаю.

— Гаразд, — погодився тато. — А ти, синку, як на це дивишся?

— Хочу їхати! Дуже хочу! — зрадів я.

Звечора ми приготували все необхідне для поїздки.

Коли мама проводжала нас, то попросила:

— Хлопці, завтра неділя, то дуже не захоплюйтеся. Мусимо всі гриби сьогодні ж почистити й відварити. Консервувати буду вже в понеділок.

— Гаразд, — погодився тато.

— Знаю я ваше «гаразд»: привезете повний мішок, як минулого разу, а мені потім цілу ніч не спати. Дайте слово, що допоможете почистити всі гриби.

Ми з татом перезирнулися, усміхнулися один до одного й, набравши повітря, в один голос сказали: «Даємо слово, що допоможемо почистити всі гриби».

Приїхали до лісу. Нас зустріли білокорі берізки з першими золотими листками. Вони, наче золоті монети, виблискували на вранішньому сонці. А от і могутній клен. Осінь тільки почала розфарбовувати його листя різними кольорами. Листки ще міцно тримаються, не падають од вітру, але дуже скоро перетворяться на різнокольорові зірочки, а потім на

барвистий килим. Я люблю різнокольорові кленові листки. А он і кущ горобини. На ній з'явилося намисто із червоних ягід. Ним будуть ласувати пташки. Ідемо далі й відчуваємо п'янкий запах прілого листя та молодої хвої. Це молодий соснячок, який зустрічає нас мереживом тіней і килимом щедро насипаних під ноги золотистих маслюків.

Закипіла робота! Ми швидко назбирали два повних відра й великий кошик.

— У нас уже достатньо грибів, — сказав тато. — Повертаймося додому!

— Ой! — скрикнув я. — Тату, дивися, які гарні молоденькі!

— Молоденькі погано чистити, — зауважив батько.

— Ну, ще тільки ці — і все!

— Гаразд, синку, але збирати — не чистити. Запам'ятай це.

Мама зустріла нас з усмішкою:

— І хто це все перечистить? — тихо запитала вона.

І от ми з татом сидимо й чистимо. Уже надворі темно — а ми чистимо…

Мама, хоча й нездужає, узялася нам допомагати. Особливо важко чистити маленькі гриби: під капелюшком треба обережно знімати тоненьку плівочку. У мене вже злипаються очі.

— Сину, іди вже спати, — каже мама втомленим голосом.

Я дивлюся на тата, що він скаже. Батько по-доброму всміхається:

— Можеш іти, якщо дуже втомився. **Але ж ми дали мамі слово, його потрібно дотримуватися. Ми ж одна сім'я? Єдине ціле?**

— Так, — погодився я і з новими силами взявся до роботи *(за В. Пароновою)*.

Повторюємо разом

Жáнри — це групи художніх творів, які об'єднують за певною структурою та спільними ознаками зображення дійсності.

Жанри художньої літератури

Прозові твори *(оповідання, повісті, легенди, казки, байки)*	**Поетичні твори** *(вірші, пісні, акровірші, народні пісні)*	**П'єси** *(трагедії, комедії)*

Прозóвий твір — це текст, написаний без рими. Автора / авторку прозового твору називаємо письменником / письменницею.

Поетúчний твір — це особливий текст, який має рими, ритм, художньо-образні, емоційні слова та вислови. Автора / авторку поетичного твору називаємо поетом / поетесою.

Оповідáння — це невеликий за обсягом прозовий твір, у якому зображена подія із життя одного або двох персонажів.

Основнá (головнá) дýмка — це те, що автор / авторка хоче сказати читачеві.

Те́ма те́ксту — це те, про що повідомляють, розповідають.

Дослі́дження — це вивчення чого-небудь або кого-небудь; пошук нових знань.

Досліджувати текст — це:

- читати уважно, удумливо;
- з'ясовувати значення незрозумілих слів;
- зрозуміти тему й ідею тексту;
- запам'ятовувати логіку подій у тексті;
- створювати власну думку про прочитане.

2. ***Досліджую текст.***

Який жанр прочитаного тексту? Хто розповідає про події? Коли, у яку пору року відбуваються події? Розглянь малюнок *(с. 6)*. Хто чистить маслюки? Зроби припущення про інших членів сім'ї. Які стосунки між ними? Які слова й репліки підтверджують твою думку? Прочитай виділені речення. Доведи або спростуй, що саме ці речення є основною думкою твору. Прочитай абзац, позначений блакитною рискою. Вибери правильну відповідь: це текст-розповідь, текст-опис, текст-міркування. Як називаємо підкреслені слова?

3. Підготуйся до відтворення змісту оповідання, дотримуючись логіки розвитку подій.

1. Прочитай вірш самостійно, мовчки.

МАМА

Мама, мамочка, матуся,
Я до неї пригорнуся.

Вона добра і привітна,
Ніби сонце в небі, світла.

В. Лущик

2. Прочитай вірш. Поміркуй, чому автор назвав його саме так. Підготуйся до виразного читання.

ЗАГАДКА БЕЗ КІНЦЯ...

Який струмочок повсякчас
Співає ніжно коло нас?
Мамин голос.
А що солодке знаєш ти,
Чого в крамниці не знайти?
Мамині уста.
Яке колосся золоте
Униз вершечками росте?
Мамині руки.
Які дві зірки, знаєш ти,
Завжди нам сяють з висоти?
Мамині очі.
А що широке, як земля,
Та не займа чужі поля?
Мамина душа.

Г. Вієру

Повторюємо разом

Порівня́ння — це зіставлення одного предмета з іншим для того, щоб яскравіше змалювати його словами. Порівняння — це образні слова.

Па́уза — інтервал між окремими словами. Малі паузи позначаємо так:

| (після коми); великі — || (після двокрапки, тире); дуже великі — ||| (після крапки).

Вира́зне чита́ння — це мистецтво відтворення думок, почуттів, настроїв і переживань, які вкладені в слово. Читаючи виразно, читець передає власне ставлення до тексту. Мистецтво виразного читання називаємо *декламацією*, а читця — *декламатором / декламаторкою*.

Пам’ятка декламатору / декламаторці

- Прочитай мовчки текст, з’ясуй значення незрозумілих слів.
- Займи зручну позу: стань рівно, розправ плечі, підніми голову.
- Назви́ автора / авторку твору, заголовок.
- Уяви картини, які будеш озвучувати.
- Дотримуйся помірного темпу читання.
- Правильно інтонуй питальні й окличні речення.
- Дотримуйся пауз.
- Використовуй стримані жести.

3. ***Досліджую текст.***

Який жанр прочитаних текстів? Прочитай у вірші «Мама» *(с. 8)* речення з порівнянням. Як автор називає маму? Про що це свідчить? Чому вірш Г. Вієру має заголовок «Загадка без кінця...» *(с. 9)*? Продекламуй цей вірш, використовуючи поради з «Пам’ятки декламатору / декламаторці». Доповни речення порівняннями з вірша «Загадка без кінця»: *Мамин голос, наче ... . Мамині руки, наче ... . Мамині очі, наче ... .*

4. Створи загадку з «розсипаних» слів. Не забудь про риму. Закресли у відгадці кожну букву ***я***, прочитай.

Що, кругленьке, смакуємо, із, солоденьке, вишнями?
Відгадка: ямяяамяияняяіяпяияяряіяжякяия

5. Прочитай за QR-кодом вірш О. Овчар «Мамин вихідний». Дай відповіді на запитання.

- Хто із членів сім’ї веде розповідь?
- Як члени родини допомогли мамі?
- Який у них був відпочинок?
- Прочитай речення, виділене блакитним кольором. Чи може його зміст відображати ідею вірша?

6. Вивчи вірш «Загадка без кінця...» напам’ять.

1. Прочитай текст.

ПРО СЕБЕ. ПОВЕРНЕННЯ...

Звуть мене Арсеном, прізвище — Іванюк. Мені нещодавно виповнилося одинадцять. Хоча іноді відчуваю себе набагато дорослішим. Коли ми з мамою (я її називаю Юля) ідемо поруч — до магазину чи в кіно, усі думають, що вона моя старша сестра. Мене тішить, що моя мама така молода й гарна. Вона ходить у джинсах і модних футболках, стрункa та довгокоса. Мама каже, що найголовніший чоловік у її житті — це я. Решта її не обходить! Але я не такий уже й малий, щоб не знати, як їй буває самотньо. Скоро чотири роки, як ми переїхали в інше місто, але я так і не зміг до нього звикнути. Найбільше сумував за своїми друзями (особливо за Павлом), за селом, де проживала моя бабуся з дідусем. Й ось нарешті я навідаюся до бабусі! Я навіть забув, як виглядає її будинок, лише пам'ятав, що дах укритий червоною черепицею.

Біля одного з будинків стояла лава, схована за розлогим віттям абрикосового дерева. Ця старезна абрикоса видалася мені знайомою. Пригадую: у дідовому садку було багато абрикосів, які я їв, підбираючи із землі. А бабуся сварилася, казала, що не можна їсти немиті...

Я присів на лаву й припав оком до шпарини в паркані. Віти дерева були рясно вкриті стиглими плодами. Гори абрикосів устеляли землю під моїми ногами. Запах стояв запаморочливий! Цей запах був мені дуже знайомий — ні в кого в селі не було таких смачних абрикосів, як у мого дідуся Олега. Так я остаточ-

но впевнився, що це будинок мого дідуся Олега. На подвір'ї було тихо. Я не знав, що робити далі. Постукати? Увійти? Гукнути? У цей час на поріг вийшла жінка. Я страшенно розхвилювався, бо ж упізнав бабусю Ліду! Ніколи не думав, що ця зустріч може мене так розчулити! Я так любив свою бабусю! Я так сумував за нею! Серце загупало, у вухах забриніло.

— Арсенчику? — невпевненим голосом запитала вона, побачивши мене.

У мене перехопило подих. Я міг лише кивнути. Бабуся підійшла й обняла мене. Була мить, що в мене засвербіло в носі. Бабця відсторонилася, витираючи очі обома руками, і почала роздивлятися мене.

— Як ти виріс, онучку! — сказала вона. — Який став гарний. Справжній парубок. Ми так на тебе чекали. Уже й надію втратили, що колись побачимося. Ну, ходімо, ходімо хутчіше до хати! Ото дідусь зрадіє!

Бабця завела мене до хати. Тут усе було інакше, ніж я пам'ятав, але запах залишився тим самим — трав'яним, духмяним, солодким, пряним. Я ніби розчинився в ньому.

— Діду! — гукнула бабця вглиб кімнати. — Іди-но, поглянь, хто приїхав!

З кімнати почулися впевнені кроки діда Олега. Він одразу впізнав мене. Повівся так, ніби ми лише вчора бачилися. Простягнув руку, турнув у плече, поплескав по спині. Усе по-дорослому.

— Що ж, герою, з приїздом. З поверненням... Нарешті...

Голос діда Олега чомусь тремтів...

Ми сіли за стіл. У мене аж подих перехопило. Я давно не бачив такої їжі! Бабуся винесла з кухні кілька полумисків із варениками. Одні були насиченого жовтого кольору — із сиром, в інших крізь тон-

кий шар тіста просвічувалися червоні вишні, а ще були вареники з абрикосами, чорницею і навіть аґрусом. Посеред столу стояла миска зі сметаною — у ній стирчала й не падала ложка. Ми з Юлею часом купували вареники в супермаркеті, але вони були маленькі й усі однакові...

У вікно вже заглядав круглий місяць. Бабуся повела мене на скляну веранду. Там було велике ліжко... Підлогу встеляли плетені бабусею килимки.

— Якщо пригадуєш, Арсенчику, тут добре спиться! Ти любив спати саме тут. Лягай, онучку! У тебе очі злипаються. Завтра поговоримо. Якщо захочеш, підеш із дідом на пасіку.

Вона нахилилася і поцілувала мене в чоло, вимкнула світло й пішла.

Я залишився лежати в духмяному затишку. Дивився на місяць, на гілки дерев, що колихалися за вікном, — і теплі хвилі почали відносити мене кудись далеко. Коли я був маленький і спав на цій веранді, бабця так само цілувала мене в чоло на ніч... Я вдома... *(за І. Роздобудько)*.

Повторюємо разом

Особа, що перебуває в центрі уваги письменника / письменниці, — ***це головний герой*** або ***головна героїня твору (персонаж)***.

Опо́рні слова́ те́ксту — це ті слова, які допомагають зрозуміти, про що йдеться в тексті, визначити його тему, головну думку та послідовність подій.

2. ***Досліджую текст.***

Прочитай заголовок тексту. Скільки речень він має? Поділи текст на дві частини відповідно до першого й другого речення заголовка. Відтвори текст, який відповідає першому реченню. Що ти дізнався / дізналася про головного героя? Про що йдеться в другій частині оповідання? Прочитай виділені блакитним кольором слова. Про що вони свідчать? Які спогади охопили Арсена в бабусиному будинку? Прочитай слова, виділені зеленим кольором. Чиї та які почуття вони виражають?

3. ***Поділися своїми думками.*** Які почуття тебе охопили від розповіді Арсена? Зроби припущення, чому хлопчик із мамою жив в іншому місті?

4. Підготуйся до читання в пришвидшеному темпі. Підготуй цитати з тексту, які характеризують Арсена, бабусю та дідуся.

1. Прочитай вірш. Зверни увагу, які почуття виражає поетеса.

ОСІННЄ НАМИСТО

У гайок росистий
Побіжу.
Для сестри намисто
Нанижу.
Із шипшини —
Червоний разок.

З горобини —
Червоний разок.
А з доспілих
Жовто-білих
Горошин —
Теж разок один.

Ще й з акації
Дрібнюсіньких
Намистиночок
Чорнюсіньких —
Два разочки невеличкі,
Щоб для мами і сестрички.

Т. Коломієць

Разо́к — це нитка з нанизаними на неї намистинами.

2. ***Досліджую текст.***

Прочитай текст вірша відповідно до поданих малюнків. Зроби припущення, хто розповідає про підготовку подарунків. Із чого брат готував намисто? Прочитай виділені блакитним кольором рядки вірша. Про що вони свідчать? Створи текст-розповідь. Дай ім'я головному герою. Почни так:

Настала осінь. Червоніє ... , ... Павло (твоє ім'я) вирішив створити осіннє намисто для ... і ... .

3. Прочитай виразно вірш, дотримуючись відповідного темпу.

4. Вимов звуки, назви́ букви в слові, виділені зеленим кольором. Прочитай підкреслені слова за абеткою.

5. Розкодуй слова, знайди слова в тексті, у яких вони «заховані».

6. 1. Прочитай за QR-кодом колискову Л. Костенко для доні. Укажи, які почуття виражає мама в тексті колискової. Розкажи, що тобі відомо про колискові.

2. Які колискові ти знаєш? Пофантазуй, як можна пов'язати ці два вірша.

1. Прочитай текст. Поміркуй, яка причина невдоволення батька синами. Зроби припущення, як пов'язана скриня з поведінкою братів.

ТРИ БРАТИ ТА СКРИНЯ

Казка

У королівському замку разом із батьком жили три сини — принци. Вони були різні й не дуже добре розуміли один одного. Саме це турбувало короля, їхнього батька.

Найстарший принц Адам був дуже хоробрим і відважним. Він вигравав одну битву за іншою та нічого не боявся.

Другий брат, принц Матвій, був дуже розумним і мудрим. Кожну проблему він умів вирішити, любив учитися та читати, завжди міг кожному допомогти. Усе, що він робив, умів пояснити.

Наймолодший — Мойсей — був скупим і зарозумілим. Він ні про що не дбав, тільки про себе.

Брати допомагали батькові, а Мойсей тільки в дзеркало дивився.

Минали роки. Король ставав старшим і слабшим, а тому переживав за своїх синів, за королівство й народ. Одного вечора він покликав синів і сказав:

— Дам вам одне важливе завдання. Ви повинні разом пройти густим лісом, поки не побачите велику

скелю. У скелі є печера, де ви знайдете скриню. У ній буде те, що ви повинні мені принести. Маєте допомагати один одному й вирішувати кожну проблему, яка виникне у вас на шляху, разом.

Принци взяли їжу та воду, сіли на сильних коней і вирушили в дорогу.

Саме тоді розпочалася буря.

— Ми повинні сховатися! — закричав Мойсей.

— Ні, ми маємо скакати далі! — сміливо сказав Адам.

— Сховаймося від бурі під ту маленьку скелю! Вона захистить нас і коней від блискавок, сховає від дощу! — закричав мудрий Матвій.

Вони сховалися під скелею, прив'язали коней, загорнулися в киреї і чекали, поки погода покращиться.

— У тій скрині, напевно, золоті дукати й перли, — сказав скупий Мойсей.

— Ні! Зброя і мечі! — припустив відважний Адам.

— Не знаю, що там буде, але це має бути щось дуже важливе, якщо батько нас за цим послав, — висловив свою думку мудрий Матвій.

Дощ не вщухав. Холод ставав дуже дошкульним. Пронизливий вітер зривав листя і гілля дерев, кидав на землю все, що міг підняти. Хвилювання братів зростало... *(П. Доміні́ка)*.

Кире́я — верхній довгий суконний одяг.

Повторюємо разом

Ка́зка — це твір про вигадані події.

Казки бувають ***літературні*** (їх створили автори) і ***народні*** (створені народом). У третьому класі ви читали казки про рослини, тварин і птахів.

Вивчаємо нове

У четвертому класі ви будете вивчати *чарівні* та *соціально-побутові* казки. Герої *чарівних казок* — *чарівні істоти* (Баба-Яга, відьма, ельфи). Вони можуть мати чарівні предмети (чарівна паличка, мітла, шапка-невидимка).

Героями *соціально-побутових казок* є *люди* (багаті й бідні, розумні й не дуже, добрі та злі, хитрі та добродушні) зі своїми турботами, прагненнями, побутом і роботою.

Чарівні та соціально-побутові казки можуть бути ***народними*** й ***літературними***.

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема тексту? • У тексті, позначеному блакитною рискою, подано опис природи, братів, замку? Укажи правильну відповідь.
- Прочитай текст за планом.

1. Що турбувало короля?
2. Характеристика синів короля.
3. Пригоди принців у лісі.
4. Хто з принців переконав братів сховатися від бурі?

- Розглянь малюнки. Що кому належить?

- Створи власне продовження казки. • Як ти вважаєш, чи подолають брати негоду? • Чи виконають вони доручення короля? • Що може бути у скрині? • Які почуття переживав батько?

3. Прочитай у тексті застарілі слова, добери до них сучасні. У підкреслених словах вимов звуки, назви́ букви. Зроби звуко-буквені схеми.

4. Розкодуй слова. Знайди в тексті, позначеному блакитною рискою, слова, у яких вони «заховалися».

; .

1. Прочитай текст. Зроби припущення, для чого король відправив синів у далеку подорож.

ТРИ БРАТИ ТА СКРИНЯ

Казка (продовження)

Дощ не припинявся. Сонце повільно заходило за обрій, лише маленькі останні промені пробивалися крізь хмари до скелі й створювали красиву веселку.

— Тут страшенно холодно! — тремтів Адам.

— Ми повинні розпалити вогнище й зігрітися, — запропонував Матвій. — Але як це зробити? Ми не взяли кресало!

— У мене є дзеркало! За допомогою променя сонця і дзеркала ми створимо вогонь, — сказав самовпевнений Мойсей.

Брати не вірили власним вухам. Мойсей нарешті подумав про інших, не тільки про себе.

— Так, ти маєш рацію! — сказав здивовано Матвій, узявши дзеркало Мойсея. Він направив промені сонця на сухий папір, який йому дав Адам. Допомагаючи один одному, брати разом розпалили вогонь, який їх зігрів. Настав ранок. Буря вгамувалася. Вогонь зігрівав братів усю ніч. Вони по черзі його підтриму-

вали аж до ранку й, притулившись один до одного, зігрівалися. Уранці брати знову сіли на коней і вирушили через ліс до скелі. Матвій постійно дивився на карту, щоб не заблукати, а брати слухняно рухалися за ним. Раптом за високим дубом вони побачили скелю у формі хмари.

— Там вона! — вигукнув Адам і поскакав через ліс до великої скелі, у якій виднілася маленька печера. Принци прив'язали своїх коней і вирушили до таємничої печери.

— Мені страшно, — сказав Мойсей.

— Не бійся, ми разом! — промовив сміливо Адам і витягнув свій меч.

Мойсей, Адам і Матвій увійшли до печери, де стояла велика дерев'яна скриня. Коли вони її відкрили, там не було ні золота, ні дукатів чи мечів, лише один зв'язаний сувій. Матвій розгорнув його й прочитав:

«Я радий, що ви спільними зусиллями все подолали. Сподіваюся, що ви так само будете допомагати один одному й надалі.

Адаме, ти найстарший із братів, дуже хоробрий, будеш очолювати всю королівську армію і станеш моїм наступником — майбутнім королем. Ти, Матвію, розумний і спритний, будеш радником короля та його помічником. А ти, Мойсею, мій наймолодший сину, будеш відповідати за те, щоб наш край процвітав. Я вірю, що наш народ буде жити добре та ніколи не буде мати нестачі в їжі, воді й одязі. Ви будете правити разом як родина».

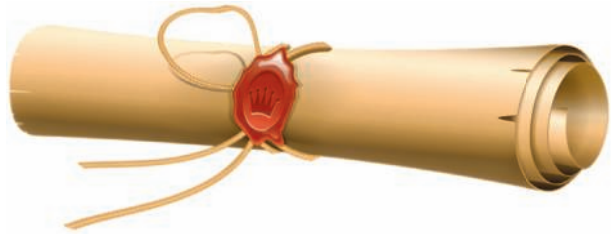

Принци стояли розгублені. Вони не очікували такого й були зворушені. Із цим ніколи не зрівняються золото чи монети. Брати були вдячні батькові за те, що він їх об'єднав. Вони допомагали один одному, як могли, і вже давно так не розмовляли. Брати нарешті знайшли шлях один до одного й раділи тому, що будуть разом правити своєю землею. Не заздрили один одному, бо вірили, що їхній батько-король правильно вирішив. Принци повернулися до королівства, дякували батькові за все, що він для них зробив.

2. ***Досліджую текст.***

Чи очікував / очікувала ти такого кінця казки? Чи підтвердилися твої передбачення? Які вчинки братів допомогли їм знайти шлях один до одного? Прочитай слова та сполучення слів, виділені блакитним кольором. На що вони вказують? Як змінилися взаємини між братами? Відтвори зміст батьківського листа. Як розпорядився король своїм королівством, повіривши синам? Прочитай речення в тексті, позначеному блакитною рискою. Чи може бути зміст цього речення головною думкою? Як батько висловив свою любов до синів?

3. Прочитай за QR-кодом прислів'я та народну приповідку про родину.

4. Підготуйся до детального переказу казки.

Створюю власний текст...

Ти завершив / завершила читання творів про сім'ю. Погортай сторінки, пригадай, які твори тобі сподобалися, які ти хотів би / хотіла б перечитати ще раз.

Створи власний твір про свою родину. Розкажи про членів своєї родини, їхню роботу, спільний відпочинок, про традиції сім'ї.

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? Що тобі відомо про нього / неї? Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описано?

Поділися своїми міркуваннями. Які твої враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? Хто порадив тобі прочитати цю книжку? Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

Мої навчальні досягнення

1. Доповни речення.

До прозових творів належать ... .

Особу, що перебуває в центрі уваги автора / авторки, називаємо ... .

Героями / героїнями чарівних казок є ... .

2. Розглянь малюнки. Укажи твори, з яких ти про них дізнався.

3. Прочитай речення. Пригадай, хто їх сказав.

— Я радий, що ви спільними зусиллями це подолали.

— У мене є дзеркало! За допомогою променя сонця і дзеркала ми створимо вогонь.

— Коли я був маленький і спав на цій веранді, бабця так само цілувала мене в чоло на ніч...

— Але ж ми дали мамі слово, його потрібно дотримуватися. Ми ж одна сім'я? Єдине ціле?

Поділися своїми враженнями. Які з прочитаних творів розділу тобі найбільше сподобалися? Які з них ти хотів би / хотіла б прочитати вдруге? Які емоції ти отримував / отримувала в процесі читання творів цього розділу? Що тобі сподобалося найбільше: проза чи поезія?

Розділ ІІ. «Ходить стиха щедра осінь, подарунки людям носить...»

Прочитай назву розділу. Погортай сторінки. Ілюстрації в яких кольорах у ньому переважають? Звичайно, у кольорах осені.

У цьому розділі ти прочитаєш твори українських письменників і письменниць, які навчать тебе «малювати» словом красу природи.

Місяць вересень покликав усіх школярів до роботи, а це значить — не тільки навчання, а й зустрічі з друзями.

Запропоновані твори про твоїх ровесників, їхню дружбу, стосунки допоможуть тобі краще зрозуміти й оцінити своїх друзів.

Твій клас — це твоя шкільна родина, шкільна громада. Ви разом будете відзначати осінні свята. Пропонуємо тобі прочитати твори про кожне свято, а також створити свої вітальні листівки й малюнки, написати власні розповіді.

1. Прочитай текст. Що тобі підказує заголовок? Зміст якого абзацу розкриває заголовок?

РІЗНОБАРВ'Я...

Це вона, чаклунка-осінь, розфарбувала все навколо в різнобарв'я. Одного ранку, прокинувшись від поцілунків сонячних зайчиків, листки помітили на собі нові кольори: багряний, жовтий, червоний, вишневий, рожевий, фіолетовий. Завдяки їм вони стали ще привабливішими, яскравішими. Як листки раділи!

Кущ калини пишається своєю незрівнянною красою! Зірчасті листки кольору бордо, а над ними — китиці яскраво-червоних ягід виблискують. Різнокольорові айстри поглядають на високі жоржини й кивають своїми голівками, ніби прощаються.

Пройдіться парками, садами, загляньте в ліс чи перелісок — там на вас чекає запах осені, який заховався під першим різнобарвним килимом. Утіште осінні листки своєю увагою: зберіть різнокольоровий букет для мами чи сестри, зігрійте своєю увагою бабусю. Принесіть листки у свій клас і привітайте всіх із прийдешніми осінніми святами *(за Г. Гузовською-Корицькою)*.

Свята, які восени відзначають в Україні.

День знань; Усенародний день батька; Усеукраїнський день бібліотек; День працівників освіти; Покрова Пресвятої Богородиці; День українського козацтва; День захисників і захисниць України; День бабусь і дідусів в Україні; День української писемності та мови.

Повторюємо разом

Слова мають пряме й переносне значення. ***Пряме значення*** — це первинне значення слова, його повсякденна назва. ***Переносне значення*** — це назва образна, перенесена з одних предметів і явищ на інші.

● Заповніть у зошиті таблицю, добираючи з тексту слова, ужиті в переносному значенні.

Пряме значення	Переносне значення
Олена помітила.	
Батько пишається.	
Бабуся раділа.	

2. ***Досліджую текст.***

● Прочитайте речення з порівнянням *(с. 25)*. Знайдіть у тексті, якими словами описано осіннє різнобарв'я.

● Прочитайте на́зви осінніх свят в Україні. Які з них ви святкували в 3-му класі? Створіть проєкт підготовки до свят *(на вибір)*.

3. ● Прочитай на́зви кольорів за абеткою. ● Поділи підкреслені слова в тексті на склади для переносу.

4. Розкодуй подані слова.

5. За QR-кодом прочитай вірш М. Пономаренко «Осінь пензлика взяла» самостійно.

6. ***Досліджую текст.***

● Укажи жанри обох прочитаних текстів. ● Порівняй заголовки прозового тексту *(с. 25)* і вірша. Що їх об'єднує? ● Спростуй або доведи, що текст «Різнобарв'я» і текст вірша об'єднані однією темою. Доведи, що

в обох текстах осінь є особою. Яку роботу осені описує М. Пономаренко? Які образні слова та сполучення слів використала авторка вірша для опису осені? З ким вона порівнює дуб? Чому? Прочитай речення з порівнянням. Який настрій у тебе викликає зміст вірша?

7. Підготуйся до виразного читання вірша «Осінь пензлика взяла».

1. Прочитай текст, визнач, яку щедрість осені описала авторка.

ЩЕДРІСТЬ...

Осінь дедалі настирливіше наступала літу на п'яти, упевнено тримала в руках кольорову палітру, у якій переважали жовтогарячі кольори. У садах виблискували червонобокі яблука, висіли жовтими ліхтариками груші, пишалися своєю сірою поволокою пізні сливи. Неповторний запах жовтющої айви приваблював яскраву бабку, яка насолоджувалася пізнім теплом.

Осені подобалося роздавати свої щедроти! Та найбільше їй подобалося туманити. Уранішні тумани видавалися насиченим киселем, який готували з пізніх ягід малини та полуниці. Додавали смаку груші, яблука й виноград. Дивували кабачки, баклажани, гарбузи, які, підставивши сонцю товстенькі боки, очікували на свою пору. Кукурудза гордовито пишалася тільки їй властивою жовтозубою усмішкою. Цьогорічна осінь випромінювала достаток, наповнюючи господарські кошики фруктово-овочевими смаколиками *(за Г. Гузовською-Корицькою)*.

2. ***Досліджую текст.***

Чому авторка дала саме такий заголовок тексту? Поміркуй, що мала на увазі письменниця, запропонувавши такий заголовок. Що подобалося робити осені? Із чим порівнює авторка осінні тумани? Що її дивувало? Прочитай виділене речення. Чи можна вважати це речення підсумком роботи осені? Поясни, як ти розумієш значення підкресленого сполучення слів. Яке речення в тексті тобі сподобалося найбільше? Створи до нього малюнок.

3. За QR-кодом прочитай вірш Т. Шевченко «Осінь, гарна молодиця…» самостійно. Визнач жанр тексту. Поміркуй, як авторка за допомогою слова описує осінь.

4. ***Досліджую текст.***

Яка тема вірша? Якою змалювала авторка осінь? У чому проявляються її щедроти? Порівняй розповідь і вірш про осінь. Які слова та сполучення слів повторюються? Які образні слова використали митці, описуючи осінь?

5. Розглянь репродукцію картини. Прочитай назву твору та прізвище авторки.

К. Білокур. Богданівські яблука

6. Розгляньте картину, запам'ятайте всі предмети, які намалювала художниця. Зверніть увагу на те, що зображено на передньому плані картини (передній план картини — це те, що зображено ближче до глядача, у центрі картини). Що зображено на задньому плані? Які яблука? На чому вони лежать? Поміркуйте, чому художниця поєднала спілі яблука й весняний цвіт.

7. Підготуйся до виразного читання вірша. Створи невелику розповідь за змістом картини К. Білокур.

1. Прочитай текст. Поміркуй, про що йтиметься в ньому.

ТУРБОТЛИВІСТЬ...

Осінні дні вмивалися туманами. Павучки почали плести «бабине літо». Срібна павутина чіплялася за високий горіх і збирала росу, наче намистинки. Наставала пора збору садового врожаю.

Готувався до **принесення дарів** і Горіх, який роками **дбав**, щоб кутя на Святвечір пахла його плодами. **Не забував** він і про рудохвосту сусідку, яку пригрів у своєму тілі-дуплі сусід — піввіковий дуб.

Горіх **турбувався про всіх** і щедро плодоносив. Горішки з напіввідкритих шкаралупок боязко поглядали на землю, вибираючи місце для приземлення. Частенько на гостину до Горіха навідувалася Білочка. Вона хапала горішок і гайда до свого помешкання. Осінні турботи...

Нарешті господар узяв палицю до рук... Горіхопад видався на славу. Але кому горіхи, а кому й безгорішшя... Білочка стривожено шукала поживу. Намарно... За її метушнею спостерігало дві пари оченят. А далі... *(за Г. Гузовською-Корицькою)*.

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема оповідання? Якими словами письменниця розповідає про Горіха? Яким він був? Як ти вважаєш, турботливим був тільки Горіх? Прочитай текст, де вказано, про кого й про що турбувався Горіх. Прочитай слова та сполучення слів, які підтверджують думку, що авторка наділяє Горіха діями особи.

Розглянь малюнок *(с. 29)*. Створи продовження розповіді. Який малюнок ти намалював би / намалювала б до тексту?

3. Прочитай виділені слова та сполучення слів. Доведи, що вони вжиті в переносному значенні. Наведи приклади вживання цих слів у прямому значенні. Поділи на склади для переносу слова, виділені блакитним кольором.

4. Прочитайте вірш одне одному. Підготуйтеся до виразного читання.

СРІБНА ПРЯЖА

Білка цілу ніч не спала,
З павуками пряжу пряла.
Та й напряла два клубочки,
Обмотала два дубочки.
Білі ниті знамениті
Заіскрилися в блакиті!
— Хай посохнуть із годинку
Я сплету із них торбинку
Та й складу туди горішки!

Вже підсохли? Ні, ще трішки...
Де не взявсь гуляка-вітер,
Розгойдав тоненькі віти,
Обірвав сріблисті ниті,
Попливли вони в блакиті...
Білка гірко заридала:
— Я ж всю нічку пряла, пряла!..
— Білко, ти не плач, не треба:
Вже зима не за горами —
Ниті витчуться для тебе
Сніговими килимами!..

М. Петренко

5. ***Досліджую текст.***

Хто в центрі уваги автора вірша? Відтвори зміст вірша своїми словами, розповідаючи про білку: де вона жила, що робила, якою була, як змінювався її настрій і чому. Порівняй текст вірша із текстом «Турботливість» *(с. 29–30)*. Прочитай слова та сполучення слів, які згадано в обох текстах. Які образні слова використовують автори, описуючи красу осені?

6. Прочитай вірш виразно, дотримуючись відповідного темпу й інтонації.

7. Підготуйся до виразного читання обох текстів.

Створюю власний текст...

Погортай сторінки підручника, пригадай твори про осінь. Скільки прозових текстів про осінь ти опрацював / опрацювала? Пригадай заголовки цих творів: «Різнобарв'я», «Щедрість», «Турботливість». Автори тво-

рів словами «намалювали» принади, щедроти ранньої осені, поети образними словами передали красу осінньої пори, яка ходить під дубами, між сіножатями, «малює» калину, берізку, дві осички, а також неба просинь, і в шовковій пелені яблучка для мами носить. Якою ти її уявляєш? Створи власний текст про ранню осінь. Використай тексти, які тобі сподобалися.

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

- Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? • Що тобі відомо про нього / неї? • Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описані?

Поділися своїми міркуваннями. Які твої враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? • Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? Хто порадив тобі прочитати цю книжку? • Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

- *Якби я був / була автором / авторкою, то ... .*

«Як перше вересня настане, збіжиться в школу дітвора...»

Яка назва цього підрозділу? Поміркуй, про що ти будеш читати. Звичайно, про школу, учителів, друзів, однокласників та однокласниць. Ти дізнаєшся про перші школи нашої держави й інших країн. Отримаєш нову інформацію, пригадаєш жанри й стилі текстів, будеш удосконалювати вміння ділити тексти на частини, добирати до них заголовки. Знаходити в текстах образні та ключові слова. Відтворювати прочитане, читати в особах.

1. Прочитай вірш. З'ясуй значення незрозумілих слів.

ГОЛОСИСТИМ ДЗВОНИКОМ...

Голосистим дзвоником,
Із веселим гомоном,
За жоржиновим розмаєм
З ранцем вересень ступає:
Відкриває двері в клас,
На уроки кличе нас.

Н. Гуменюк

Розма́й — те, що буйно квітне, зелене (ліс, гай, сад).

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема вірша? Доведи, що вересень виступає в ролі особи. Які образні слова використовує поетеса?

3. Прочитай вірш.

КВІТИ ВЧИТЕЛЯМ

В синьому тумані,
В сині димовій
Яблука рум'яні,
Груші медові.
Линуть птичі зграї,
Шелестять гаї…
Школа відчиняє
Двері нам свої.
Вийдуть нас зустріти
Друзі-вчителі,
Принесім їм квіти
З рідної землі.

М. Рильський

4. ***Досліджую текст.***

Які ознаки осені описано у вірші? Хто зустрічає дітей біля школи? Прочитай ці рядки. Як названо вчителів?

5. ***Поділися своїми думками.*** Скоро завершується місяць твого навчання в 4-му класі. Які враження ти отримав / отримала від цих днів? Що тобі сподобалося, а що ти хотів би / хотіла б змінити? Які твої очікування від навчання в 4-му класі? Від уроків читання? Яке враження на тебе справили твої однокласники / однокласниці? Як вони змінилися? Чи є у твоєму класі нові учні / учениці?

6. Добери до слів, виділених блакитним кольором, антоніми. Прочитай слова. Укажи, які з них є синонімами до підкресленого слова.

Бордовий, червоний, червоновидий, багряний, червонолиций.

- Добери до останнього слова вірша перевірне слово.

7. Розкодуй слова. Відшукай у тексті слова, у яких вони «заховалися».

8. Вивчи напам'ять один із віршів *(на вибір)*.

1. Добігає кінця перший місяць осені — *вересень*. Наступний місяць — *жовтень*. Прочитай прислів'я про цей місяць.

Жовтень ходить по краю та й виганяє пташок із раю.
Плаче жовтень холодними сльозами.

2. Прочитай вірш. Поясни зміст.

ЖОВТЕНЬ

Од багать, що вересень покинув,
Пойнялись пожежами ліси.
Вже й дощі періщать без упину,
Та ніяк не можуть погасить.
Палахтять приречено діброви,
Листя приском стелиться до ніг.
Там його під ранок на Покрову
Відцілує біло перший сніг.

О. Завадський

Пойняли́ся — зайнялися.

Покрова Пресвятої Богородиці — це величне свято, яке український народ відзначає щороку 1 жовтня. У цей особливий день українці святкують також ***День українського козацтва та День захисників і захисниць України.***

1. Прочитай текст, запам'ятай послідовність подій.

ВИБІР

Він змалку мріяв про море, кораблі та далекі подорожі. Прикладом для нього був дідусь — моряк, а згодом і батько — моряк. І от нарешті після відмінного навчання в Одеській морській академії Олексій бачить свою мрію — великий десантний корабель Військово-морських сил України «Костянтин Ольшанський». Цей корабель стояв на захисті морських кордонів України й не тільки. Нині корабель разом із тралером «Черкаси» несуть службу біля озера Донузлав у Криму. Чорне море хвилюється, чайки тривожно перегукуються, а небо низько, можна рукою дістати. Олексій дістав свій щоденник і записав:

24 березня 2014 рік. 17-та година...

Але більше він нічого не встиг записати. Пролунав сигнал тривоги. Молодий моряк побачив, як на великій швидкості, розрізаючи морські хвилі, летять великі російські кораблі. Вони порушили кордони України! Напали підло, без попередження! Командир віддав наказ стати в оборону! Більшість екіпажу шлюпками висадилася на берег, щоб не бути полоненими. Сили були нерівні. На кораблі залишилося 20 героїв. Вони мужньо тримали оборону.

Олексій причинив за собою двері штурманської рубки. Що тепер їх чекає? Відвести корабель до своїх? Чи вдасться? Ні! Потоплене ворогами інше судно загородило вихід із бухти. Але так просто віддати їхню гордість, величного «Ольшанського»? Оце вже ні! Ворогу він не дістанеться! Олексій знав, що він зробить: він усе зіпсує! Засипле піском, зруйнує!

Несміливо дзенькнув телефон у кишені.

— Я бачу, як від вас відпливають шлюпки, — почув Олексій спокійний голос батька.

Олексій перевів подих.

— Мене там немає, тату. Я вирішив залишитися з «Ольшанським». Він не дістанеться ворогу.

Тиша в телефоні, тільки подих батька.

— Пишаюся тобою, сину. Поглянь на берег. Ти можеш нас дочекатися?

— Можу.

Олексій підніс до очей бінокль. Зморена постать батька поруч із побратимами.

— Дякую, тату, — тихо промовив Олексій.

— Тримайся.

Олексій вимкнув телефон і почав роботу.

Він прощався зі своєю мрією — з «Ольшанським». Але знав: корабель ворогу не дістанеться!

Він кинув якір на українській землі. Буде новий «Ольшанський» і не тільки він! Буде перемога, буде суверенна Україна.

До Олексія і його побратимів поспішали рятівники. Молоді, мужні та прекрасні герої! Захисники України. Вони були першими… *(за Т. Рубан).*

ФАКТИ: 20 лютого 2014 р. російські війська без розпізнавальних знаків вторглися на територію України, а саме — Автономної Республіки Крим. Захоплення Криму стало початком російсько-української війни.

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема тексту? Де відбуваються події? Коли вони відбуваються? Назви точну дату. Про що мріяв Олексій? Прочитай текст, позначений зеленою рискою. Які почуття героя відтворені в цій частині? Прочитай текст, позначений блакитною рискою. Які почуття героя відтворені в цій частині? Хто зруйнував мрії Олексія? Чи можна назвати вчинок Олексія мужнім?

Мужність — це риса характеру людини, у якій поєднано хоробрість, рішучість, витримку, відвагу. Мужність — це сила, що допомагає долати страх і діяти рішуче, особливо у складних ситуаціях. Саме такими рисами характеру наділені герої-воїни, які захищали та захищають незалежність нашої Батьківщини.

Упродовж віків наш народ пишався мужніми захисниками Вітчизни, правди, свободи й волі. Їхні подвиги оспівані в піснях, віршах, описані в казках, легендах, міфах.

3. Прочитай вірш.

Я БАЧУ...

Я бачу Азовське і Чорне на волі й без мін.
Я бачу Донецьк і Луганськ синьо-жовтим і вільним.
Я бачу щасливе майбутнє усіх поколінь.
Квітучу, натхненну, єдину мою Україну!

Х. Панасюк

4. 1. Підготуй вітальну листівку захисникам і захисницям України. Поділи текст на частини.
2. Склади план. Підготуйся до відтворення тексту за планом.

Міф — оповідь, що пояснює походження світу, життя в ньому. Зміст міфів у наш час сприймається як фантастичний твір. Проте в час їхнього створення люди вірили, що насправді так і було. У слов'янських міфах, що дійшли до нас, розповідається про створення світу, про боротьбу світлих і темних сил природи.

1. Прочитай текст. З'ясуй значення незрозумілих слів.

ГЕРОЇ МІФІВ... ХТО ВОНИ?

Світ, у якому ми живемо, завжди був наповнений таємницями. Чому на небі так багато зірок? Як і коли виникло життя на Землі? Чому одні простори вкриті річками, а інші — пустелями й горами? Чому існує добро і зло, правда і кривда? Чому йде дощ? Що таке блискавка? Чому сходить і заходить сонце?

Усе, що оточувало наших предків, викликало багато запитань, породжувало нові загадки, домисли, фантастичні розповіді. Люди вірили, що в кожного природного явища є свій бог. І це він керує, усе змінює. Одні боги допомагають, інші скоюють зло. Такі початкові уявлення про світ дійшли до нас у міфах. У слов'янських міфах розповідається про боротьбу

світлих і темних сил природи, світла та пітьми, добра і зла: ***Білобога*** й ***Чорнобога***.

Сокіл-Род — першоптах, першобог світу. Він мав вплив на людей і богів.

Білобог — головний бог добра. Один із найдавніших і найголовніших персонажів давньоукраїнської міфології. За повір'ям, він творець землі, води, світла. У міфах і народних легендах Білобог постає в постійній боротьбі із Чорнобогом.

Чорнобог — це символ зла, протиборства добру.

У міфах є ще й інші герої-боги:

Сварог — бог неба, світла та ковальства. Наші предки вважали, що на людей він дивиться з неба через віконечка, а вночі віконечка світяться — це зорі;

Дажбог — бог сонця. Давні люди називали себе «дажбожичами» — онуками бога сонця;

Перун — бог дощу, блискавки й грому;

Лада — богиня весни.

Вирій — у міфах — це острів у Всесвіті, першоземля богів і світу. Тут росло першодерево світу — ***Прадуб*** із молодильними яблуками безсмертя. Сюди ж злiталися на зиму птахи.

Дажбог

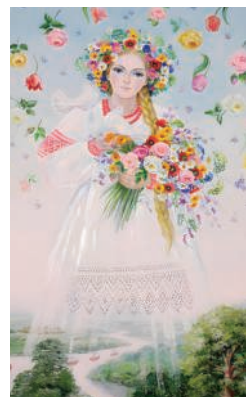

Лада

Білобог

Перун

2. Прочитай міф мовчки.

ДОБРО І ЗЛО

Міф

І сказав Сокіл Чорнобогові: «Що ж, іди у свою Пітьму й володарюй там».

Ступив Чорнобог у безконечний Морок, і відразу тіло його вкрилося чорною смердючою шерстю. І незлюбив Чорнобог Пітьму, зародилася в ньому заздрість до Білобога. І задумав він війну проти Білобога. І гукнув на всю силу, що аж луна пішла Пітьмою: «Ось іду війною проти Білобога. Або знищу його й Сокола та заволодію Вирієм, або знищу весь Білий Світ, аби скрізь було Єдине Царство Пітьми».

Почув ці слова Білобог, гукнув на всю силу — аж луна пішла на весь Білий Світ: «Ось стану на захист Сокола, і Вирію, і Добра. Знищу я Чорнобога й перетворю Пітьму на Світло». І тоді мовив слово Сокіл на вершечку Прадуба: «Ось почнеться війна між Білобогом і Чорнобогом, між Добром і Злом, між Світлом і Пітьмою, між Правдою і Кривдою. І не буде тій борні кінця-краю, бо не буде без неї Життя» *(за С. Плачиндою)*.

3. ***Досліджую текст.***

- З'ясуй значення незрозумілих слів.
- Поділіть текст міфу на дві частини. Прочитайте окремими групами слова Білобога й Чорнобога. Що уособлює в слов'янському міфі Білобог? Кого він захищав? Що хотів зробити Чорнобог? Що сказав Сокіл про боротьбу між Добром і Злом? Що він ще пророк?
- Опиши словами, як ти уявляєш Білобога та Чорнобога. Про що цей міф? Багато слов'янських міфів відомі читачам із книжки українського письменника Сергія Плачинди «Міфи і легенди давньої України». Прочитайте окремі з них.

1. За QR-кодом прочитай міф «Земля» самостійно. З'ясуй значення незрозумілих слів.

2. ***Досліджую текст.***

Який жанр тексту? Яка тема міфу? Про яких богів згадано в тексті? Хто в міфі є творцем усього сущого? Як саме Білобог творив Землю? Хто йому перешкоджав? Як перемогло добро? Які особливості поведінки притаманні Соколу? *(Відповідальність, мудрість, працелюбність, бережливість.)* Доведи свої міркування.

3. Прочитай легенду.

СТВОРЕННЯ ЗЕМЛІ

Народна легенда

З давніх-давен старі люди розказують про створення Землі нашої. Давно то було! У повітрі колихалося щось таке, ніби куля-м'яч. Хтось штовхнув її — вона й розірвалася. Полетіли шматки цієї кулі в різні боки, і так утворилися Земля, сонце, місяць, а також зорі. З одного того великого шматка від тієї кулі утворилася наша Земля, що ми на ній живемо. А от завдяки величезному китові, який підмостив того разу свого хвоста, затрималася наша Земля,

а то була б полетіла в прірву. Але цьому китові довго лежати на одному й тому ж місці набридло. Він став хитати хвостом. Ворухне хвостом, а Земля починає ворушитися і рости.

4. ***Досліджую текст.***

Який жанр тексту? Яка тема легенди? Яка різниця між змістом міфу й легенди? Чи згадано в легенді про богів? Як ти вважаєш, чи є в тексті легенди наукове пояснення створення Землі?

5. Прочитай притчу.

ДЕРЕВО, ЯКЕ НАВЧИЛОСЯ РАДІТИ ЖИТТЮ

Притча

На високій скелі росло дерево. Його коріння вчепилося в невеликий шматочок ґрунту в щілині між камінням. Воно було маленьким і кривим, з покрученим гіллям. Усі інші дерева по сусідству в долині були високі й гарні. Дереву на скелі дуже хотілося стати таким самим, як вони, і щоб його гілки розвівалися на вітрі. Сонце освітлювало його лише зранку, а після полудня ховалося за скелею, даруючи своє світло іншим деревам, котрі зростали нижче на схилі. «Далеко куцому до зайця», — думало дерево й страждало. Інколи воно навіть не хотіло жити!

Одного разу вранці дерево відчуло, що хтось сидить біля нього.

— Ти хто? — тихо запитало дерево.

— Я — Учитель, мандрую світом і поширюю серед людей знання. Мені дуже важко було піднятися на скелю до тебе. Але я

хотів побачити красу природи з висоти пташиного польоту. Ти щасливе, що можеш бачити цю красу щодня, — упевнено мовив Учитель. — Перед тобою відкривається чудовий краєвид. Жодне дерево, що росте нижче, не може побачити й десятої частки цієї дивовижної природи! Скеля захищає тебе від снігу та льоду, які руйнують усе на своєму шляху, коли спускаються в долину. Тварини не піднімаються на скелю і не обгризають твою кору й листя. Ти щасливе!

Дерево слухало Учителя...

— Як багато Він каже Правди. Які чудові краєвиди я бачу щодня. У мене неповторне життя. Я є унікальним! Дякую тобі, Учителю! — щиро мовило дерево *(зі збірника «Дивен світ»)*.

6. ***Досліджую текст.***

Який жанр тексту? Яка тема притчі? Чим відрізняється зміст притчі від міфу й легенди? Чому в тексті виділені слова написані з великої букви? Що поширює серед людей Учитель? Прочитай уривок тексту, у якому Учитель підтримує зневірене дерево. Як ці слова вплинули на нього? Чого нас навчає притча? Який із наведених текстів тобі сподобався більше?

7. У змісті притчі є 1, 2, 3 фразеологізми? Укажи правильну відповідь. Добери перевірне слово до останнього слова тексту притчі. Поділи на склади для переносу підкреслені слова.

8. Розкодуй слова. Знайди в тексті слова, у яких вони «заховалися».

9. Підготуй детальний переказ одного з текстів.

1. Прочитай уривок із вірша.

УЧИТЕЛЬ ТВОРИТЬ СПРАВЖНЄ ДИВО...

Учитель у житті — сіяч добра,
Турботи, світла, мудрості й любові.
Важка це праця, це не просто гра,
Бо ж треба донести усе це в слові,
Щоб діти зрозуміли і взяли
У власне серце паростки любові,
Зростили й по життю із ними йшли,
Й були натхненні, світлі і чудові.
Учитель сіє зерна доброти,
Любові й мудрості... І це важливо!
Дитина світлою повинна в світ іти,
Тож вчитель в школі творить справжнє диво!

(за Н. Красоткіною)

2. ***Досліджую текст.***

● Про кого йдеться у вірші? ● Як ти розумієш зміст підкреслених речень? Прочитай підкреслені слова. ● Обґрунтуй думку авторки вірша. Яке, на твою думку, диво творить учитель?

3. ● Укажи префікс у словах, виділених блакитним кольором. ● Прочитай слова, ужиті в переносному значенні.

4. За QR-кодом прочитай текст «Гірлянда з пожухлого листя» *(за І. Мальчуковою)* самостійно. Зверни увагу на завершення розповіді. Чи погоджуєшся ти з героями?

5. ***Досліджую текст.***

● Прочитайте текст, позначений зеленою рискою, в особах. Передайте емоції хлопців жестами, поглядами, мімікою, висотою голосу. ● Прочитайте текст,

позначений коричневою рискою, в особах. Які емоції друзів виражені в цій частині тексту? З якою силою голосу потрібно читати цю частину? Які почуття треба передати поглядом і жестами? ● Чи правильне рішення ухвалили друзі? Хто їх до цього рішення підштовхнув? ● Які рядки вірша можна використати, згадуючи Олену Федорівну?

6. Виконай тестові завдання.

1. У тексті, позначеному блакитною рискою, подано

А міркування про природу
Б історичну довідку
В художній опис природи

2. У тексті, позначеному коричневою рискою, розкрито

А тему
Б ідею
В основну частину

7. ● Розглянь малюнки. ● Кого автор порівнює з намальованими предметами?

● У тексті вжито стійке словосполучення *«води в рот набрали»*. Це

А прислів'я
Б фразеологізм
В порівняння

8. Підготуйся до детального переказу тексту.

1. Прочитай текст. Зверни увагу на заголовок. Зроби припущення, про що й про кого йтиметься в тексті.

ЛІНА ТА ПРИГОДИ В ПОЛОВЕЦЬКОМУ ЗАМКУ

— Ліно, прокидайся, запізнишся до школи, — почувся із сусідньої кімнати голос мами.

Дівчинка неохоче піднялася і сіла в ліжку, сонно потираючи очі. Була лише сьома ранку, а сонце вже яскраво світило.

Ліна почула запах млинців із джемом — її улюблений сніданок. Умившись та вдягнувшись, дівчинка почала наминати смачні млинці. Аж раптом вона помітила, що мама нічого не їсть. Це дуже її насторожи́ло.

— Мамо, що трапилося? — спитала Ліна.

— У мене є одна новина. Я хотіла поговорити з тобою ввечері, але якщо ти запитала... Мене запросили попрацювати з одним відомим дизайнером.

— Це ж чудово! — зраділа дівчинка.

Мама Ліни Ірина Закревська була дуже відомим дизайнером модного одягу. Її колекції були надзвичайно популярними.

— Але мені доведеться поїхати в іншу країну, у Францію.

— То ми їдемо удвох у Францію? — зраділа Ліна.

— Ні, я поїду сама. На цілий рік, а тобі не можна переривати навчання, — сумно відповіла мама. — Звичайно, ти сама не залишишся. Цей рік ти проведеш у своєї тітки, моєї сестри Регіни. Вона живе в маленькому містечку. Там є хороша школа. Ти заведеш нових друзів. Вона сказала, що буде рада твоєму приїзду.

Ліна знала, що сперечатися з мамою не було ніякого сенсу. Тому вона опустила очі в тарілку й замовкла.

Цілий день Ліна була сама не своя. На уроках сиділа мовчки. Розгублено дивилася на однокласників. Навіть учителька зробила їй зауваження.

Дорогою додому після школи вона поділилася своєю новиною з подругою Алісою.

— Я одразу зрозуміла, що з тобою щось не так, — сказала подруга серйозним голосом, — але не лізла тобі в душу. Сподівалася, що ти сама скажеш, якщо захочеш.

Аліса — висока брюнетка з коротко підстриженим волоссям. Їй личили квадратні окуляри, які вона носила. Аліса була відмінницею і старостою класу. Дуже розумна й розсудлива. Подруга довго мовчала та нарешті сказала:

— Не думаю, що твоя мама захоче там залишитися назавжди. Навіть якщо захоче, то вона змушена буде тебе забрати, бо діти мають жити з батьками, а не з тітками.

— Я все одно не хочу нікуди їхати, — сумно відповіла Ліна. — Але мама повинна отримати цю роботу. Вона так давно мріяла про спілкування з класними дизайнерами. Для мене її робота дуже важлива. Якщо чесно, то я також мрію стати дизайнером, — усміхнулася дівчинка.

— Ну тоді тобі залишається їхати до тітки Регіни, — зробила висновок подруга. — Тільки обіцяй дзвонити мені щодня.

— Звичайно. Що я там буду робити без тебе?

Подруги обнялися і попрощалися.

День від'їзду настав дуже швидко. Мама дозволила взяти рюкзак і невеличку валізу. Усе інше привезуть машиною. Дівчинка зібрала свої улюблені речі,

книжку про дитинство відомих людей (подарунок Аліси), телефон і навушники.

Нарешті Володимирівка. Тут живе тітка Регіна. Багато-багато років тому тут, у Володимирівці, розташовувалося найбільше поселення — Трипілля, яке мало на той час високу культуру життя. Подейкують, що окремі жителі Володимирівки ще й досі зберігають таємні знання трипільців. Саме містечко невеличке. Будинки всі одно-двоповерхові. Єдиною окрасою міста є старовинний панський маєток. Він дуже великий і гарний. Колись давно маєток належав панам Половецьким, тому його назвали «Половецький замок». Незважаючи на його красу, місцеві обходили замок. Про нього ходила дурна слава.

Будинок тітки Регіни був цегляний, охайний. Але щось у ньому було таємниче й незрозуміле. Тиша! Навколо будинку все ніби завмерло. Тітка зустріла дівчинку не дуже привітно й відразу провела в її кімнату *(за І. Литвин)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Хто головна героїня тексту? • Як змінювався емоційний стан героїні в тексті? Які причини? Хто її розраджував і заспокоював? Прочитай. • Які мрії дівчинки?
- Які вчинки Ліни заслуговують на твоє схвалення?
- Які мотиви спонукали Ліну до від'їзду? Знайди від-

повідь у тексті, позначеному блакитною рискою. Які взаємини були між подругами? ● Прочитай уривки тексту за планом.

1. Підтримка подруги.
2. Новина від мами.
3. Місто Володимирівка.

● Розглянь малюнок. ● Прочитай зміст тексту, який супроводжує ілюстративний матеріал. Чи відповідає зображення Аліси словесному опису в тексті?

3. Прочитай текст. На основі прочитаного створи словесний образ Ліни (якою вона була ученицею, донькою, подругою, про що мріяла).

1. Прочитай текст, пригадай, як називаємо вірші-загадки, відгадка яких «захована» в перших буквах рядків.

АКРОВІРШ

Шлях в життя дає, мов мати.
Кличе мудрості пізнати.
От урок останній. Квіти.
Линуть діти в світ радіти,
А у неї — інші діти!

В. Довжик

2. Прочитай текст, зверни увагу на враження Ліни від нової школи.

НОВА ШКОЛА

Наступного дня Ліна прокинулася від будильника. Вона швиденько встала, одяглася і сама собі здивувалася: удома мама її ще пів години будить, а тут вона сама швидко організувалася. Дівчинка спустилася в кухню, де її чекали вівсяна каша й два великі

бутерброди. Тітка Регіна звечора пояснила, що біля будинку зранку зупиниться автобус, який забере її до школи. Вона дала Ліні запрошення в нову школу й побажала успіху.

У школі Ліна йшла широким коридором і переконалася, що ця школа набагато більша, ніж та, у якій вона навчалася. І це добре. Дівчинка знайшла кабінет № 14 і зайшла в клас. Клас гудів, ніби вулик. Ліна стала біля дверей класу й почала спостерігати. За першою партою сидів хлопець і наминав здоровенний бутерброд. За ним троє його однокласників грали в настільну гру. Чотири дівчини, що сиділи поруч, із захопленням слухали кучеряву чорнявку, яка щось розповідала. Раптом серед усієї метушні Ліна звернула увагу на хлопця, який сидів за останньою партою і щось читав. Він був єдиним, хто помітив Ліну. Хлопець дивився на Ліну великими карими очима, а його темне пряме волосся спадало на обличчя. Перед ним лежала старезна й товстезна книжка. Ця книжка не була подібною до тих, які продають у магазинах, а тому зацікавила Ліну. Вона попрямувала до хлопця.

Раптом до класу зайшла вчителька з приємною усмішкою:

— Ти, напевно, Ліна?

— Так, — відповіла дівчина й почула, як у класі стало дуже тихо.

— Мене звати Марія Олександрівна. Сідай на вільне місце, — і показала рукою біля хлопця на задній парті.

— Привіт! Як тебе звати? — звернулася дівчина до хлопця.

— Привіт! Олег, — коротко відповів він.

— А де твоя книжка? Покажи її.

— Ніякої книжки в мене не було, — буркнув Олег і замовк.

— Діти, починаємо урок української мови. Ви знаєте, що кожного року восени ***27 жовтня відзначаємо День української писемності та мови***. Ця дата припадає на вшанування Нестора Літописця.

Вважають, що він був найосвіченішою людиною в Русі. Нестор Літописець є автором ***першої писемної історії українських земель*** — книги ***«Повість минулих літ»***. У п'ятому класі ви будете вивчати цей твір. Чи були ці письмена першими? Як стверджують дослідники — ні! Перші — були іншими!

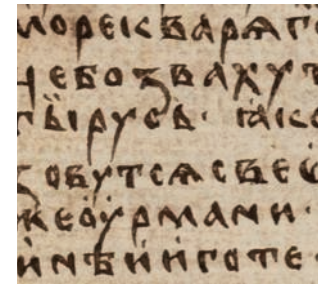

Сьогодні ми з вами машиною часу перенесемось у далеке-далеке минуле нашого містечка — Володимирівки, на території якого й донині знаходять сліди минулих епох і подій. Епохи Трипілля — держави, яка існувала на території України 4–6 тисяч років тому.

Ліна, яка дуже любила всілякі пригоди, історії, зачаровано слухала Марію Олександрівну *(за І. Литвин)*.

Якщо ти хочеш знати про пригоди Ліни, то прочитай фантастичну розповідь І. Литвин «Пригоди Ліни в Половецькому замку» повністю.

3. ***Досліджую текст.***

- Які враження отримала Ліна від нової школи? Прочитай цей текст. Прочитай незакінчені речення.

За першою партою сидів … .
За другою … .
За партою поруч … .
За останньою партою … .

- Продовж речення, використовуючи результати спостереження дівчинки. Якою рискою позначено цей текст? Що зацікавило Ліну?
- Позначений блакитною рискою текст містить

А опис предмета
Б історичні відомості
В міркування

4. Поділи текст на частини. Створи план до тексту. Підготуйся до вибіркового відтворення тексту за планом.

1. За QR-кодом прочитай текст «Загадкова цивілізація Трипілля» *(за М. Відейком)* самостійно. З'ясуй значення незрозумілих слів.

2. ***Досліджую текст.***

- Що нового ти дізнався / дізналася з тексту? Які нові поняття та терміни ти усвідомив / усвідомила, прочитавши текст? Що тобі було відомо? • Які історичні факти описані в тексті? Які враження ти отримав / отримала, прочитавши текст? • Що тебе найбільше здивувало в житті трипільців? • Яким, на твою думку, було письмо цього народу? Що ти запитав би / запитала б у наших прапращурів, якби їх зустрів / зустріла? • Прочитай виділені речення. Чи викликають вони у вас почуття гордості за минуле нашої держави? Вислов власну думку. Обґрунтуй.

● Відтвори текст за планом.

1. Будинки трипільців.
2. Одяг жінок і чоловіків.
3. Трипільські відкриття.
4. Хто відкрив трипільську культуру? Коли це сталося?

3. ***Поділися своїми враженнями.*** Чи з'явилося в тебе бажання більше дізнатися про загадкову трипільську культуру?

4. Знайди в інтернеті нові відомості про трипільську культуру. Повідом однокласникам / однокласницям.

Створюю власний текст...

Погортай сторінки підручника, пригадай твори про дружбу. Автори цих творів розповіли про вірних друзів, які вміють прощати, розрадити, допомогти. Створи розповідь про свого друга / свою подругу. Яким / якою він / вона є? Які у вас спільні інтереси?

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

● Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? Що тобі відомо про нього / неї? ● Який жанр тексту? ● Хто є головними героями / героїнями? Які події описані?
Поділися своїми міркуваннями. Які твої враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати?
● Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки?
● Хто порадив тобі прочитати цю книжку? ● Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

«Одну Батьківщину я маю, її Україною звуть...»

Прочитай назву підрозділу. Про що, на твою думку, у ньому розповідатиметься? Так, про нашу Україну, про її тисячолітню історію, сповнену боротьби за незалежність, за волю. Про її героїчний народ, хоробрих воїнів, талановитих митців — усіх національностей, які проживають в Україні. Про нашу столицю — Київ, одне з найдавніших міст Європи, яке зберігає пам'ять про князів, козаків, героїв минулого та сьогодення. І, звичайно, про нашу мову — дзвінку й мелодійну.

Нові твори спонукатимуть тебе до пізнання України — нашої рідної домівки, яка знаходиться в центрі Європи. Про це свідчить знак біля містечка Рахова Закарпатської області.

1. Прочитай вірш.

НА БІЛОМУ СВІТІ Є РІЗНІ КРАЇНИ...

На білому світі є різні країни,
А в них — і ліси, і лани...
Та тільки одна на землі Україна,
А ми — її доньки й сини.

Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
І квіти усюди ростуть...
Та тільки одну Батьківщину я маю,
Її Україною звуть.

Моя Україно, тебе я кохаю —
Тут дім мій, тут друзі живуть.
Тут мовою рідною пісня лунає
І мальви по селах цвітуть.

В. Новомирова

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема вірша? Прочитай строфу, у якій є звертання до України. Вивчи цю строфу напам'ять. Які почуття висловлює авторка вірша? Розглянь малюнок. Назви́ державні символи України.

3. Прочитай тексти. Зверни увагу на нову для тебе інформацію. З'ясуй значення незрозумілих слів.

НАШ ГЕРБ. ІСТОРІЯ...

Яка історія тризуба? Які таємниці зберігає наш герб? Уперше тризуб почав використовувати князь Володимир Великий. Його батько Святослав Хоробрий на знак володіння Руською державою обрав двозуб. Геральдисти вважають, що саме від нього пішов наш герб. Володимир Великий продовжив традицію свого батька, додавши ще один зубець і горизонтальну лінію. Багато років тризуб сприймали як знак величі Русі, символ влади могутніх князів, таких як Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах та інших. Тризуб карбували на печатках,

грошах, документах тих часів, а також на цеглинах, з яких будували храми.

Однак, як доводять археологи, тризуб на території сучасної України був ще задовго до вищезгаданих подій! Згідно з виявленими на Поділлі археологічними знахідками, тризуб широко використовували трипільські племена! У трипільській культурі він був знаком старійшин.

Нині існує багато трактувань значення нашого герба. Серед них є припущення, що він нагадує міфічного Сокола, що летить. Це символ влади, доблесті, добра та перемоги над злом.

Чи всі таємниці нашого державного знака розкриті? Звичайно, ні. Читай, досліджуй, шукай нові відомості про наші державні символи *(за В. Куксою)*.

Гера́льдика — спеціальна історична наука, що вивчає герби, досліджує історію виникнення та розвиток гербової традиції, закони складання гербів та їхнє використання.

Геральди́сти — це люди, які займаються геральдикою.

ДЕ ПРАПОР ПІДНІМАЮТЬ, ТАМ УКРАЇНУ ВЕЛИЧАЮТЬ

Прапор — один із трьох головних державних символів України. Із синьо-жовтим стягом українці проходили різні періоди труднощів, здобували незалежність, раділи перемогам. З ним вони воюють проти ворога, складають біля нього присягу.

23 серпня наша країна відзначає День Державного Прапора України.

Як синьо-жовтий прапор з'явився на теренах України? Яке його минуле?

Поєднання жовтого й синього (блакитного) кольорів має на наших землях глибоке коріння. Окремі дослідники вважають, що в християнській релігії Вогонь і Вода виражено жовтою і блакитною барвами. Згадка про синьо-золотий стяг уперше з'являється в історичних документах часів Галицько-Волинського князівства в 1410 р.

Згодом поєднання синього та жовтого для прапорів використовували козаки. У них були прапори різних кольорів, у тому числі й жовто-блакитна корогва. Останній кошовий Запорозької Січі Петро Калнишевський власним коштом створив прапор блакитного кольору з яскравими золотими гербами. Це було в 1774 р. Минуло багато часу, і тільки 28 січня 1992 р. Верховна Рада України затвердила державним прапором України синьо-жовтий стяг *(за М. Тахтауловою)*.

4. ***Досліджую текст.***

Що нового ти дізнався / дізналася про державні символи України? Який третій державний символ? Чи знаєш ти слова Державного Гімну України? Прочитай текст розповіді про історію герба. Стань дослідником історії герба. Пошукай цікаві відомості про історію цього державного символа, повідом однокласникам та однокласницям. Назви́ народні символи України, які тобі відомі.

5. 1. Підготуй усний переказ нових відомостей, які ти прочитав / прочитала про герб України.

2. Намалюй державні та народні символи нашої країни.

«Любов до Києва звучить у кожнім слові...»

Київ — столиця України. Цьому величному місту понад 1500 років! Воно найдавніше місто України, сьоме за чисельністю населення в Європі.

У Києві багато історичних пам'яток мистецтва й архітектури, серед яких — Києво-Печерська лавра, Золоті ворота, Софійський собор, Андріївський узвіз, вулиця Хрещатик.

Про давню історію Києва, його неймовірні краєвиди, величний Дніпро, затишні вулиці, про квітучі каштани створено чимало кінофільмів, написано багато розповідей, пісень, легенд і віршів.

1. Прочитай вірш.

КИЇВ

Осяяний промінням слави,
золотоверхий, величавий,
ген-ген розкинувся довкола
на вічних пагорбах і долах
мій рідний Київ, місто-сад,
моя столиця. Святоград.
Йому тополі і каштани
клечають вулиці, майдани,
милує око сам Дніпро;
до нього стелиться метро...
Йому поклав любов і труд
наш мудрий люд, красивий люд.

О. Палійчук

Клечáти — прибирати, прикрашати (зеленню, квітами).

2. ***Досліджую текст.***

Якому місту України присвячений вірш? Як називає автор Київ? Від яких слів утворене це слово? Які почуття відтворив автор у рядках вірша? Створи свій текст, використовуючи слова з вірша, виділені блакитним кольором.

Продовж речення: *Київ розкинувся на … . Він* (який?) *… , … . Його вулиці прикрашають … , … . Милує око … . У Києві трудиться … , … .*

3. До підкресленого слова добери три спільнокореневі слова. Укажи корінь. Знайди в тексті слово, правопис якого відповідає орфограмі «Правопис префіксів ***роз-, без-»***. Прочитай ланцюжок слів. Укажи синоніми до першого слова. До цього ж слова добери з наведених слів антонім.

Красивий — червоний, прекрасний, багряний, принадний, поганий, гарний.

4. Розгадай ребуси, розкодовуючи слова.

100 + ; ;

5. Прочитай уривки з віршів.

Дніпро широкий, пісня солов'їна,
На каштанах голуба роса…
Рідний Київ — серце України,
Наша слава, гордість і краса!

І. Нехода

Грає море зелене,
Тихий день догора.
Дорогими для мене
Стали схили Дніпра,

Де колишуться віти
Закоханих мрій…
Як тебе не любити,
Києве мій!

Д. Луценко

6. Послухайте за QR-кодом пісню «Як тебе не любити Києве мій».

1. Прочитай прислів'я про слово. Які з них тобі відомі?

Випущене ***слово***, як і стрілу, не завернеш. Вода все сполоще, тільки злого ***слова*** ніколи. Гостре ***словечко*** коле сердечко. Будь господарем своєму ***слову***. Від теплого ***слова*** лід розмерзається. Давши ***слово*** — держись, не давши — кріпись.

- Вибери два прислів'я, поясни значення. Вивчи їх напам'ять.

2. Прочитай вірш. Розкажи, що тобі відомо про автора.

НУ ЩО Б, ЗДАВАЛОСЯ, СЛОВА...

Ну що б здавалося слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється, ожива,
як їх почує! Знать од Бога
і голос той, і ті слова
ідуть меж люди.

Т. Шевченко

3. ***Допомога в «Дослідженні тексту».***

Вірш Т. Шевченка *«Ну що б, здавалося, слова...»* — це глибокі роздуми поета про силу слова, про його вплив на людину. Цей вірш поет написав, будучи далеко від України, в Аральській експедиції.

Аральська описова експедиція — це військова експедиція, організована в 1848 р., яка досліджувала Аральське море. Т. Шевченко, як художник, узяв участь в експедиції, малюючи природу моря, складаючи карти. У дорозі він виконав понад сорок ескізів олівцем та аквареллю. Одного вечора поет по-

чув пісню, яка звучала українською мовою. Її виконував земляк Іван Васильєв. Тарас Григорович був дуже схвильований, почувши рідну мову. Роздуми й переживання, навіяні співом матроса, лягли геніальними рядками на папір. Поет запрошує вас подумати про велике духовне значення слова, яке може допомогти людині у важку хвилину. Це є головною думкою вірша.

4. Розглянь картини Т. Шевченка, виконані в Аральській експедиції. Вибери одну з них. Створи кілька речень за змістом, указавши назву картини, автора, загальний зміст, зображення на передньому (задньому) плані. Поділися власними враженнями від роботи автора.

Т. Шевченко. Укріплення Раїм

Т. Шевченко. Пожежа в степу

5. Вивчи вірш Т. Шевченка напам'ять. Підготуйся до виразного читання.

Цікавий світ професій

1. Прочитай текст.

Листопад — останній місяць осені. Уже опало з дерев багряне листя. Навіть дуб здався на милість листопаду — жолуді рясно вкрили землю, а листя повільно сохне, падає і вкриває жолудевий килим. Тремтить від листопадових обіймів осика. Пейзажі сірі, похмурі, туманні. Але є серед листопадової сірості трохи яскравої фарби: червоніє калина, горобина, блищать на тоненьких гілочках намистинки шипшини. Не страшні їм ранкові листопадові заморозки — вони знають, що від цього стануть ще солодшими. Недарма в народі давно цей місяць називали грудкотрус, падолист, братчин і додавали: листопад вересню онук, жовтню син, а грудню рідний брат.

2. Розглянь репродукцію картини О. Кваші. Прочитай заголовок вірша В. Геращенка. Поміркуй, чи може бути заголовок вірша назвою картини?

О. Кваша. Перші заморозки

- Яке явище природи зображено? Які фарби використала авторка? Які відчуття навіюють зміст, кольори й об'єкти, використані авторкою?

3. Прочитай вірш мовчки. Опиши зміст картини О. Кваші рядками з вірша.

ДИХАЄ ПРОЗОРА ПРОХОЛОДА...

Дихає прозора прохолода,
Верболіз закутався в туман.
З лісу, з поля, з сивого болота
Тихо підкрадається зима.
Краснобоке літечко зів'яло,
Яблуком скотилось за поріг.
Листя золоте нечутно впало
Килимом пухким до наших ніг.
На ромашках відцвіли росинки,
Відсюрчали коні-стрибунці.
Перелітний птах у небі синім —
Мов сльозинка тепла на щоці.
На ланах із ранку і до ночі
Крають землю гострі лемеші.
Не зів'яло літечко, бо хоче
Залишитись у моїй душі.

В. Геращенко

Леміш — це частина плуга або іншого знаряддя, що під час орання землі підрізує шар ґрунту знизу.

4. ***Досліджую текст.***

- Яка тема вірша? • Прочитай рядки з вірша, позначені блакитною рискою. • Які речення допомагають краще уявити картину природи, місце події?

- Який настрій вірша? Прочитай речення в порядку намальованих предметів.

- Прочитай речення, виділене блакитним кольором. Поясни значення слова *лемеші*. Для чого *«крають землю лемеші»*?

Земля — найбільше природне багатство нашої держави. Сільське господарство країни — це галузь, яка включає сучасну техніку, хороших спеціалістів, відповідальних керівників, зв'язки з іншими державами.

Сільськогосподарські інститути готують майбутніх аграріїв за такими професіями: тракторист-машиніст, механізатор, слюсар-ремонтник, агроном, зоотехнік, ветеринар, бджоляр і багато інших фахівців, які займаються виробництвом та обробкою сільськогосподарської продукції.

5. ***Досліджую текст.***

- Яку нову інформацію ти отримав / отримала, прочитавши текст? • Які спеціальності тебе зацікавили, які машини? • Про які ти хотів би / хотіла б дізнатися більше?

6. 1. Знайди в інтернеті світлини сільськогосподарської техніки. 2. Підготуйся до виразного читання вірша «Дихає прозора прохолода…» В. Геращенка *(с. 64)*.

1. Прочитай вірш. Поміркуй, яка тема вірша.

РОЗМОВА З ПАВУЧКОМ

Я спитала в павучка:
— Як без вовни та гачка
У куточку з павутини
Ти зробив собі хатину?
Він згори спустився вправно
І сказав: — Часу ти марно
Не втрачай, а придивляйся
І усьому научайся.
Вчись у мами і у тата
Щось потрібне майструвати,
Вчись у бабці й дідуся.
От і відповідь уся.

Н. Погребняк

2. ***Досліджую текст.***

- Хто взяв участь у діалозі?
- Що зацікавило дівчинку?
- Якою була відповідь павучка?
- Прочитай слова, виділені блакитним кольором. Доведи, що вони є ключовими словами до теми тексту.
- Визнач тему тексту.
- Прочитайте текст в особах, дотримуючись відповідної інтонації.

3. Прочитай текст. Поміркуй, що підказує заголовок.

ШЛЯХ ДО МРІЇ

Казка

Колись давно жив один хлопець, на ім'я Василь. Він працював шевцем. Це було поважне ремесло всієї їхньої родини. Так само, як і його дідусь, а потім батько, Василь цінував цю професію і працював

старанно. Хлопець мав добре серце, хоча його батько був дуже суворий до нього. Василь любив працювати, але мріяв про щось інше ... «Я вже навчився всього, що знав мій дідусь і мій батько, але я хочу більшого. Я хочу зробити такі черевички, які сподобаються принцесі із чарівного замку. Але як? Хто мені підкаже шлях до моєї мрії?» — думав хлопець.

Якось одного дня Василь старанно чистив і ремонтував взуття, як хтось постукав. Дзвіночок над дверима до майстерні задзвенів, і всередину зайшла кульгава бабуся. Разом із нею зайшов і холодний вітерець листопадової погоди. Бабуся мала стару сукню, повну маленьких і великих дірочок, з-під хустини виглядало сиве волосся. Хлопець підняв очі від блискучого взуття, поклав щітку, обтрусив руки й сказав:

— Добрий день, як вам допомогти? Хочете купити взуття? Відремонтувати, виготовити...

Його перебила старенька:

— Ні, хлопче, я б попросила склянку води й шматочок хліба.

Утомлені очі, важка хода підказували Василю про сутужне життя старенької.

— Ми не благодійна організація! Жебракам не допомагаємо! — різко відповів батько.

Старенька насупилася і, повільно кульгаючи, вийшла з майстерні.

Василю стало дуже неприємно. Він не зміг допомогти бабусі. Щоб батько не бачив, він узяв склянку води та хліб, який мав сьогодні на обід, і побіг за старенькою.

— Будь ласка, вибачте мого батька, візьміть мій хліб і склянку води.

Бабуся тихо відповіла:

— Дякую тобі, хлопче! Ти єдиний, хто мені сьогодні допоміг. Усі мені сьогодні відмовили. За це я допоможу тобі. Прийди опівночі до воріт замку, де й знайдеш те, що тобі потрібно.

Василь розгубився. Він думав над словами бабусі. Чим вона йому допоможе? Але вирішив зробити так, як сказала старенька. Опівночі хлопець прийшов до воріт замку. Було тихо, тільки місяць на небі. Раптом він побачив невеличку скриню. Що там? Він відкрив, а там...

Сутóжно — важко через складні обставини, великі труднощі; скрутно.

4. ***Досліджую текст.***

Яка головна думка тексту? Хто головний герой казки? Яку професію він опанував? Створи текст про Василя, використовуючи слова, виділені блакитним кольором. До кого хлопець проявив співчуття та милосердя? Створи текст-опис бабусі, використовуючи слова, виділені зеленим кольором. Хто, окрім бабусі, є персонажем тексту?

Батько Василя, бабуся — це другорядні герой і героїня тексту.

Вивчаємо нове

Другорядні герої / героїні в тексті — це персонажі, які не є центральними, але відіграють важливу роль у розвитку сюжету. Це ті самі «друзі головного героя», «мудрі наставники», чи навіть «вороги», «суперники». Вони можуть допомагати або ж створювати перешкоди головному герою / головній героїні.

Повторюємо разом

Сюже́т — це сукупність подій у художньому творі, які пов'язані причинно-наслідковими зв'язками й розкриваються в певній послідовності. Він є основою будь-якого твору.

5. 1. Розглянь ілюстрацію до тексту. Що знайшов Василь у скрині? Який шлях до здійснення мрій підказала йому бабуся? Створи продовження казки.

2. Поділи текст на три частини. Підготуйся до детального відтворення тексту за планом:

1. Хлопець, на ім'я Василь.
2. Зустріч із бабусею.
3. Таємниця зі скрині.

3. Вивчи вірш «Розмова з павучком» *(с. 66)* напам'ять.

1. Прочитай текст. Запам'ятай назви професій, які згадано в розповіді.

ЛУ — ВЕТЕРИНАРКА

Привіт! Мене звати Луїза, можна просто Лу. Моя мама працює на станції юних натуралістів археологом. Натуралісти — це ті, хто цікавиться природою і

вивчає світ. Звичайно, я люблю природу, а тваринами цікавилася від народження. Як тільки я навчилася ходити, то знала, що стану ветеринаркою. Ні, спочатку все було не так. Спочатку ми часто гостювали в селі в бабусі. Там було свіже повітря, яким цікавилася мама. А мене цікавили бабусині гуси, качки, курочки та кролики. Бабуся мені дозволяла все!

— Луїзо, нащо ти пофарбувала курчат гуашшю? — питає здивована мама.

— Бабусі можна їх фарбувати зеленкою, а мені ні? — ображено говорила я.

— Бабусі так легше відрізняти своїх від сусідських, — пояснювала мама. — Луїзо, нащо ти кролику прив'язала на шию метелика? Луїзо, нащо ти перев'язала лапку курці? Луїзо, не годуй курчат зерном, вони маленькі!

Це вже в минулому.

Моя сестра Лора зацікавилася мамонтами після того, як ми були в Науково-природничому музеї. Кого там тільки немає! Сотні експонатів! І звичайно, багато працівників. Там працюють реставратори, краєзнавці, археологи, інженери, зберігачі, працівники ІТ, ветеринари та багато людей інших професій. Усі люблять природу й експонати.

Нещодавно ми побували в реабілітаційному центрі для бурих ведмедів на Закарпатті. Він знаходиться в Національному природному парку «Синевир». Тут лікують 30 ведмедів, які зазнали різних травм. Для них створено басейн, окремі барлоги. Ветеринари їх лікують, роблять щеплення, а кухарі годують яблуками, морквою, рибою, а на десерт дають трішки меду. Мені, як майбутньому ветеринару, дозволили погодувати маленького ведмедика, який залишився без мами. Його врятували єгері — працівники лісо-

вого господарства, які відповідають за охорону лісу, догляд тварин.

На початку місяця мама зробила нам подарунок: повезла на екскурсію до Тернопільського краєзнавчого музею. У цьому музеї зібрано близько 10 тисяч видів птахів, які населяють Землю від Арктики до Антарктики.

Мене вразив качкодзьоб. Уявіть птаха, який відкладає яйця — як птах, а своїх малюків годує молоком — як ссавець! У нього хвіст — як у бобра, защічні мішки — як у хом'яка. Дзьоб — як ласти для плавання, тільки м'який! Лапи п'ятипалі, він може плавати, ходити й землю рити! А ще молоді качкодзьоби мають 8 зубів. Ото круті!

Або взяти пташку ківі. Саме так — ківі. Живе в норі, полює за запахом, як собака, пір'я має, як хутро, дзьоб довжелезний, а яйце більше, ніж її голова. Але своєю красою всіх затьмарила качка-мандаринка! Красуня! Так себе розмалювати: різнокольорові кубики, овали, трикутники, прямокутники, лінії! Кольорів не вистачить, щоб її описати. Я її розглядала годину, але всі кольори не запам'ятала. Який цікавий світ! Буду ветеринаром. Стіни моєї кімнати обвішані фотографіями цікавих жителів Землі.

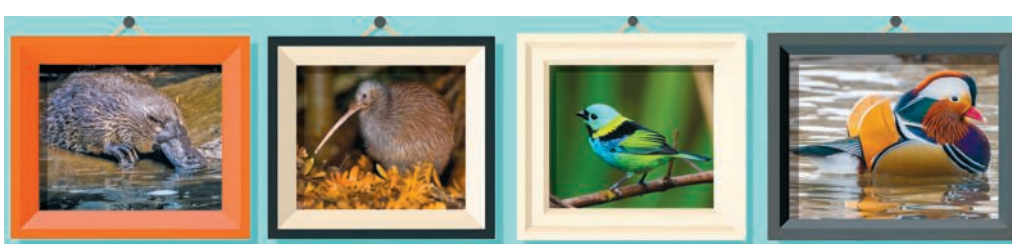

качкодзьоб ківі зелена танагра качка-мандаринка

Я вирішила, що колись матиму свій острів і збе-ру там усіх тварин, як натураліст Джеральд Даррелл на острові Джерсі. Напишу багато-багато книжок, як найвідоміший ветеринар світу Джеймс Герріот. А просто зараз я веду свій ветеринарно-зоологічний блог «@ Lu_ Animalius», де пишу про різних цікавих тварин, про те, що вони їдять, як їх лікувати. Для блогу я відфоткаю цікаві малюнки, надіюся: мої чи-тачі їх зацінять. Але це поки що… *(за А. Штефан)*.

2. *Додаткова інформація.*

Після закінчення коледжу ***Джеральд Даррелл*** іде на роботу в зоо-парк. Однак ця робота його не тішила. Він мріяв побачити тварин на волі. Джеральд подорожує Африкою, Ка-меруном, Парагваєм. Звідусіль при-возить рідкісних тварин, пише про їхнє життя. На-решті він бере в оренду невелику ділянку землі на острові Джерсі. Так народився новий природний зоопарк. Його книжки «Земля шурхотів», «Зоопарк у моєму багажі», «Мої зустрічі з тваринами» — ре-зультати спостережень за життям тварин.

Джеймс Герріот у ветеринарно-му коледжі здобув професію ветери-нарного хірурга. Усе життя рятував і лікував тварин. Любов до тварин і своєї професії він описував у книжках «Якби тільки вони могли говорити», «Про всіх створінь — великих і ма-лих», «Про всіх створінь — красивих і прекрасних», «Про всіх створінь — розумних і дивовижних». За мотивами його творів створені фільми.

3. ***Досліджую текст.***

Яка тема розповіді? Що нового ти дізнався / дізналася з тексту? Як звати головну героїню тексту? Про що вона мріє? З кого бере приклад дівчинка? Чому Луїза детально описує окремих птахів? Які професії згадано в тексті? Які із цих професій тобі відомі? Хто такі *єгері*? Прочитай текст за планом.

1. Місця, де побувала Луїза.
2. Перелік професій, про які згадано в тексті.
3. Опис качкодзьоба.
4. Опис качки-мандаринки.

4. ***Поділися своїми міркуваннями.*** Що тебе вразило з розповіді Луїзи? Що здивувало?

5. 1. Знайди в інтернеті відомості про роботу ветеринарів. Розкажи однокласникам / однокласницям.
2. Підготуйся до детального відтворення тексту.

1. За QR-кодом прочитай вірш А. Костецького «Спитай у тата і у мами…» самостійно.

2. ***Досліджую текст.***

Хто є автором вірша? Які вірші А. Костецького тобі відомі? Які професії згадує автор у вірші? Яка, на його думку, найголовніша професія? Прочитай рядки, якими автор пояснює свою думку.

3. Прочитай текст.

РОЗІБРАТИСЯ ЗІ СВОЇМ МАЙБУТНІМ…

Після канікул Дарина неабияк подорослішала. Це помітили всі — і сусідки у дворі, і рідні дідусі з бабусями. Мама ж просто не могла впізнати своєї доньки. Ліжко без нагадувань застелене, посуд після вечері помитий. Мабуть, тому всі дорослі почали запитувати: ким вона стане, коли виросте.

Мамі вона сказала, що мріє стати вихователькою в дитячому садку. Бабусі Ніні — бібліотекаркою. Тітоньці Томі дівчинка по великому секрету зізналася, що мріє стати телеведучою, а сусідці бабці Нюті — космонавткою. А ще було бажання стати асфальтоукладницею!

Сьогодні вихідний. Даринка написала план на ранок: *застелити ліжко; погодувати кота Коцького; зробити мамі ранковий чай; розібратися зі своїм майбутнім.*

Дара взяла аркуш паперу, розділила його на два стовпчики. Над кожним написала «плюс» і «мінус», щоб визначити, що позитивного і негативного вона бачить у професіях. Де буде більше плюсів — там і перемога.

Перше слово: 1. ***Дресирувальниця***. Вона уявила арену цирку. На ній — кіт Коцький. У неї в руці солодка цукерка, а в іншій — батіжок. Кажуть, що за непослух тварин карають. Але вона не хоче свого Коцького карати! Дівчина сумно зітхає і закреслює слово «дресирувальниця».

Потім рішуче пише: 2. ***Учителька***. Коцький скептично всміхнувся. «Щоб бути вчителькою, обов'язково треба любити дітей», — подумала Дарця.

— Я люблю дітей, — сказала вона Коцькому, — але тих, які люблять мене.

І Дара закреслила написане слово «вчителька».

Дарина підійшла до столу й упевнено написала: 3. ***Винахідниця***. Нехай треба вчитися все життя, але вона обов'язково має винайти: 1. прилад для миттєвого переміщення в просторі (на трьох); 2. прилад для збільшення чи зменшення речей (зелений сарафан); 3. пігулки від усіх хвороб (для дідуся і бабусі).

Далі Даринка не написала — не встигла: мама покликала вечеряти *(за Т. Стус)*.

4. ***Досліджую текст.***

- Де та коли відбуваються події в тексті? • Хто є головним персонажем тексту? • Які плани були на вихідний день у Дарини? Прочитай. • Які професії вона обдумувала? • Яку професію обрала дівчинка? • Який висновок зробила? • Що вона мріє винайти? • Розкажи, що ти знаєш про професії, виділені в тексті.

5. ***Поділися думками.*** Про що мрієш ти? Чи задумувався / задумувалася ти про свою майбутню професію? Чи є в тебе бажання вчинити так, як Дарина, Денні, Василь, Луїза?

6. Розгадай ребуси. Відгадай професію.

1. Прочитай текст.

ІСТОРІЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ПАЛИЧКИ

Шарль був дивовижним хлопчиком змалку. Цілий день бігає, грається, стрибає зі своїми друзями, а коли його спитаєш про що-небудь, подивиться на тебе здивованими, широко відкритими очима.

— Ти роззява! — сміялися з нього всі.

Але Шарль на них не ображався. Він їх навіть не чув. Його постійно переслідувала одна незвичайна думка. Він хотів знайти таку речовину, яка за найменшого тертя спалахувала б і горіла, як свічка. Але як? Хлопчик підростав, але свою мрію від себе не відпускав. А було це давно, ще тоді, коли люди не знали сірників. Шарль Соріа, п'ятнадцятирічний юнак із французького села Поліні, упродовж кількох років прагнув їх винайти. Проте Шарль не тільки мріяв. Він учився. У сільській школі хлопець із захопленням вивчав хімію і був упевнений, що саме ця наука підкаже йому, як винайти сірники. Він перепробував різні суміші, але...

— Мені скоро дев'ятнадцять, я так багато витратив часу, але нічого не виходить, — міркував Шарль одного вечора біля свого вікна.

У повній темряві хлопець вдивлявся в далекі засніжені вершини Альп і думав про досліди, які проводив удень. Шарль вірив, що неодмінно знайде суміш, яка буде самозапалюватися. Він читав про невдалі винаходи сірників і хотів знайти речовину, яка була б безпечною для здоров'я людини. Пройшло ще кілька днів у роздумах, пробах і пошуках.

Після довгої наполегливої праці хлопець натрапив на правильну дорогу. Він узяв розчин фосфору, умочив паличку, потім розтопив сірку та ще деякі складники (тримав їх у секреті), умочив у цей розчин і поклав сушити. Коли все було готове, хлопець потер готовою паличкою об кору, на якій був шар фосфору. Паличка спалахнула й загорілася! Шарль аж підстрибнув від радості! Потім підбіг до мами та закричав:

— Мамо, вийшло! — кричав він, задихаючись від радості. — Тепер легко буде розпалювати піч.

— Шарлю, дитино! Чи ти не збожеволів? — забідкалася мама.

Тоді Шарль узяв готову паличку й чиркнув нею по корі, покритій фосфором. Паличка яскраво загорілася. Усі зачаровано дивилися на яскравий вогник.

— Мій хлопчику! Ти ж справжній винахідник!

На другий день Шарль Соріа показав відкриття своєму вчителю.

— Браво, Шарлю. Ти великий майстер, — похвалив учитель свого учня.

А що ж Шарль? Він і далі робив сірники для домашнього вжитку. Закінчив гімназію, здобув медичну освіту й став відомим лікарем. Усі його знали як лікаря Шарля Соріа, але ніхто не знав, що він, ще зовсім юним, зробив винахід, який дав людям одне з благ. І зробив цей винахід після довгої наполегливої праці *(за Г. Караславовим)*.

2. ***Додаткова інформація.***

Перші сірники були винайдені в 1681 р. англійцем ***Робертом Бойлом***. Але вони були дуже небезпечні, легкозаймисті, а тому їх не використовували й про них швидко забули.

У 1805 р. французький аптекар ***Жан Шансель*** разом із хіміком ***Джоном Уокером*** створили свої запальні палички. У 1833 р. угорський учений ***Янош Іріньї*** створив свій варіант сірників. Вони теж були надзвичайно небезпечні й шкідливі для здоров'я людини.

Винахід ***Шарля Соріа*** (1830 р.) удосконалив шведський хімік ***Йохан Лундстрем*** у 1855 р., замінивши окремі складники. Саме такими сірниками ми користуємося сьогодні.

3. ***Досліджую текст.***

Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного тексту? Хто є головним персонажем тексту? Назви́ другорядних персонажів? Що прагнув винайти Шарль Соріа? Яким був шлях до здійснення його мрії? Розкажи про Шарля, використовуючи слова та сполучення слів, виділені блакитним кольором. Чого навчає нас учинок Шарля? Як ти вважаєш, чи дійсно відкриття Шарля залишилося непоміченим? Відповідь знайдеш у додатковій інформації.

4. 1. Склади план розповіді про Шарля Соріа.
2. Підготуйся до детального відтворення тексту.

1. Прочитай текст. З'ясуй значення незнайомих слів.

ЕЛЕКТРИЧНА ЛАМПОЧКА ТА СЛОВО «АЛЛО»

Мама з радістю вела Томаса до школи.

— Аль, ти став дорослим, тобі виповнилося сім років. Ти сьогодні йдеш до школи. Прошу тебе, слухай учителя, не малюй дивні фігури й не говори голосно.

Томас з усім погоджувався, але його навчання в школі тривало лише 12 тижнів. Мама забрала сина зі школи тільки тому, що допитливого й балакучого хлопчика неможливо було навчити.

Батьки бачили, що син здібний і талановитий. Він навчався вдома з мамою та вчителями чотири роки. Як згадував батько Томаса, «він просто "їв" книжки

з моєї бібліотеки! Як можна розуміти фізику, філософію, технічні науки в цьому віці? Хлопчика знову віддали до школи. Після уроків він допомагав мамі продавати фрукти й овочі, а у вільний час біг до бібліотеки за новими книжками.

На зароблені гроші тринадцятирічний Томас купив старий друкарський верстат, відремонтував його й надрукував власну газету! Вісник виходив щотижня і мав успіх, адже хлопець друкував різні корисні поради, історії, які сьогодні ми б назвали «лайфхаками». Одного разу, продаючи газети на вокзалі, Томас побачив, як маленька дитина впала на рейки! Хлопець урятував її. Виявилося, що це була дитина начальника станції. Удячний батько запропонував Томасу навчити його телеграфії. Незабаром Томас бездоганно оволодів професією і став досвідченим працівником станції. На зароблені кошти Томас придбав різні прилади й хімікати та влаштував у підвалі власного будинку маленьку лабораторію. Відтоді почав проводити перші досліди. Це була його перша лабораторія, перша сходинка до відомих на весь світ відкриттів: пристрої звукозапису, грамофон, патефон, диктофон, кінострічка та багато інших речей. Саме завдяки винаходу грамофона ім'я Томаса Едісона стало відомим на весь світ.

Молодий і талановитий винахідник вирішив ще раз усіх здивувати. На той час не було якісних електричних лампочок. Ті, що були, перегорали через кілька хвилин і були дуже дорогими. Через півтора року з'явилася лампочка, яка змінила світ.

Усі свої винаходи вчений записував у блокноти. Виявилося, що їх було більше 2500! Він дуже любив читати, знав багато мов. Його особиста бібліотека складалася із 60 тисяч книжок і журналів англійською, французькою, італійською та німецькою мовами. Саме він запропонував використовувати на початку телефонної розмови слово *«алло»*. Чому? Тому, що ніхто нічого іншого не придумав!

Серед усіх винахідників світу Томас Едісон посідає четверте місце *(з вікіпедії)*.

Патéнт — це документ, який засвідчує право автора на винахід, його виробництво та продаж.

Лайфхáк — це різні корисні поради, які допомагають полегшити життя людей.

Вогнетривкúй — здатний витримати високу температуру; неплавкий.

Грамофóн — прилад для записування і відтворення звуків на грамофонній платівці.

Патефóн — це переносний механічний пристрій для програвання грамофонних платівок.

Вивчаємо нове

Характери́стика геро́я / геро́їні — це опис та оцінка основних рис персонажа, його поведінки, характеру, ставлення до інших людей та навколишнього світу, а також розкриття мотивацій, учинків та взаємодії з іншими персонажами.

2. ***Досліджую текст.***

Що нового ти дізнався / дізналася, прочитавши текст? Що тебе вразило, здивувало? Яким був То-

мас до тринадцяти років? Опиши його, використовуючи слова та сполучення слів, виділені блакитним кольором. Який випадок у його житті свідчить, що Томас був відважним і рішучим? Як він використав перші зароблені гроші? Що він друкував у своїй газеті? Які винаходи Т. Едісона ти запам'ятав / запам'ятала?

3. 1. Підготуй перелік відомих тобі винаходів Т. Едісона.
2. Підготуйся до виразного, швидкого читання тексту.

Створюю власний текст...

Погортай сторінки підрозділу *«Цікавий світ професій»*. Автори текстів ознайомили тебе з різноманітними професіями, у яких використовують досягнення науки та техніки, з твоїми однолітками, які мріють про майбутнє.

Прислухайся до своїх бажань і мрій. Створи текст про свій світ захоплень, про свої мрії «Що мені подобається. Ким я хочу бути».

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? Що тобі відомо про нього / неї? Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описані?

Поділися своїми враженнями. Які твої враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? Хто порадив тобі прочитати цю книжку? Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

Розділ ІІІ. «Падає тихесенько сніг-сніжок... Скільки буде радості у діток»

Перший грудневий день захолоджував світ. Прийшла віхола, а з нею завірюха, заметіль, замета, метелиця, хвижа, хуга, хурделиця, хуртеча, хуртовина. І всі вони одне й те ж: вітер зі снігом. Грудень дарує мало сонячних днів, частіше стоїть похмура й холодна погода. Тож і звали в народі цей місяць — хмурень, студень, ворота зими. Грудень око снігами тішить, проте вуха морозом рве. Мерзне земля. Засинають ставки й озера. Мороз позаганяв у теплі закутки все живе… . Навіть наш Мурчик згорнувся в клубочок і вткнувся носом у лапи — на мороз. Дні тепер найкоротші, зате ночі довгі. У такі довгі грудневі вечори хочеться послухати або почитати диво — казку із чарівним кінцем. Адже скільки свят несе грудень і кожне з них має свої чари, таємниці, особливості. Про кожне з них прочитаємо, розкажемо й разом поміркуємо. І про казку не забудемо: *вам казку, мені — думок мудрих в'язку.*

Хоча народне прислів'я і стверджує, що *«сумний грудень у свято й будень»*, але тільки не для дітвори! Бо ж *ка-ні-ку-ли!*

1. ***Досліджую текст.***

- Укажи правильну відповідь.

1. Слова, виділені зеленим кольором, — це антоніми, порівняння, синоніми;
2. Речення, виділене блакитним кольором, — загадка, прислів'я, закличка.
3. Підкреслене сполучення слів — це загадка, народна прикмета, мирилка.
4. У передостанньому реченні є загадка, мирилка, прислів'я.

- Які свята в грудні відзначатимемо?

2. Прочитай вірш. Запам'ятай порядок появи нових персонажів вірша.

ЗИМОНЬКА

Через поле, через ліс,
через кладку, через міст
швидко йшла до нас сама
біла зимонька-зима.
А за нею слідом біг
перший сніг, пухнастий сніг.
Хто за ними навздогін?
Морозенко, зими син.
Поспішав, мчав навпростець
і онучок — морозець.
Слідом віхола — сестра
біле плетиво плела.
А завія закружляла,
білі нитки розкидала.
Люті з півночі вітри
дули, віяли, гули.

Просвистіла завірюха,
аж усім заклало вуха.
Побіліли поле й ліс,
білі хатки, річка, міст.
Сяє все довкіл — краса!
Будуть взимку чудеса!

Л. Відута

3. ***Досліджую текст.***

Прочитай заголовок вірша. Зроби припущення, чому авторка вірша використала пестливу назву пори року? Доведи, що зимові природні явища у вірші постають як особи. Установи порядок їхньої появи у вірші, використовуючи слова, позначені блакитним кольором. Про які зимові чудеса натякає нам авторка? Прочитай вірш у такому порядку: про саму зиму; про її сестру; про її сина; про онука.

4. Знайди й прочитай слова з префіксом *роз-*, поясни правопис. Прочитай у тексті синоніми до слова *віхола*.

5. Розкодуй слова, розгадай ребуси.

1. Розглянь репродукцію картини.

Я. Чижевський.
Зима в селі

• Яку пору року зобразив художник? • Яку пору дня? Доведи. • Які фарби переважають? • Які об'єкти зобразив художник? • Як йому вдалося передати морозну погоду? • Створи кілька речень за змістом репродукції.

2. Прочитай загадку, відгадай її.

Я руда, низького росту,
Хитра я і довгохвоста.
На курей я вельми ласа —
В них таке смачненьке м'ясо...
Вовку-Брату я сестриця,
А зовуть мене ... .

• Прочитай речення, виділене блакитним кольором. • Назви́ казку, у якій є згадані персонажі. Відтвори зміст казки.

3. Прочитай вірш, запам'ятай назви тварин, які згадано в тексті.

ДРІМАЄ ЛІС

Дрімає ліс під переметами снігів,
Заснув ведмідь, куняють в норах борсуки...
Лише біжить дрібненька низочка слідів,
Та все між соснами старими навпрошки.
Ходив тут лис. Чи зайця полював,
Чи, може, так чого собі ходив,
Чи, може, самотою сумував,
Що синій ліс під переметами снігів.
Що ні билиночки не здибати ніде,
Що потонула між снігами далина,
Лиш на горбочку паленіє де-не-де
Шипшини ягідка, однісіньким одна.

О. Кротюк

Переме́ти — купа снігу, наметена вітром поперек дороги, дерев, кущів або іншої перешкоди.
Навпрошки́ — бігти (іти) найкоротшим шляхом, тобто прямо, незважаючи на перешкоди.

4. ***Досліджую текст.***

Який настрій вірша? Чому? Опиши ліс узимку, використовуючи слова та сполучення слів, позначені блакитним кольором. Яких тварин згадано у вірші? Створи про них кілька речень, використовуючи слова та сполучення слів, позначені зеленим кольором. Розглянь ілюстрації до вірша. Прочитай текст, який відповідає змісту малюнків. Прочитай прізвище авторки вірша. Які вірші поетеси ти знаєш?

5. Назви в тексті іменники, які відповідають на питання *хто?* в однині. Укажи іменник жіночого роду, неістота, в Н. в. однини.

6. Розкодуй слова. Знайди в тексті ті, у яких вони «заховалися».

1. Прочитай текст.

ЩАСЛИВА ІСТОРІЯ ПРАВОГО ЧЕРЕВИКА

Біля дверей будинку стояв правий черевик. Одинокий, сумний, не доглянутий, нікому не потрібний. Ніхто його не взував з того часу, як він утратив свого брата — лівого черевика. А було це так.

Якось улітку цілий день ішов дощ. Вони з братом стояли на ґанку й спостерігали за великими краплями. Начищені до блиску, нові й потрібні господарю.

Усю ніч лютувала гроза, а вранці велика хвиля змила його брата й понесла невідомо куди.

Так і стояв самотою, розуміючи, що в будь-яку мить його можуть викинути на смітник, бо кому потрібний один черевик. Він згадував минуле: як його господар називав «мій правий», а брата — «мій лівий» і начищував до блиску.

Минуло літо, потім осінь і настала зима. Одного грудневого дня в повітрі закружляли сніжинки і господар заніс черевик у коридор. Був він там не сам. Поруч стояли кімнатні пантофлі з бомбончиками.

Однієї ночі господарі з дітьми ніяк не могли вкластися в постіль. Нарешті всі затихли. Погасло світло, дім заснув. Черевик задрімав. Раптом він прокинувся, бо відчув, що поруч хтось є. Поглянувши вгору, він мало не зомлів: перед ним стояв святий Миколай! Одинокий черевик його відразу впізнав, адже бачив на іконі.

— Святий Миколаю, невже це ти? — ледь промовив.

— Так, це я, Миколай. Послухай, друже, — звернувся він до нього. — Я не піду класти подарунки під подушку дітям. У мене так багато справ. Доручаю їх тобі й надіюся, що ти не підведеш.

— Звичайно, я постараюся, — з радістю відповів черевик.

— А чого ти такий сумний? А, знаю, знаю. Треба буде щось придумати для тебе. Ну, прощавай, дочекайся наступного року, чуєш!

Черевик не спав до ранку. Він був щасливий! Нарешті він став у пригоді та ще й кому! Святому Чудотворцю!

Уранці, коли тільки блимнуло сонечко, діти схопилися і почали заглядати під подушку. Але там нічого не

було. Вони дуже засмутилися, особливо дівчинка.

— Діти, подивіться на веранді. Святий любить робити сюрпризи.

Діти прибігли на веранду й побачили черевика, переповненого подарунками. Скільки було радості! Тато та мама теж тішилися. Але найбільше радів черевик, адже саме йому святий Миколай довірив зберігати подарунки аж до ранку.

— Діти, — сказав тато, — подякуймо Миколаю за подарунки. А відтепер мій правий черевик щороку чекатиме разом із нами Чудотворця.

Черевикові перехопило подих. Невже це правда? Невже він знову потрібний? Він так у це вірив! Він буде не самотнім! Це був найдорожчий подарунок, який він отримав на свято *(за А. Григоруком)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Що в прочитаному тексті є реальним, а що казковим?
- Спростуй або доведи, що черевик наділений рисами особи. Що стало причиною змін у житті черевика?
- Прочитай у тексті речення, які відповідають почуттям черевика: *сум; самотність; надія; віра у власні сили; радість; щастя; відповідальність*. Які з названих почуттів є важкими для кожної людини? Які почуття підтримували черевика? Що для нього було найбільшим подарунком?
- Як ставився господар до своїх черевиків? Прочитай у тексті. Про що свідчить вислів господаря *«мій правий», «мій лівий»*? Якою може бути відповідь до заголовка тексту?

3. Розкодуй слова, розгадай ребуси.

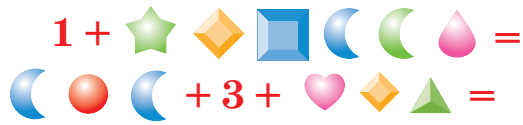

4. Прочитай за QR-кодом пісню «Завітай, Миколай», присвячену святому Миколаю. Вивчи пісню напам'ять.

1. Прочитай текст. Поміркуй, що в ньому реальне, а що — казкове.

ЗИМОВІ ПРИГОДИ НАСТУСІ ТА ЇЇ БАБУСІ

Настуся сиділа в кімнаті й розглядала візерунки, які залишив мороз на вікні.

— Чого замріяна така, дитино? — лагідно промовила бабуся.

— Зима — це така казкова пора: і Святий Миколай гостинці приносить, і Різдво з колядками, і Новий рік із подарунками під ялинкою. Дуже люблю перший зимовий місяць. А про канікули я взагалі мовчу!

— Я в дитинстві теж любила ці свята. Моя мама часто влаштовувала нам мандрівку в часі на Різдво чи на Новий рік. Ми їх святкували в різних країнах.

— Це, мабуть, так цікаво! Підозрюю, що жителі різних країн по-своєму відзначають ці свята.

— Так, так! Тому в мене для тебе є невеличкий сюрприз! — у бабусиних очах з'явилися «хитринки».

— Який сюрприз? — поцікавилася Настя.

— Цього місяця ми з тобою будемо мандрувати, — весело відповіла бабуся. — Надіюся, що зможемо кілька країн у день відвідати.

Настуся давно здогадувалася, що її бабуся Ельвіра — добра чаклунка. Бо як інакше? У неї є магічне дзеркало — телефон, швидкісна пральна машина часу, далекі друзі — чарівники й чарівниці! А які вона знає казки! Як тільки Ельвіра розпочинає казку, усе оживає, рухається, співає, танцює, перемагає, росте, зникає і появляється, наче в кіно 3D!

— За кілька днів, — сказала бабуся, — треба встигнути відсвяткувати з моїми німецькими друзями їхній День святого Миколая. Це свято в них дуже специфічне, як і сам Крампус Нахт. Нахт у перекладі — «ніч».

— Бабусю, а що Крампус — це друг святого Миколая?

— Саме так. У Німеччині святого Миколая називають *Nikolaus*. Багато дітей напередодні Дня святого Миколая ставлять тарілку або чобіт, вішають шкарпетки на камін, щоб він міг наповнити їх смаколиками й подарунками. Діти пишуть у листах до Миколая про свої бажання. Він приносить подарунки усім дітям, а якщо хтось із них був не зовсім чемним, Крампус приходить і забирає все назад.

— Добре, що я в цьому році була слухняною, — стиха промовила Настя.

— Не спіши з висновками. А хто посварився у парку з білочкою Фофою? А хто виправив оцінку в щоденнику? Я вже мовчу про твою дисципліну на деяких уроках.

Настя зрозуміла, що її бабуся все знає *(за Н. Райтер)*.

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема розповіді? Що в тексті реальне, а що — казкове? Про яку країну розказала бабуся Ельвіра Насті? Що нового ти дізнався / дізналася з тексту? Прочитай про це в тексті. Що відрізняє українського святого Миколая від німецького? Яким ти уявляєш чарівного Крампуса Нахта?

3. Розглянь малюнки. Кому вони належать? Про що свідчать? Прочитай про них у тексті.

1. Прочитай текст. Запам'ятай країну, у якій відбуваються пригоди мандрівниць.

ЗИМОВІ ПРИГОДИ НАСТУСІ ТА ЇЇ БАБУСІ

Свято «Спалити козла»

Наступною зупинкою подорожі Настусі та її бабусі стала Швеція, містечко Гейбл. Там жили давні друзі бабусі Ельвіри: подружжя Ларс та Урсула, а також їхній син пухкенький Мікаель. Вони дуже тепло зустріли гостей. У їхній оселі було затишно, а шведські столи прогиналися від великої кількості страв і закусок. Тут тобі смачні ковбаски, духмяний оселедець, печеня зі свіжого м'яса, а про салати можна було б написати окрему книжку. Смачно повечерявши, Настуся почала розпитувати про цікаві традиції, які тут існують на Різдвяні свята.

— У Швеції багато років існує різдвяне свято «Спалити козла». Шведи створюють із соломи велику

фігуру козла — Юльбокка, — почала розповідати Урсула. — Наш святий Миколай — Юльтомтена, а солом'яний козел — його компаньйон. Спеціально навчені майстри кілька місяців створюють таке чудо. Але створити таке опудало — це ще не все. Найголовніше — його спалити!

— Що ж він поганого зробив, щоб його палити? — спитала Настя.

— Та нічого особливого! — засміялася Урсула. — Просто звичай такий. Завдяки цьому він навіть потрапив до «Книги рекордів Гіннеса». Справа в тому, що цього солом'яного козла навіть поліція охороняє! Усі жителі міста б'ються об заклад, чи вдасться йому «дожити» до Різдва. Адже найголовніше спалити треба нишком-тишком до Різдва. Шанси в нього дуже малі. Охочих так багато, що поліція не встигає всіх тимчасово «затримувати».

— Може, і нам долучитися до цієї традиції? — спитала бабуся Ельвіра.

— Ой, ні, ні, — заперечив чоловік.— Це не просто! За підпал можна й до в'язниці потрапити, або отримати штраф.

— Але це нікого не лякає і не зупиняє, — тихенько додав Мікаель. — Мамо, тату, можна я покажу Настусі наше містечко?

— Гаразд, бери мою онучку та йдіть прогуляйтеся, — погодилася Ельвіра.

Радісний Мікаель схопив Настусю за руку й вони вибігли на вулицю міста. Людей було так багато, що діти ледь не загубилися. Усі прямували

на площу. А там — великий солом'яний Юльбокка.

— А куди це ви прямуєте без мами й тата, — почувся над дітьми голос вусатого поліцейського.

— Е-е, гм-гм, ми... — тихо прошепотів Микаель, але недоговорив.

— Негайно додому! — різко наказав поліцейський.

— Можна, ми тільки подивимося на солом'яного Юльбокку, попросила Настуся.

— Дивитися можна, здалеку. — Дозволив поліцейський.

Засинаючи в теплому м'якому ліжечку, Настуся слухала нову казку бабусі, згадувала білочку Фофу, такого великого гарного Юльбокку, якого їй було дуже шкода. Але різдвяні традиції непорушні віками *(за Н. Райтер)*.

2. ***Досліджую текст.***

- У яку країну завітали мандрівниці?
- Які традиції святкування Різдва здивували Настю?
- Якою була зустріч старих друзів бабусі Ельвіри?
- Який настрій тексту?

- Прочитайте текст, виділений зеленою рискою, в особах.
- Дотримуйтеся відповідної інтонації. Які жести можуть використати персонажі?

3. Розкодуй слова, розгадай ребуси. Зайди ці слова в тексті.

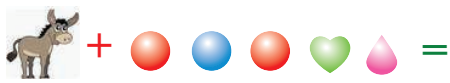

1. Прочитай продовження тексту, запам'ятай імена нових персонажів.

ЗИМОВІ ПРИГОДИ НАСТУСІ ТА ЇЇ БАБУСІ

«Бобова королева»

Наступною зупинкою наших мандрівниць стала Франція. Їх зустрів Пер Ноель — бабусин старий друг. Він добрий чарівник і господар Різдва. Сьогодні до нього прийшло багато дітей, які добре поводилися впродовж року. Усі чекали подарунків, веселощів, пісень і танців.

Настуся після зустрічі з Крампусом дуже захотіла веселощів. Пер Ноель підійшов до дівчинки й запитав, як вона себе поводила впродовж року.

— Прекрасно! — відповіла Настя, навіть не моргнувши. На мить їй здалося, що в очах Ноеля блиснули маленькі вогники. Після цього всім дітям роздали подарунки та подали солодкий пиріг. Діти взяли по шматочку пирога й почали щось у ньому шукати. Наша Настя була така голодна, що відкусила відразу шматок пиріжка.

— Ой, — вигукнула вона, — я ледь зуба не зламала!

Дівчинка вийняла з пирога зернятко бобу! Вона здивовано поглянула на присутніх. З'ясувалося, що пиріг був незвичайним, а з різдвяним сюрпризом — бобовим зернятком. Той або та, хто його знаходив, стає «бобовим королем» або «бобовою королевою» на цей різдвяний вечір. Усі присутні мають виконувати бажання «бобової королеви». Новоспечена «бобова королева» Настуся враз повеселішала. Задоволено потерши руки, вона вилізла на стілець, одягла коро-

ну з фольги й почала роздавати накази.

— Ти залізай на стілець і кукурікай, як півень, — наказала «бобова королева» кирпатому хлопцю.

— Ти ходи на руках, — звернулася до іншого хлопця.

— А ви, дві сестрички, розмалюйте одна одну варенням як індіанці! — скомандувала Настя сестрам-близнючкам.

— А тепер, я, ваша королева, наказую: кидайтеся їжею одні в одних!

На одну хвилину в кімнаті стало тихо. Пер Ноель не витримав фантазій «бобової королеви» й тихо вийшов із кімнати. Через кілька хвилин хтось постукав у двері.

— «Бобова королево», я до вас. Відчиняйте двері. — Почувся чоловічий голос.

Настя відчинила двері і... замовкла. На порозі стояв старий рогатий дід, із докором дивився на Настю.

— Я — Пер Фуетар. Я приходжу до неслухняних дітей і приношу їм подарунки, — голосно промовив рогатий дід. — Д-у-у-у-у-у-же гарні подарунки... Але я даю їх тільки на обмін. Ти мені приносиш ті, які отримала, а я даю тобі одну величезну коробку з новими подарунками.

Рогатий дід Пер Фуетар хитро посміхнувся і вручив Насті велику коробку.

«Бобова королева» швидко розпакувала її, а звідти висипалося чорне вугілля. Дівчинка розгублено дивилася на цей чорний подарунок, а всі діти весело сміялися.

Настуся зрозуміла, що непослух і насмішки над інши-

ми ніколи не можуть винагороджуватися.

— Я... Я хочу вас усіх перепросити за свою нечемну поведінку, — тихо промовила дівчинка, дивлячись у вічі Ноелю та бабусі. Потім повернулася до дітей:

— Пробачте «бобову королеву».

Діти із задоволенням прийняли вибачення і свято продовжилося...

Після веселого святкового вечора, повернувшись додому, бабуся Ельвіра обняла свою онучку й тихо промовила:

— Я тобою горджуся. Ти в мене сильна. Слабкі не вміють просити вибачення. Це роблять тільки сильні люди (*за Н. Райтер*).

2. ***Досліджую текст.***

У якій країні побували мандрівниці? Хто такий Пер Ноель? Хто такий Пер Фуетар? Про які традицію французького Різдва ти дізнався / дізналася? Чи ти схвалюєш вчинки Насті, коли вона виконувала роль «бобової королеви»? Поясни чому. Чому дівчині подарували коробку чорного вугілля? Що свідчить про те, що Настя зрозуміла помилковість своєї поведінки? Як оцінила бабуся вчинок онуки? Прочитай ці слова.

3. Як називаємо слова, виділені блакитним кольором? Знайди в тексті слова із суфіксом ***-зьк-***.

Прочитай підкреслене слово. Вимов звуки, назви́ букви. Прочитай у тексті інші слова із цією ж орфограмою.

4. Розкодуй слова. Знайди в тексті ті, у яких вони «заховалися».

5. Створи план до тексту. Підготуйся до відтворення тексту за планом.

1. Прочитай текст. Підготуйтеся до роботи в групах.

ЗИМОВІ ПРИГОДИ НАСТУСІ ТА ЇЇ БАБУСІ

Stella di Natale, la befana

Дідух і Маланка

— Моя дорога Настусю, сьогодні ми не будемо подорожувати. Чому? Хочу, щоб ти сама здогадалася. Спочатку я запланувала поїздку до казкової країни — Італії. У прекрасному місті Мілані живе мій чудовий друг — Бобо Натале, що в перекладі означає «Різдвяний тато». О ні! Він там не живе. Його зимовий палац у Лапландії. Іноді він відпочиває на Північному полюсі. У Мілан він прилітає напередодні Різдва поміняти старий одяг на новий. Адже, як він пояснює, «Мілан — столиця моди». У ніч перед Різдвом Бобо Натале виконує свої обов'язки — розносить подарунки і дітям, і дорослим. Італійські діти очікують ті подарунки, які вони замовили в листах до нього.

— Я правильно розумію, що Бобо Натале — це як наш святий Миколай? Адже ми теж пишемо листи нашому Чудотворцю і просимо про подарунки, — спитала здивована Настуся.

— Саме так. В Італії говорять: *«Різдво святкуй із родиною, а Новий рік — із ким хочеш»*, — повчально промовила бабуся Ельвіра. — Саме тому напередодні Різдва, 24 грудня, у Святвечір за столом збирається вся родина.

— Моя вчителька, Олена Федорівна, розповідала, що Різдво в нашій країні теж родинне свято.

— Це чудово, — продовжила бабуся, — але повернемося до італійських різдвяних традицій. Так от, родина збиралася у святково прибраній кімнаті.

На видному місці яскрава квітка — **Stella di Natale** — різдвяна зірка. Це вічнозелений вазон з яскраво-червоними листками — квітками. На столі — багато фруктів, солодощів, артишоки, риба й обов'язково сочевиця. Сочевиця — це рослина, відома своїм їстівним насінням. Вона має різні кольори: зелена, коричнева, червона, чорна. Червона сочевиця швидко варитьcя, тому італійці її варять до різдвяного столу. Їдять першою, вважають, що той, хто набере найбільшу ложку цієї каші, буде в наступному році мати багато грошей. От і стараються всі з'їсти найбільшу ложку сочевиці. Це, звичайно, жарт, але в Різдвяну ніч все можливе. Обов'язково має бути панетоне — велика святкова солодка булка з родзинками, цукатами, шоколадом.

— Бабусю! В італійців сочевиця, як наша кутя, яка найголовніша серед дванадцяти страв святкового столу! Святу вечерю у нас починають із куті. На нашому столі теж має бути, крім куті, риба, гриби, квасоля та інші страви. Смачні пухкенькі пончики, або різдвяні пампухи з повидлом та іншими начинками, — не гірші за панетоне! Я думаю, що в нас, замість італійської різдвяної квітки-зірки, ставлять «дідуха» — сніп із пшениці з «головою» і 12-ма гілками в різні боки.

— Правильно, розумнице моя. Після вечері малюки шукають під ялинкою подарунки від Бобо Натале, а дорослі люблять гуляти своїм святковим містом.

— Я так розумію, що в Італії немає колядок? У нас після Святої вечері всі колядують «Нова радість стала, яка не бувала». Потім і діти, й дорослі йдуть колядувати до рідних і близьких, до хрещених батьків, а потім — до всіх інших. Я вже вивчила аж три колядки. Ми створили наш гурт колядників, вибрали Бориса — керівником нашого гурту. Він знає дуже багато колядок. Міхоношою буде Василь. Він сильний і може носити мішок із подарунками, а скарбником буде Олеся — вона добре знає математику, уміє швидко рахувати. Добре, що ми з тобою на Різдво будемо вдома. А то ж як без колядок? Можливо, на Новий рік відвідаємо твого друга?

— Обов'язково поїдемо. Ти тоді познайомишся з моєю чудовою приятелькою Бефаною. Це добра відьма, яка приносить подарунки дітям у ніч із 5 на 6 січня. Вона літає на мітлі, пробирається до будинків через димар і залишає подарунки в шкарпетках, розвішаних дітьми. Якщо дитина була чемною, то знайде в шкарпетці цукерки й інші солодощі, якщо ж не слухалася, то там будуть вуглинки, — весело розповідала бабуся.

— Бабусю, це так цікаво. Але ми спочатку 31 грудня відсвяткуємо нашу Маланку. Адже наш гурт уже вибрав усі ролі цієї вистави. Маланкою в нас буде Микола. Він перевдягнеться в жіночий одяг. Другом Маланки, Василем, буде Орися. Вона кожному здачі дасть. Роль Кози виконає Ігор. Він голосно мекає і

співає. Ведмедем буде Максим, а лікарем — вибрали мене. Я ще костюм не приготувала. Бабусю, дякую тобі за цікаву розповідь про Різдво в Італії. Так багато спільного в наших традиціях. Олена Федорівна розповідала, що Різдво святкують у більше ніж у 100 країнах і серед них — ми українці, — промовила Настя.

— Звичайно. Я рада, що ти це зрозуміла. Україна — це Європа, українці — це європейці. Наша культура, традиції мають глибоке коріння в європейській історії. Ми, українці, поділяємо багато спільних цінностей з європейцями, а саме: повага й шанування традицій свого народу, прагнення до свободи, незалежності, миру та милосердя, — завершила свою розповідь бабуся Ельвіра (*за Н. Райтер*).

Артишо́к — трав'яниста рослина, відома своїми великими їстівними квітковими головками, які мають чудовий смак і багато корисних речовин.

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема розповіді?
- Між ким відбувається діалог?
- Про яку країну розповідає бабуся?
- Про яку — Настя?
- Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного тексту?
- Прочитай текст, позначений зеленою рискою.
- Чи погоджуєшся ти з думкою, яку висловила бабуся?
- Чи може бути її висновок головною думкою тексту?

3. Політься на три групи. Виберіть лідера. Виконайте завдання.

Перша група: прочитайте частини тексту, у яких ідеться про різдвяні традиції в Італії. Доповніть інформацію відомостями, які ви знаєте. Підготуйтеся до презентації вашого повідомлення.

Друга група: прочитайте частини тексту, у яких ідеться про різдвяні традиції в Україні. Доповніть інформацію відомостями, які ви знаєте. Підготуйтеся до презентації вашого повідомлення.

Третя група: узагальніть спільні та відмінні особливості святкування Різдва в Італії та Україні. Доповніть інформацію відомостями, які ви знаєте. Підготуйтеся до презентації вашого повідомлення.

Інформа́ція — це відомості про осіб, предмети, факти, явища. Інформацію можна подавати в малюнках, схемах, світлинах, розповідях, жестах і міміці, а також у сучасних технічних засобах. Можна передавати в письмовій та усній формах.

Вивчаємо нове

Наро́дні пісні́ — це вид народної творчості у вигляді усної музично-поетичної форми, які передають із покоління в покоління. Вони є важливою частиною культурної спадщини, відображають звичаї, традиції та історію українського народу.

1. Розгляньте таблицю, проаналізуйте зміст.

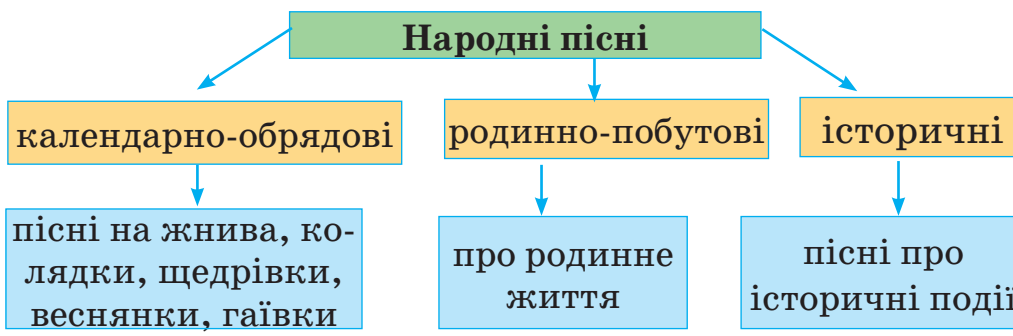

2. Прочитай текст.

Колядки та щедрівки — це календарно-обрядові пісні зимового циклу свят, які прославляють народження Ісуса Христа, несуть побажання добра й достатку господарям.

3. Послухайте за QR-кодом одну з найвідоміших українських колядок «Добрий вечір тобі, пане господарю». Заспівайте разом.

4. Прочитайте щедрівку. Вивчіть напам'ять.

ЩЕДРИК, ЩЕДРИК, ЩЕДРІВОЧКА

Щедрик, щедрик, щедрівочка
Засяяла в небі зірочка,
Тож прийшли до вас до хати
Всім здоров'я побажати,
Хай прекрасним буде рік,
Йшла лиш радість на поріг,
Дружньою була родина
І вся наша Україна!

1. Прочитай текст. Запам'ятай нову для тебе інформацію.

НОВИЙ РІК КРОКУЄ ПЛАНЕТОЮ ЗЕМЛЯ...

Різдво — свято чудес і неймовірних подій. Якщо це свято відзначають більше як 100 країн світу, то Новий рік святкують усі люди на планеті. У кожній країні й родині діти та дорослі готуються до нього.

Новий рік — єдине свято, яке об'єднує щирими вітаннями все населення світу. Проте різні народи святкують його по-своєму. Кожна держава дотримується національних традицій, має своїх господарів свята: святого Миколая, Санта-Клауса, Пер-Ноеля та інших. У деяких країнах свято відзначають біля ялинки. В інших — прикрашають гілки пальми, персикове або мигдальне дерево, фікус, кущ омели, вінки з ялівцю.

У давні часи наші предки — слов'яни — зустрічали Новий рік із квітучою вишнею. Незадовго до свята діжку, у якій росло деревце, заносили в хату. У теплі розвивалися бруньки, і дерево рясно вкривалося ніжним біло-рожевим цвітом. Квітуче деревце залишали в хаті аж до весни. Потім його висаджували в теплу землю.

В Україні господарем Нового року є святий Миколай, який опікується новорічними подарунками.

Ще до початку Нового року вас усіх охоплює радісне очікування прекрасних сюрпризів, подарунків і зустрічей. Розпочинаються веселі концерти та вистави, які тривають ще кілька днів і після першого січня. Краса святкових вулиць і площ із величезними ялинками покращує всім людям настрій і вселяє надію на мир на планеті Земля, а також у нашій незалежній прекрасній Україні *(М. Братко)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Яку нову інформацію ти отримав / отримала, прочитавши текст? Доповни прочитане про святого Миколая відомостями про його друзів з інших країн.
- Розкажи, як святкують Новий рік у твоїй сім'ї, школі, місті.
- Розглянь світлини із святкуванням Нового року в різних країнах. Що є спільного й чим вони відрізняються?

3. Прочитай уривок із вірша.

З НОВИМ РОКОМ!

— З Новим роком! З Новим роком! —
Миколай, привітним оком
підморгнувши дітворі,
став з ялинкою в дворі.

З подарунками торбину
перекинув через спину.
Здрастуй, криго синіх рік!
Здрастуй, свято Новий рік!

За В. Діденком

4. Вивчи уривок із вірша напам'ять. Розкажи в родині.

1. Прочитай вірш, дотримуючись відповідних пауз.

«ЛЮБЛЮ Я БІЛИЙ-БІЛИЙ СНІГ...»

Люблю я білий-білий сніг,
Що тихо падає до ніг.
Люблю каток і ковзани —
Така потіха дітвори.

Люблю канікули зимові,
У цій порі вони чудові.
Люблю ялинку чарівну,
Красуню ніжну лісову.

Люблю колядки різдвяні,
Веселі, щедрі, гомінкі.
Люблю світанок зимний я,
Це ж Україна вся моя!

А. Грицаюк

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема вірша? - Прочитай виділене речення. Чому, на твою думку, авторка вважає зимові канікули чудовими? Укажи, що саме любить авторка вірша взимку.
- Прочитай строфу, у якій вона виражає свої патріотичні почуття.

- Доповни словосполучення відповідними прикметниками з вірша.

Ялинка *(яка?)*... .
Колядки *(які?)*... .
Світанок *(який?)* ... .

- Прочитай у другій строфі сполучення іменників із прикметниками, які вжиті у формі однини.

3. Прочитай за QR-кодом уривок із вірша Н. Паснак «На канікулах зимових».

4. ***Досліджую текст.***

Хто розповідає про свої зимові канікули? Який настрій у героїні? Чого вона навчилася в бабусі? З якою на́чинкою вони з бабусею спекли пиріжки? Із чим ще можна випікати пиріжки? Прочитай виділене речення. Які слова цього речення вжиті в переносному значенні? Поділися, як ти допомагаєш своїй родині.

5. 1. Підготуйся до виразного читання вірша Н. Паснак «На канікулах зимових».

2. Вивчи напам'ять вірш А. Грицаюк «Люблю я білий-білий сніг…» *(за бажанням)*.

Створюю власний текст…

Погортай сторінки розділу *«Падає тихесенько сніг-сніжок… Скільки буде радості у діток»*. Пригадай твори про зиму: вірші, оповідання, казки. Які з них тобі найбільше сподобалися? Які ти хотів би / хотіла б перечитати? Бабуся Ельвіра ознайомила тебе з традиціями святкування Різдва в інших країнах, а також в Україні. Зверни увагу на те, що нового ти дізнався / дізналася із цих творів. Створи власний текст, вибравши запропоновані теми. Зверни увагу на підказки в дужках.

1. Відгук на твір, який найбільше тобі сподобався в цьому розділі.

Назва твору, прізвище автора / авторки, тема тексту, головна думка, головний герой / головна героїня, другорядні персонажі, події та вчинки героїв / героїнь, твоя оцінка, враження, побажання.

2. Мої різдвяні мрії.

Як ти та твоя родина святкуєте Різдво й Новий рік? Яких подарунків ти очікуєш? Які подарунки своїм рідним і дру-

зям готуєш? Які вірші, пісні, колядки та щедрівки ти вивчив / вивчила?

3. Мої зимові канікули.

Поділися своїми враженнями, як ти провів / провела зимові канікули (поїздки, зустрічі, свята; читання нових книжок, перегляд фільмів, відвідування бібліотеки, відпочинок із рідними, друзями).

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

- Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? - Що тобі відомо про нього / неї? Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описані?

Поділися своїми думками. - Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? - Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? - Хто порадив тобі прочитати цю книжку? - Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

Пригоди, історії, фантастика

Разом із героями та героїнями ти із задоволенням зануришся в дивовижні світи, познайомишся з неймовірними людьми, подолаєш із ними безліч перешкод на шляху до здійснення мети. Ці твори навчать тебе цінувати доброту та справжню дружбу.

Цей підрозділ зацікавить тебе незвичайними пригодами та подіями.

1. Прочитай текст. Запам'ятай послідовність подій.

ПОДАРУНОК

Сашко висунув шухляду й дістав двох розмальованих морпіхів. Дідусь сів поруч, затис пальцями одного з морпіхів і взявся крутити так і сяк.

— Схожий. Тільки пасок не чорний, а фіолетовий має бути.

Він поставив солдатика на стіл, той упав. Дідусь витяг із кишені трофейний складаний ніж, клацнув лезом і вправним рухом прибрав усе зайве від фігурки. Тепер морпіх стояв рівно й надійно.

Сашко сидів тихо. Дід сьогодні був дивний.

— Тримай, — дідусь раптом простягнув на долоні свій складаний ніж, — щоб зручніше було підставки зачищати.

Сашко спершу не зрозумів. Дід цього ножика привіз із собою, коли втік із півострова Крим. Він усе втратив: роботу, дім, друзів, але вижив. Прийшов до нас із напівпорожнім наплічником і... із цим ножиком.

Ніж був примітний: корпус із різьбленими накладками зі слонової кістки, кілька лез, мініатюрні ножиці, викрутка.

— Бери, бери, — мовив дід. — Дарую.

Сашко проковтнув клубок у горлі й, не знайшовши потрібних слів, просто обійняв діда.

— Ти, друже, легше, бо так із мене всю душу вичавиш! Але домовимося: у школу не носити й у дворі не вихвалятися. Розумієш чому?

Сашкові дуже кортіло принести до школи ніж і похизуватися. Надійному другу Денису Лебединському Сашко показав ножик. Він подарунок оцінив.

— Таланить тобі, — сказав.

На наступний день Сашко не витримав, узяв подарунок до школи. Складаний ножик ідеально лягав до чохла від Сашкового мобільного.

На великій перерві хлопець спустився у вестибюль, усівся на підвіконні та дістав із портфеля яблуко. Клацнув лезом ножа й розполовинив яблуко. Простяг шматок Лебединському.

Натовп зібрався за пів хвилини. Сашко дозволив кожному потримати ніж у руках, але щоб обов'язково із закритим лезом!

— Чим вихваляєшся? — єхидно посміхнувся Курдін. — Ножик, либонь, зламаний. Ану, дай-но. Де взяв?

Там, де Курдін, там проблеми. Він обов'язково щось утне, обов'язково зіпсує справу.

— Дід подарував.

— Ді-ід!..Та невже?

Але цієї миті пролунав дзвінок. Усі рвонули до сходів, і Курдін теж. Із Сашковим ножиком у кулаці.

Сашко підхопив незакритий портфель і помчав за ним, перестрибуючи відразу через дві сходинки.

— Гей! Ану поверни! — кричав Сашко.

Курдін наддав ходу.

— Віддай! Курдін!!! Поверни!

Вони саме пробігали повз учительську. Курдін нарешті обернувся, паскудненько посміхнувся Сашкові та швиргонув йому ножик під ноги. Сашко кинувся підняти ножика, але... Перед ним стояв директор школи.

— Ану ж бо... — він нахилився і підібрав ножик раніше, ніж Сашко встиг усвідомити весь масштаб майбутньої катастрофи. — Це що? Він твій? Іди на урок, потім поговоримо.

І сховав ножик у кишеню.

Сашко слухав урок абияк. Уявляв собі, що буде ввечері. Зробив дідусеві подарунок, еге ж. Хотілося провалитися крізь землю. Просто зникнути... *(за В. Арєнєвим)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Хто є головним героєм тексту? Хто другорядні?
- Який подарунок зробив дідусь Сашкові?
- Про що попросив його?
- Чи дотримався внук слова?
- У чому полягає помилка хлопця?
- Вислов власне враження від поведінки хлопця.
- Прочитай ланцюжок появи персонажів оповідання. Що не так?

Сашко → дідусь → Курдін → друг Лебединський → директор

- Розгляньте ілюстрацію до тексту. Який епізод відтворено на малюнку?

- Прочитайте в особах текст, позначений блакитною рискою. З якими почуттями звертався Сашко до Курдіна? Відтворіть інтонацією.

3. Підготуйся до пришвидшеного читання тексту.

1. Прочитай продовження оповідання. Які емоції викликає текст?

ПОДАРУНОК

(Продовження)

На наступній перерві Сашка запросили до кабінету директора. Зайшовши в кабінет, хлопець побачив, як директор розмовляє по телефону. Він прикрив слухавку долонею, сумно глянув на Сашка.

Той набрався сміливості:

— Євгене Марковичу, чесне слово, я не хотів...

Директор лише відмахнувся.

— На, — простягнув йому слухавку, — говори.

Сашко кліпнув, нічого не зрозумівши.

— Поговори, це твій батько, — стиха сказав директор.

— Сину, ти? — голос у тата був схвильований.

Сашко кивнув. У горлі пересохло.

— Що з твоїм мобільним? Чому не відповідаєш на дзвінки?! — заговорив тато.

— Удома забув, — спромігся вичавити із себе Сашко.

— Ну, вдома то вдома, — батьків голос раптом зробився сухим. — Тут із дідусем біда. Він повертався з кав'ярні, посковзнувся та впав. Добре, що поряд був Антон Григорович, то він викликав швидку.

— Коли? — Сашкові чомусь украй важливо було це знати. — Коли?..

— Та от пів години тому. Ти послухай уважно, не перебивай. Ми з мамою зараз у лікарні. Я зателефонував до батька твого Дениса, ти сьогодні переночу-

єш у них. Добре? Уранці я за тобою приїду. Одразу після школи йди туди.

— А ви з мамою? — ледь вимовив Сашко.

— А ми тут поки. Дідусеві потрібна операція. Я ще ввечері зателефоную, чи сам набери мене від Дениса. Чуєш?

— Чую, — прошепотів хлопець.

— Ну все, давай, будь молодчиною, не підведи мене. Мама й так хвилюється...

Сашко уявив собі, як хвилюється мама. Дідусь для неї був найважливішою людиною в житті, найдорожчою. Вона завжди розпитувала його про здоров'я, коли він жив у Криму.

— Ну, — сказав Євген Маркович, потираючи підборіддя великим пальцем, — усяке в житті трапляється. Не бійся, усе з дідусем буде добре.

Сашко кивнув. Рушив до дверей на задубілих ногах.

— Чекай. — Директор тримав ножик на долоні. — Це в тебе звідки?

— Дід подарував, — сумно сказав Сашко.

Євген Маркович поклав ножик на стіл перед собою і штовхнув до Сашка.

— Щоб я його більше в школі не бачив. Зрозумів?

— Дякую!

— То зрозумів?

— Зрозумів, Євгене Марковичу!

Наступний урок Сашко думав лише про одне: це збіг — упав дідусь і ножик. Тато сказав «пів години тому», а ножик Курдін кинув на початку уроку. Це пів години тому. Сашко готовий був розірвати себе, Курдіна...

«Я ж обіцяв діду...» — думка точила хлопця.

Після уроків Сашко швидко зібрався іти до друга додому. Звідти можна було передзвонити татові й дізнатися, як там дід і як там мама.

— Не люблю, коли випендрюються. Ножик-шможик, дід йому подарував, ага. — Курдін стояв, єхидно посміхаючись, розказував історію з ножиком.

Раптом він помітив Сашка з Лебединським та осікся.

— Ану повтори, — процідив Сашко й наблизився до нього, стиснувши кулаки.

Вірний друг Лебединський зупинив Сашка:

— Ти що, не бачиш? Він уже й сам наляканий та осоромлений! З переляку мову втратив! Підемо, друже...

Увечері батько повідомив, що операція в дідуся пройшла успішно. Він відпочиває. Сашко міцно стиснув ножика й усміхнувся... *(за В. Арєнєвим)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Яка ідея тексту? Чого він вас навчає?
- Який другорядний герой з'явився в цьому тексті?
- Який настрій був у тата?
- Що він повідомив синові?
- Які почуття переживає Сашко від початку й до кінця тексту?

- Прочитайте діалог тата й сина в особах, дотримуючись відповідної інтонації.
- Прочитай останнє речення тексту. Які думки промайнули в хлопця? Які твої припущення?

- Розкодуй частину слова.
- Знайди в тексті чотири слова, у яких є ця частина.
- Як вона називається?

- Прочитай підкреслені слова. Укажи префікси. Поясни правопис.

3. Створи план до першої та другої частин оповідання. Підготуйся до відтворення змісту.

1. Прочитай текст мовчки. Підготуй відповідь на запитання.

МИХАСЕВА ЗУСТРІЧ ІЗ КАНАДОЮ

Оповідання

Михась виїхав із батьками до Канади. Вони поселилися на розі вулиці в червоному будинку. Уже з першого дня батько пішов на роботу. Мати доглядала за меншою сестричкою і наказувала синові не виходити на вулицю.

Ще по дорозі в Канаду Михась багато чув від батьків про цю країну. Казали: це великий простір, а на ньому — усякому воля. Яка ж тут воля Михасеві? Дверми не рипай, не бігай по східцях, не виходь із двору! Михась уже трохи тут освоївся. Уже й деяких людей упізнає на вулиці, пробує виходити з двору. Сьогодні на розі вулиці гралися діти. Якийсь час Михась придивлявся до їхньої гри, а потім несміливо наблизився до гурту. А дітям якраз одного й бракувало для гри. Вони підійшли до нього й почали кликати до себе. Але Михась не розумів їхньої мови.

«Які великі, а говорити не вміють! Белькочуть якось, не знати по-якому», — подумав Михась.

— Такий великий, а мови не знає. Що ти, німий чи що?! — викрикували хлопці.

Вони обступили його й почали штовхати. Михась спочатку всміхався, думав, що вони жартують, а потім заплакав *(за І. Боднарчуком)*.

2. Прочитай за QR-кодом продовження оповідання. Зроби припущення, що ж буде з Михасем далі.

Раме́но — застаріла назва плеча.

3. ***Досліджую текст.***

Де відбуваються події? Хто головний герой? Яка пригода трапилася з Михасем? Чому хлопчик не зрозумів канадських дітей? Хто допоміг Михасеві? Прочитай текст, позначений зеленою рискою. Які почуття Михася описано в цій частині? Прочитай текст, позначений блакитною рискою. З яким настроєм хлопець звернувся до мами? Які емоції він відчуває? Що об'єднало хлопців? Що хоче порадити нам автор?

4. Підготуйся до читання пришвидшеного тексту.

Вивчаємо нове

Фанта́стика (від давньогрецьк. φανταστική — *мистецтво уяви, фантазія*) — жанр художніх творів, у якому за допомогою вигаданих, уявних елементів створюється чарівна, чудова картина світу, відмінна від реальності.

Фантастика буває науковою, космічною, бойовою, гумористичною, соціальною та ін.

Яка різниця між казкою і фантастичним твором?

Казка народна, як і літературна, — вигадана розважально-пізнавальна або повчальна історія. Фантастичний твір описує вигадане, але умовно можливе. Це події чи явища, що спонукають задуматися про важливі проблеми стосунків людини та навколишнього світу.

1. Прочитай текст. Поясни значення незнайомих слів, висловів і термінів.

ТРОЄ НА МІСЯЦІ

На лівому березі Дніпра розкинулося велике село Келеберда. Був останній день травня. Вечоріло... Село лаштувалося до відпочинку. На протилежний, правий, берег Дніпра вже лягли перші сутінки. Потемніли старезні тополі біля Шевченкової могили. Сонце скотилося майже до самого обрію...

Саме в цей час на вулицю з хати вийшов височенький, широкоплечий хлопець. Він прихилився до хвіртки й услухався в бентежну мелодію, що розливалася над світом. Затримав мрійливий погляд на вузькій пелюстці місяця. Довго вдивлявся в його тонкі, мов мереживо, обриси. А тоді глибоко видихнув і перевів погляд на дорогу, яка бігла в лози. Щось його непокоїло.

Раптом його обличчя розгладилося, і він зробив кілька кроків назустріч невисокому худорлявому хлопцю, який гнав корову з телям додому.

— Де знайшов? — спитав товариша.

— Та майже до Канівської греблі забрела. Я швидко, Капітане!

— Не барися, Граматику. Є новий цікавий матеріал. Та й про нашу експедицію треба докладно поговорити.

Нарешті друзі-однокласники спокійно сіли під дубом, і Капітан дав Граматику газету «Молодь України».

— Читай.

Граматик почав читати: *«На початку травня цього року старший науковий співробітник відділу селенографії Київської обсерваторії спостерігав на поверхні Місяця надзвичайно рідкісне явище. Під час проходження термінатора...»*

— Якщо я не помиляюся, то термінатор — це лінія, яка розділяє освітлену й темну частини планети, тобто межа між днем і ніччю. Ось зараз термінатор проходить по Дніпру.

Граматик продовжував читати далі: *«Під час проходження термінатора через кратер Лінней у Морі Ясності було видно ледь помітне голубе світіння. Це може свідчити лише про те, що з надр Ліннея виділяється досить потужний потік газів. Випадіння "інею" на поверхню Ліннея вперше спостерігав астроном Е. К. Пікерінг...»*

— Ти розумієш, Граматику, як це для нас важливо?! — запалився Капітан. — Ми на правильному шляху! Море Вологості, кратер Лінней... Тільки туди! І згадаєш моє слово: голубувате світіння — це потужний струмінь кисню з надр Місяця. А кисень — це життя. Уявляєш: герметичні зали на Місяці й у них безпосередньо надходить кисень! Не треба його привозити із Землі. Не треба доставляти воду: досить привезти певну кількість водню, спалити його в кисні — й от тобі вода. А іній — це, мабуть, заморожений вуглекислий газ. А де він — там рослини, оранжереї і знову кисень...

— Стривай-но! — Граматик намагався зупинити потік Капітанового красномовства. Нарешті це йому вдалося (...).

— На Місяць — ти, я і собака.

Шестиногий пес якраз наближався. Він скидався на сенбернара, тільки шерсть на ньому була гладка, ніби прилизана.

Граматик мовчав. Потім усунув у кулак Капітану секретне повідомлення і тихо пішов.

● Випиши односкладові слова. Підкресли в них другу букву.

Школа, зошит, кум, ріпка, село, кріп, мама, лелека, дах.

Ключ. Прочитай слово.

«Ура» — прочитав Командир і всміхнувся *(за І. Ющуком)*.

Кра́тер Лінне́й — це невеликий кратер у північно-західній частині Моря Ясності на видимій стороні Місяця. Названий на честь шведського вченого К. Ліннея.

В. Пі́керінг — американський фізик та астроном, який вивчав небесні світила, зокрема й Місяць.

Термі́на́тор — це астрономічний термін, що позначає лінію, яка розділяє освітлену та неосвітлену частини небесного тіла.

2. ***Досліджую текст.***

● Прочитай у тексті абзаци, які розповідають про реальні події. ● Прочитай самостійно текст, позначений блакитною рискою. Доведи або спростуй реальність роздумів Капітана. ● Про що мріяли герої розповіді? ● У чому полягає фантастична лінія розповіді? ● Що тебе вразило в прочитаному тексті?

Ось що думають твої однолітки.

Олена: — Мене вразило спілкування хлопців. Вони обмінюються реальними дослідженнями, знають назви кратерів Місяця, його моря.

Олексій: — Мене здивувала віра хлопців у те, що вони кудись можуть полетіти. Саме це є фантастикою. Але хлопці дуже обізнані з можливим життям на Місяці.

3. Знайди в інтернеті відомості про Місяць. Що з розмов хлопців про Місяць виявилося правильним?

1. Прочитай текст.

ТРОЄ НА МІСЯЦІ

Вогняна куля

(Продовження)

Хлопці вже збиралися прощатися, коли до них підійшов третій товариш — Незнайко.

— Хлопці, візьміть мене із собою на Місяць, — звернувся він до друзів.

Від несподіванки на якусь мить запала мовчанка.

— Але ж корабель розрахований лише на двох, — сказав Граматик.

— І води, харчів, повітря теж на двох, — підтримав Капітан.

— Хіба я не полечу, — запропонував Граматик.

— Ти скільки важиш? — поцікавився Капітан у кругленького Незнайка.

— Та... трохи є...

— На кораблі під час польоту не має бути зайвої маси, — переконав Незнайка Капітан.

Незнайко ще потупцював біля них і почав прощатися.

— Як там робота? — поцікавився Капітан.

— Ще залишилося залити п'ятнадцять літрів пального. Тільки ж, хлопці, не забудьте привезти

камінців, місячних черепашок, — сумно попросив Незнайко.

Хто в цей час був на Канівських горах, той від несподіванки не зміг отямитися. Чи то з-за обрію, чи з верболозів над Дніпром випурхнула вогняна куля. Червона, велика... Вона піднялася над Дніпром і побігла над лісами. А далі вище й вище...

— Яке диво, — шепотіли люди.

Але хлопці — Капітан і Граматик — не чули цих слів. Вони разом із Другом піднімалися вище й вище...

Граматик передав Капітану *секретне повідомлення* і ключ до нього:

Кла(д,т)ка, ві(х,г)тик, ле(г,х)кий, пу(х,г)кий, сте(ж,к)а, ні(х,г)ті, моло(т,д)ьба, бли(з,с)ько, ма-бу(т,д)ь, ди(б,п)ки, боро(т,б)ьба, кни(ж,ш)ка, мере(х,г)тіти, ва(ж,ш)ко, змо(г,х)ти, во(к,г)зал, рі(д,т)ко, про(с,з)ьба, зскре(п,б)ти, тя(ж,ш)ко, (с,з)кошений, (с,з)цідити, лі(ч,дж)ба, дьо(г,х)тьовий.

Ключ. Випиши підряд лише ті слова, у які треба вставити з дужок букви, що позначають дзвінкі приголосні звуки. У кожному з них підкресли другу букву від початку слова. Із цих букв прочитаєш важливе й дуже *секретне повідомлення.*

— По курсу через сім хвилин зійде сонце, — повідомив пес Друг.

Попереду зліва з безмежної ночі почало виділятися велике півколо Землі. Між його краєм і чорним космосом прорізалася синя серпаста смужка, яка далі яснішала. До неї долучилися яскраві кольори.

— Яка красива наша Земля! — із захопленням промовив Капітан. — Повернемося, обов'язково розкажемо про цю красу.

Вогняна куля тримала курс на Місяць... *(за І. Ющуком).*

2. ***Досліджую текст.***

- Як звали нового персонажа тексту? Яку роботу він виконував?

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах. З якою інтонацією треба читати слова Незнайка?

- Що здивувало тих людей, які були на Канівських горах? • Що повідомив Друг? • Прочитай слова Капітана про нашу планету Земля.

3. Прочитай секретне повідомлення Граматика, використавши ключ.

1. Прочитай текст, зверни увагу на наявність казкових персонажів.

ТАЄМНИЦЯ КОЗАЦЬКОЇ ШАБЛІ

У квартирі пана Богдана на Русанівці уподобав собі з'являтися один привид, дуже патріотично налаштований. Зазвичай то траплялося в дні національних свят чи після мітингів, бо привид любив обмінюватися враженнями з паном Богданом. А це якось він завітав несподівано, украй схвильований. Розмахував руками й вимагав найрішучіших дій, тому що реліквії загрожувала небезпека. Руснаки завітали до пана Богдана в гості. Коли засутеніло, з'явився привид і знаками пояснив, що на заході України, на місці великої битви, нависла загроза над козацькою реліквією — шаблею.

Руснаки — мама, тато, донечка Наталочка — зібралися в мандрівку на пошуки цінної реліквії — козацької шаблі.

Дорога стелилася, ніби хтось розмотував безкінечний сірий сувій. Обабіч летіли кучеряві посадки, а вгорі пливла хмарка.

Вони звернули до першої ж бензозаправної станції, що трапилася по дорозі, і Наталочка встала розім'ятися. За ними різко загальмував чорний джип із затемненими вікнами, з якого вийшов хлопець і також став проходжуватися, злегка накульгуючи. Мабуть, засидів у машині ногу. Він був елегантний і модний до неможливості, зачесаний так гладесенько, що волосся лежало, мов прилизане, тільки на маківці настовбурчувалося двома невеличкими горбочками.

— Хочеш, я вгадаю, куди ви їдете? — спитав він, окинувши оком Наталоччину вишиванку. — У Берестечко, на завтрашні урочистості.

Дівчинка ствердно кивнула.

— Ми не просто мандруємо, ми ще й… маємо дуже важливу справу.

У хлопця в очах зблиснуло зацікавлення (ага, знай наших!), але тут же й згасло, сховалося за лінькуватим іронічним прижмуром:

— У вас, виявляється, справа… Якщо ви хочете знайти реліквію, то нащо їдете в Берестечко?

Наталочка оторопіла.

— Звідки ти знаєш про шаблю? — вражено спитала вона.

— Отже, і це я вгадав. Два–нуль на мою користь: ви шаблю шукаєте, — засміявся незнайомець і пояснив ошелешеній Наталочці: — Ми також її шукаємо. Таж ситуація: привид і так далі. — Мене звати Антип, — відрекомендувався хлопець. — Тож навіщо ви їдете в Берестечко?

— Як навіщо? Шабля десь на бойовищі чи у фортеці. Найімовірніше, під Берестечком, бо то місце великої битви.

— Фортець і замків є чимало — в Олеську, у Хусті, у Кам'янці-Подільському, — вів далі Антип. — Раз уже ми займаємось однією справою, давайте діяти злагоджено. В одні фортеці їдьте ви, а в інші — ми. Так швидше досягнемо успіху.

Він добре придумав, але… Дівчинка тільки зітхнула. Він не знав Наталоччиної матері. Минути Берестечко, бувши за крок від нього? Та ще й тоді, коли туди їдуть усі порядні українці? Ні, цього їй краще не казати.

— А ти й не кажи… Навіщо все розказувати? Краще й не згадуй, що шаблю ще хтось шукає… — засміявся Антип. — Чи ти ніколи не хитрувала? От і схитруй: коли їхатимете через Дубно, підмов батьків зупинитися і розпитай про шаблю в тамтешньому замку.

— У Дубні також є замок?

— Авжеж. Непогано збережений і досить відомий.

— Не хвилюйся, ми повернемо в Дубно. Я вмовлю батьків, — сказала вона.

— От і добре. А ми тим часом рвонемо до Кам'янця-Подільського. Діти попрощалися *(за З. Мензатюк)*.

Дубенський замок.
Сучасне фото

2. ***Досліджую текст.***

Прочитай у тексті рядки, у яких описано нереальні події та персонажів. Назви́ персонажів тексту. Хто з

них у тебе викликає недовіру? Чому? Знайди пояснення в тексті. Чи може бути підкреслене таким поясненням? ● Прочитай опис зовнішності Антипа. ● Якою постає в тексті Наталочка? Вибери із запропонованого: *щира, слухняна, добра, зла, довірлива*. ● Назви́ міста, які згадано в тексті. Які з них тобі відомі? ● Розглянь світлину Дубенського замку *(с. 123)*. Чому колись будували такі замки, фортеці, укріплення?

3. Підготуйся до детального відтворення тексту.

1. Прочитай продовження тексту. Запам'ятай послідовність подій.

ТАЄМНИЦЯ КОЗАЦЬКОЇ ШАБЛІ

(Продовження)

Дубно виявилося чистим, затишним містечком... Замковий двір дихав спокоєм і літом. Ним вешталися численні туристи, й екскурсоводи розказували їм усілякі дива. Руснаки й собі зазирнули в кожний куток, оглянули вежі й палаци... Наталочка питала про шаблю, але всі, до кого вона зверталася, лише знизували плечима.

Дівчинка сіла біля готельного вікна й замріяно дивилася, як сонце спускалося за міські дахи. День минав, залишивши їй багато вражень.

— Наталю! Наталю! — голос видався їй знайомим.

Вона виглянула з вікна, роздивляючись, хто ж то гукає. Унизу стояв... Антип.

Побачивши її, він замахав руками, мовляв, виходь швидше! Антип тут, у Дубні?

— Мам, я вискочу на хвилинку! Там… той хлопець, — скоромовкою випалила Наталочка й вилетіла за двері, перш ніж мама бодай щось уторопала.

— Ми повернулися ледь не з півдороги, — загадково повідомив він. — Маю важливу новину. Власник шаблі вже напитав покупця і навіть домовився про зустріч. І знаєш, звідки він? З Дубна! А покупець — із Кам'янця-Подільського, ха-ха! Так що ми з тобою вгадали, де шукати, чи не правда? — засміявся хлопець. Мабуть, відгадування таємниць було його хобі. — Зустріч завтра вранці, але не вдалося вияснити, де саме: чи то в Кам'янці на Турецькому мості, чи під Дубном, у Тараканівському форті. Тому ми й повернулися. Потрібна твоя допомога.

— І що ж нам треба зробити? — поцікавилася вона. Авжеж, піти в Тараканівський форт, як вона й думала. Але — їй самій, без батьків. Антип із досади аж зітхнув.

— Що вдієш, коли іншої ради немає! Треба з'ясувати, хто ці люди, принаймні запам'ятати номер їхнього автомобіля. Та коли у форті вони побачать кого-небудь стороннього, це наполохає зловмисників. Зате на дітей зазвичай не звертають уваги (…). То підеш? Не боятимешся? — запитливо глянув на неї Антип.

Чомусь недоречно пригадалося, що форт небезпечний, принаймні так казав екскурсовод. Проте Наталочка рішуче стріпнула чубчиком:

— Ото ще! Я не боягузка, аби лише батьки дозволили.

— А навіщо їх питати, коли можна схитрувати? Бачиш, я вже заговорив віршами, — Антип полегшено розсміявся. — Якщо тебе не пустять, усе полетить шкереберть. Тому я придумав дотепний план (…).

Він розказав, як уладнати справу. Усе просто й легко. Батьків доведеться обманути (…). Задля шаблі, задля її порятунку. Трохи мулько на душі, але то нічого (…).

За селом Тараканів вони з'їхали з траси на вузьку шосейку й опинилися в лісі. Дівчинка принишкла: зараз мав бути поворот до форту, але Антип радив їй заходити з іншого боку *(За З. Мензатюк)*.

2. Прочитай за QR-кодом продовження оповідання. Зроби припущення, що побачила Наталочка.

3. ***Досліджую текст.***

- Відтвори зміст першого абзацу. Чому, на твою думку, сім'я Руснаків не знайшла в цьому місті шаблю?
- Що повідомив Наталочці Антип? Як ти вважаєш, чи можна йому довіряти?
- Чого він навчає дівчинку? Що заважає Наталочці зрозуміти поведінку хлопця? Зроби припущення.
- Прочитай опис Тараканівського форту.
- Як можуть розвиватися події? Придумай продовження.

Тарака́нівський форт — це оборонна споруда, стародавня пам'ятка, розташована на околиці села Тараканів Рівненської області, нині спустошена й покинута.

4. Прочитай п'ятий розділ твору та дізнайся, що сталося з Наталочкою.

1. Прочитай текст. Запам'ятай послідовність подій.

ФЕДЬКО, ПРИБУЛЕЦЬ З ІНТЕРНЕТУ

(…) Сашко підвівся, пішов на кухню, відкрив холодильник, щоб узяти щось смачненьке, і...

— Ой, ой, ой! — почув він голосне волання.

Ковбаса ледь не впала з рук. Хлопець тихенько прочинив двері до кімнати й зазирнув у щілинку.

«Видно, звукова карта глючить», — подумав Біленький.

Він підійшов ближче й заглянув за стіл. На нього дивилися очі якогось дивного створіння. Це було щось середнє між великим черв'яком і маленьким поросятком. Істота мала чотири лапки, маленький хвостик, велику голову, схожу на драконячу з поросячим рильцем. Спина — різнокольорова, причому ці кольори постійно змінювалися.

— Я хотів би знати, хто ти. Лежиш тут на моєму столі, кричиш, — спитав Сашко.

Чудовисько набуло салатового відтінку, трохи здулося і подивилося на Сашка великими, булькатими очима.

— Я страшний комп'ютерний вірус, — прошепотіло чудовисько. — Ти маєш мене боятися.

Тато Сашка завжди вчив сина перевіряти «мізки» комп'ютера за допомогою антивірусних програм.

— Ах ти ж! — крикнув Сашко. — Я тобі зараз такого чосу дам, що ти забудеш, як шкодити. Та звідки ти таке взялося? Як тебе звати? — спитав Сашко.

Чудовисько трохи заспокоїлося, порожевіло й розповіло свою історію.

— Колись я був звичайним собі комп'ютерним вірусом, яких тисячі живуть у всесвітній мережі «Інтернет». Але якось я потрапив під дію однієї недобробленої антивірусної програми. У мене з'явилася можливість виходити з віртуального світу. О-о-о, це було чудово! Коли всі господарі комп'ютерів спали, я тихенько вилазив на білий світ. Я літав містами, селами, горами, лісами! Так, саме літав! У мене є маленькі крильця, які з'являються, коли я покидаю всесвітню павутину. Я мав змогу побачити весь світ. Як мене звуть? Я не знаю,— щиро признався гість.

— Ясно, — уже не так сердито промовив Сашко. — Що з тобою робити? Виганяти шкода. Але ж ти мою Залізяку не занапасти!

— Та ніколи, хазяїне!

— Ну добре, — сказав Біленький, залишайся. А звати тебе я буду Федьком. Ти дуже схожий на мого сусіда з першого під'їзду.

Федько радісно дивився на Сашка й метляв своїм хвостиком *(за С. Гридіним)*.

2. *Досліджую текст.*

- Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах. Дотримуйтеся відповідної інтонації.

- Укажи правильну відповідь: підкреслене — це *порівняння, фразеологізм, переносне значення слова*.
- Означає: *сильно побити кого-небудь, вигнати з дому, зробити подарунок*.

3. Розгадай ребус, знайди це слово в тексті.

4. Підготуйся до детального переказу.

1. Прочитай продовження тексту.

ФЕДЬКО, ПРИБУЛЕЦЬ З ІНТЕРНЕТУ

(Продовження)

Аж тут пролунав дзвінок: прийшов Сашків найкращий друг — однокласник Петро. Він був трошки повненьким і з коротко підстриженим волоссям, любив читати й знав дуже багато всього, через що в школі його стали називати «професором». Хлопець, зайшовши до Сашка в кімнату, усівся прямо на Федька! Обоє перелякалися і почали кричати! Сашкові ледве вдалося вгамувати їх. Він розповів Петру про Федька. Той дуже зрадів: хлопці з класу лікті кусатимуть від заздрощів! У них удома справжнісінький комп'ютерний вірус!

Хлопці ще поговорили й сіли грати в нову гру. Федько постійно вештався під руками та вставляв свої «п'ять копійок». Урешті друзі його прогнали. Федько надувся, став фіолетовим і...

Сашко розплющив очі, подивився навкруги й нічого не міг зрозуміти. Він не вдома. Він стояв на березі океану. Удалині гойдався корабель із білими вітрилами, з гарматами на носі й чорним прапором на вершечку щогли.

Біленький озирнувся і побачив, що біля нього стоїть Професор, але взутий у подерті постоли та вдяг-

нений у якесь лахміття. Ноги й обличчя його були брудні. Професор теж сміявся із Сашка, бо той був у піджаку, чоботях, із хусткою на голові та шпагою.

На каменюці хлопці побачили Федька. Петро почав наступати на Федька, розмахуючи руками. Той злетів із каменюки й кинувся тікати. Федько говорив, що старався для хлопців. Хотів, щоб вони потрапили у справжню гру, у віртуальний світ!

Вирішили оглянути все, вивчити. Вірус поплентався за ними, не полишаючи скиглити, щоб узяли його на руки. Сашко взяв його на спину. Вірус розповів, що, поки хлопці не пройдуть усі рівні гри, додому не потраплять. Хлопці переглянулися, і в їхніх очах майнула тінь жаху! Вони озирнулися навколо. Корабель, що досі стояв на рейді, розправив вітрила та плив до берега. На носі судна стояла людина з підзорною трубою. Людина розмахувала руками й щось кричала. На її крик на палубу вибігло ще кілька постатей, у їхніх руках поблискували шаблюки! Вірус сказав, що треба тікати, і друзі побігли по стежці. Професор перечитав дуже багато книжок і знав, що люди на кораблі — пірати.

Друзі вже досить довго йшли вгору. Федько пригрівся на плечах у Сашка й тихенько похропував. Біленький хвалив себе за те, що багато уваги приділяв спорту. Саме тому він міг нести свій вантаж, не відстаючи від Професора. Тим часом Петро вже ледве тягнув ноги.

Хлопці відійшли від берега й вирішили відпочити. Що ж робити далі?.. *(за С. Гридіним)*.

2. ***Досліджую текст.***

Відтвори послідовність подій у тексті. Прочитай уривок тексту, у якому змальовано портрет Петра. Чого навчає текст? Вибери правильну відповідь: *учитися,*

бути впертим, цінувати друзів, бути відповідальним; працювати в команді; тікати від проблем. Що тебе в цьому уривку вразило? Чи з'явилося в тебе бажання дізнатися, що чекає героїв далі?

Уяви, що це кадри з мультфільму до прочитаного тексту. Упорядкуй їх відповідно до розвитку подій у тексті. Озвуч.

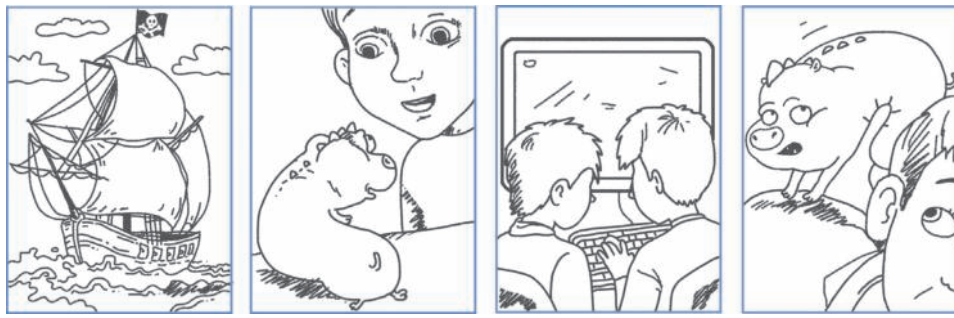

3. Опиши героїв на кадрах із мультфільму так, як вони описані в тексті.

1. Прочитай текст.

У КРАЇНІ СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Країна Ластовинія

Здрастуй, друже! Ти прохилив двері в нашу історію. Заходь, будь ласка!.. Ми завжди раді хорошим гостям. Ми поведемо тебе в надзвичайну країну — Ластовинію. Вона розташована на березі моря-океану, серед дрімучих лісів, синіх гір і золотих долин... Жителі її — ластовини — геть усі руді й веснянкуваті. Зате вони веселі, мирні й працьовиті. І дуже люблять дітей — рудих, веснянкуватих.

Тут, у Ластовинії, виникла незвичайна колонія. За зубчастим дерев'яним парканом височів великий просторий будинок. Навколо нього були розміще-

Ю. Северин. Ілюстрація до оповідання Вс. Нестайка «У Країні сонячних зайчиків»

ні маленькі чепурні хатки, що потопали в зелені садових дерев. Далі тяглися грядки городів і великий лан. Назвали колонію «Притулок маленьких друзів».

Добре жилося дітям у колонії — спокійно й безпечно. Ніхто їх не кривдив. Правда, усе їм доводилося робити самим. Самі вони обробляли землю, вирощували фруктові дерева, самі господарювали. У садках росли навіть такі дерева, яких не було більше ніде, — цукеркові дерева, що двічі на рік рясно вкривалися смачними шоколадними цукерками. Усім цим керували дід Маноцівник і дві няні. Дід Маноцівник, тобто чарівник, чародій, був дуже мудрий. Казали, що він навіть розуміє мову звірів і птахів. Дід дуже любив дітей. Особливо одного — кмітливого й моторного. Звали його Веснянка. Він був улюбленцем усієї колонії.

Якось надвечір у ворота колонії постукав незнайомець. Він був маленький на зріст, сухорлявий, з великою головою, колючим поглядом маленьких очей. Ворота відчинив Веснянка. У цей день він якраз чергував.

— Будь ласка, заходьте, — люб'язно промовив Веснянка.

Незнайомець мовчав і тільки пронизливо дивився на Веснянку. Потім якось загадково всміхнувся, похитав головою і пішов у будинок. Тут у книзі відвідувачів його записали: «Пан Морок, проїздом, на три дні, кімната № 13».

Упродовж цих днів пан Морок придивлявся до Веснянки. На третій день, коли хлопчик проходив мимо кімнати № 13, почувся голос:

— Заходь! Я чекаю тебе!

Веснянка відчинив двері й зайшов. Спершу йому здалося, що кімната порожня. Та згодом він оглядівся і в темному кутку побачив того, хто його кликав. Пан Морок був уже в плащі, а каптур, як завжди, звисав на обличчя.

— Підійди ближче, хлопчику, — сказав він. — Не бійся, я нічого лихого тобі не зроблю. Навпаки, я хочу просити тебе, щоб ти мені допоміг. Я не скажу зараз, що від тебе вимагається. Ти сам побачиш. Тобі зовсім не важко буде це зробити. А в нагороду ти отримаєш багато грошей. Згоден?

Страшні, порожні очі пана Морока гостро дивилися на Веснянку. Від цього погляду по спині хлопчика поповзли мурашки. Він хотів уже сказати: «Ні, я нізащо не піду з вами!» — і втекти, але, сам того не бажаючи, пробурмотів:

— Так, так, я згоден і з радістю піду *(за Вс. Нестайком)*.

2. ***Досліджую текст.***

Назви́ тему тексту. Хто головний герой тексту, хто — другорядний? Прочитай уривок, у якому описана країна Ластовинія. Це реальна країна чи вигадана? Прочитай мовчки уривок, у якому відображене життя дітей у «Притулку маленьких друзів». Відтвори детально цей уривок. Прочитай опис діда Маноцівника. Хто він такий? Хто був улюбленцем діда та всієї колонії? Хто навідався в колонію? Як змінювався настрій тексту від початку й до кінця оповідання? Розглянь ілюстрації до тексту. Знайди та прочитай уривки з тексту, які відповідають змісту малюнків.

Чого нас навчає цей текст? Прочитай відповіді твоїх однолітків. Вислов власну думку.

Ірина: — На мою думку, цей текст учить нас бути працьовитими, дружніми, підтримувати одне одного.

Микола: — Я вважаю, що цей текст нас навчає не довіряти незнайомим людям.

3. Підготуйся до відтворення тексту.

1. Прочитай продовження тексту.

У КРАЇНІ СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Чарівне дзеркало

(Продовження)

І от уже залишилися далеко позаду і колонія «Притулок маленьких друзів», й узлісся, і Сині Скелясті гори. Ластовинія зникла за обрієм. Веснянка й пан Морок простували дорогою, що тяглася степом. Веснянка ледве плентався від утоми. Та пан Морок нізащо не хотів зупинитися, щоб перепочити.

— Нічого, нічого, потерпи. Скоро стемніє, і тоді відразу стане легко, — казав він хлопчикові.

Ю. Северин. Ілюстрація до оповідання Вс. Нестайка «У Країні сонячних зайчиків»

І Веснянка нетерпляче поглядав, як поволі заходило сонце. І тоді пан Морок ураз махнув плащем. Хлопчикові здалося, що саме від цього зовсім погасло сонце й запанувала темрява. У ту ж мить пан Морок підхопив Веснянку на руки, і вони із ша-

леною швидкістю помчали вперед, крізь кромішню пітьму ночі. Утоми як не було... Вони летіли недовго — усього кілька хвилин. І от Веснянка вже стоїть на землі. Довкола знову височать гори. А прямо перед ним — озеро. На воді маленькі хвильки сріблисто переливаються в місячному сяйві. Край берега шумить очерет, а посеред озера плавають дикі качки, крижні, пірникози. В осоці дере деркач. Кумкають жаби... Пан Морок підвів Веснянку до самісінького озера. І раптом схопив за плечі й нахилив над водою. Крик жаху застряг у Веснянки в горлі. Невже він його зараз утопить!.. Але ні — пан Морок не збирався топити Веснянку. Він лише якусь мить тримав його над водою, потім відпустив. І тільки-но обличчя Веснянки відбилося у воді, як сталося диво. На очах у Веснянки це звичайне собі озеро застигло, ніби взялося кригою. Поверхня його зробилася рівна й нерухома, як скло. Птахи знялися та полетіли. А озеро почало зменшуватися, зменшуватися та раптом піднялося і стало сторч. І вже не озеро це, а дзеркало в дерев'яній зеленій рамі, на якій вирізьблено очерет.

Ю. Северин. Ілюстрація до оповідання Вс. Нестайка «У Країні сонячних зайчиків»

Ю. Северин. Ілюстрація до оповідання Вс. Нестайка «У Країні сонячних зайчиків»

— Ну, от ми й прибули, — сказав пан Морок. — По той бік цього чарівного

дзеркала — Країна сонячних зайчиків. Ми повинні пройти туди. Ти чув що-небудь про Країну сонячних зайчиків?

І хоча Веснянка ще не отямився від переляку, він не міг стримати радісно-здивованої усмішки. Ще б пак! Звичайно, він багато чув про цю чудову країну. Але що задумав Морок? *(за Вс. Нестайком)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Які емоції викликав у вас текст? Чому? • Як почувався в дорозі Веснянка? • Що сталося з озером, коли хлопчик заглянув у воду? • Чи знав хлопчик, куди прямує Морок? • Розглянь ілюстрації до тексту. Який вигляд має Веснянка біля озера? Прочитай уривки з тексту, які відображені на малюнках.

3. Підготуйся до пришвидшеного читання. Підготуй власне продовження тексту.

1. Прочитай початок наступної частини.

У КРАЇНІ СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Країна сонячних зайчиків

(Продовження)

Якийсь таємний голос шепотів Веснянці: «Іди, іди вперед!» Він легко пройшов крізь дзеркало й побачив Країну сонячних зайчиків.

2. ***Досліджую текст.***

- Розглянь малюнки до цієї частини тексту. Прочитай опорні слова. Створи продовження початку тексту про зустріч Веснянки із сонячними зайчиками, використовуючи малюнки й опорні слова.

Опорні слова: дядечко Ясь, його дружина — тітонька Тася, обід, запахи квітів, добрі, щирі, працьовиті, клумба, показав, чарівні.

3. Прочитай цю частину тексту самостійно, узявши книжку Вс. Нестайка в бібліотеці або ж знайди її в інтернеті.

1. Прочитай вірш.

ПРОМІНЧИКИ-РОЗДЯГАЙЧИКИ

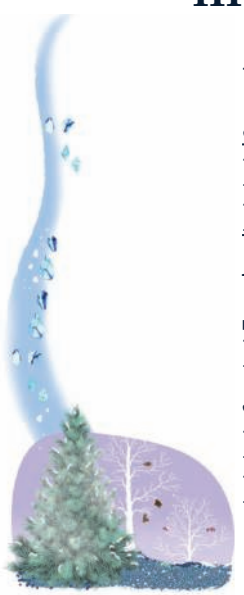

У біленьку рукавичку
Зодягнув туман водичку,
На травичку без жалю
Всипав жменьку кришталю,
А сорочки і плахтини
Для дубів зшив і ялини,
Й зупинився у гайочку,
Личко вимив у струмочку,
І молочну кожушину
Швидко кинув на калину.

А в цей час в гніздечках-хатах
Пробудились пташенята
І предивним ніжним співом
Ясне сонечко зустріли.
Повели його гостинно
По лісах і полонинах,
Між листками й по травичці
Йшли промінчики іскристі,
І легенька одежинка
Попливла, немов хмаринка.

М. Гуменюк

Криштáль — різновид дуже прозорого скла, якому властива гра світла, барв.

Плáхта — давній жіночий одяг, різновид спідниці.

Кожушúна — верхній теплий одяг з овечої шкури з хутром усередині.

Тумáн — вода в рідкому та твердому стані, що падає з хмар, а також та, яка виділяється з повітря на земну поверхню. Найчастіше тумани бувають восени. Весняні тумани з'являються тоді, коли тепле повітря різко охолоджується та утворює «наземну хмару». У повітрі зависають крихітні кристали льоду, як блискуча імла, паморозь. Від перших сонячних променів ця льодяна роса зникає.

2. ***Допомога в дослідженні тексту.***

Прочитай у першому реченні виділене блакитним кольором слово. Якими рисами істоти наділяє авторка туман? Яку роботу він виконав? Прочитай підкреслені слова. Чи є вони правильною відповіддю на запитання? Що означають сполучення слів *«молочна кожушина»*, *«біленька рукавичка»*? Прочитавши

перше речення, зроби висновок: описані події відбуваються восени чи ранньою весною? ● Які персонажі з'являються в другому реченні? ● Прочитай слова, виділені блакитним кольором. ● Що зробили маленькі пташенята? Що зробили сонячні промінчики? Чому поетеса називає їх *«роздягайчиками»*? ● Прочитавши друге речення, зроби висновок, коли відбуваються описані події — восени чи ранньою весною. ● Що є підказкою для правильної відповіді?

Висновок: читаючи та досліджуючи тексти, будьте пильними до описаних деталей.

● Розглянь малюнки. Чи відповідають вони змісту вірша? ● Відтвори зміст вірша за змістом малюнків.

3. Прочитай за QR-кодом самостійно вірш «Лютий» *Л. Куліша-Зінькова.* Підготуйся до читання в особах.

4. Підготуйся до виразного читання вірша.

1. Прочитай текст. З'ясуй значення незрозумілих слів.

БЕРЕЗЕНЬ ПОСПІШАЄ

Гаснуть бурульки від сонячного проміння, капають дрібні їхні сльозинки на землю. То плаче Лютий. Йому так не хочеться залишати землю. Він гуде вітрами, сипле снігом, морозить, а потім як сипне снігом на землю, дивиться і радіє, що вдалося йому побешкетувати.

Але сонце вже високо — і зимова паморозь швидко зникає від його проміння, стає водою і напуває підніжки фіалки. Коли бруньки починають розгортатися в листочки, Лютий повертається на північ.

З теплих країв птахи несуть Березня на крилах. Весна пливе на човнику з дубового листя. Дзюрчать

струмочки, зливаються у великі річки. Весняна повінь охоплює берег.

Пташки шугають поміж деревами, шукаючи собі пару. Шпаки й дятли ремонтують пошарпані за зиму гнізда. Сорока облітає свої володіння і придивляється, де б знайти тихе місце на гніздо: чи високо, аж під самим небом, на верховітті столітнього дуба, чи десь у густому ясені. Не хочеться їй чути криків галасливих ворон, які не можуть жити без суперечок.

— Ой, не все тут гаразд, — зітхає Березень, оглядаючи землю. Він збирає гілочки з дерев, робить собі віничок і давай ним замітати свої володіння.

Пора... Так думає наш зеленоокий кіт Муркіт і шукає собі красуню. Довго він своєї волі чекав, що прийшла до нього через відчинену кватирку вікна. Стрибнув на гілку де́рева й гайда до лісу. Тут він поміж деревами ходить, пухнасте своє хутро об кору вичісує, лапки миє, вуса довгі розправляє. Чепуриться, співає муркотячу пісеньку. Весною не можна бути без пари, бо самому сумно.

Весна прийшла *(Л. Нестеренко-Ланько)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема тексту?
- Які ознаки весни описані в оповіданні?
- Який абзац тексту співзвучний із віршем Л. Куліша-Зінькова?
- Прочитай абзаци, у яких ознаки весни змальовані в образі істот.

3. Розглянь малюнки *(с. 140)*. Прочитай частини тексту відповідно до змісту малюнків. Створи план тексту, використовуючи слова, виділені блакитним кольором. Відтвори текст за планом.

1. Прочитай вірш. З'ясуй значення незрозумілих слів.

КАЗОЧКА ПРО БІЛИЙ ЦВІТ

Зима й Весна зустрілись уночі,
Духмяний чай запарили із м'яти,
Покуштували пишних калачів
Й домовились у згоді працювати.

Та сум сховався в Зимових очах:
— Усі про мене швидко призабудуть,
Яскраві барви в зелен кольорах
Про білі фарби спогади остудять.

Весна Зимі поспівчувала враз,
Задумалася на якусь хвилину
Й промовила: — Давай-но без образ,
Я білизну́ твою у квіти кину.

Зима зраділа, Весну обняла:
— Дерева я вдягну у білі шати,
В джерельці заховаюсь од тепла,
Тебе з туману вийду привітати...

М. Гуменюк

2. ***Досліджую текст.***

● Яка тема вірша? ● Назви́ персонажів тексту. ● Скільки строф має вірш? Про що йдеться в першій строфі? ● Як ти розумієш вислів *«у згоді працювати»*? Які почуття висловлює Зима в другій строфі? ● Прочитай третю

строфу. Які почуття висловила Весна? Яку пропозицію вона зробила? ● Прочитай останню строфу вірша. Якою була відповідь Зими на дружню пропозицію Весни? Про що свідчать слова Зими?

Прочитайте вірш в особах.

3. Підготуйся до виразного читання вірша. Опиши словами персонажів вірша.

Створюю власний текст...

Погортай сторінки підрозділу ***«Історії, пригоди, фантастика»***. Розглянь малюнки.

● Пригадай прочитані тексти підрозділу. Який із них тебе зацікавив? Продовження якого ти хочеш прочитати?

● Розглянь малюнки. Художниця зобразила планету Марс. Її називають *Червоною планетою*. Поверхня планети вкрита металевим пилом кремнію, заліза та магнію. Залізо на Марсі окиснюється (іржавіє) і набуває червонуватого відтінку. На Марсі є найбільший вулкан у Сонячній системі — Олімп. Величезна гора сформувалася потоками лави багато мільйонів років тому. Цю гору треба дослідити!

Підводний скафандр обов'язковий для підводних мандрів. Підводний світ — це невідомий і загадковий простір,

де кожний куточок може приховувати нові відкриття. Загадковість і таємниці підводного світу завжди привертали увагу дослідників. Але ти можеш уявити цей світ.

- Створи свої фантастичні підводні королівства та морських мешканців, з якими ти подружишся.
- Невже комусь пощастило знайти *шолом князя*? Кому він належав? Ти можеш створити свою пригоду й про це розказати.
- Створи текст на запропоновані теми або запропонуй свою. Думай, фантазуй, твори!
- Прочитай слова, які написані на «хмарах». Вибери ті, які стосуються запропонованих тем.

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

- Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? Що тобі відомо про нього / неї? Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описано?

Поділися своїми думками. - Які твої враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? - Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? - Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? - Хто порадив тобі прочитати цю книжку? - Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

Розділ IV. «Щебетушка ластівочка щебетала, веселкову весноньку закликала...»

ВЕСНУ ЗУСТРІЧАЄМО

Весна, мабуть, найулюбленіша пора року не тільки дітвори, а й дорослих. З її приходом оживає природа, повертаються з далеких країв птахи, одягаються в зелені шати, квітують дерева й левади, гаї перегукуються голосним пташиним співом. Діти звертались до своїх мам: «Благословіть, мати, весну зустрічати!»

Матері й бабусі випікали для дітей та онуків смачне печиво у формі жайворонків. Хлопчики й дівчатка, тримаючи в руках символічного птаха, вибігали на околицю села, щоб закликати в гості красну весну. Ставши в шеренгу, вони співали:

Пташок викликаю з теплого краю:
— Летіть, соловейки,
На нашу земельку,
Спішіть, ластівоньки,
Пасти корівоньки!

За В. Скуратівським

1. Прочитай вірш мовчки. Зверни увагу на римування слів. Підготуйся до виразного читання.

ЛАСТІВОЧКА-ПТАШЕЧКА

Ластівочка-пташечка щебетала,
мене диво-радістю огортала.
І сніги заслухались, потемніли,
танучи, струмочки задзюркотіли.

Це весна прокинулась, усміхнулась,
до землі замерзлої доторкнулась.
І з-під снігу талого — весни діти —
пролісок з підсніжником — перші квіти.

Пролетіла ластівка біля річки —
крига скресла, дякує їй водичка.
Прилетіла з щебетом біля хати
доленьки щасливої побажати.

Л. Відута

2. ***Досліджую текст.***

Прочитай вірш виразно. Яка його тема? Доведи, що поетеса наділяє неживу природу рисами істот. Прочитай рядки з вірша про те, що зробила весна. Знайди та прочитай рядки з вірша, у яких указано за що подякувала водичка. Хто бажає людям щасливої долі? Прочитай.

Прочитай рядки, у яких римуються дієслова. Прочитай рядки, у яких римуються іменники. Прочитай рядки вірша, виділені блакитним кольором. Скільки іменників римуються? Прочитай підкреслене слово. Добери до нього спільнокореневі. Укажи корінь, суфікс, закінчення цього іменника.

3. Вивчи вірш напам'ять.

1. Прочитай текст. Зверни увагу на нову для тебе інформацію.

Березень — це перший місяць весни, період пробудження природи. У минулі часи він мав назву *соковик, березол, весновій, вітроніс, сонцегрій, різнопогодник, протальник*. А ще *«ранок року»* або *«первісток весни»*. Якого кольору березень?

Описати березень важко, бо він щодня змінює свої барви. Он ще біліє сніг, а через день там уже зеленіє трава. Тут чорна земля, а через ніч — розцвіла волохата квіточка сон-трави. Березень яскраво-жовтий, золотистий від яскравого сонця, зелений від перших травинок, які пробиваються крізь сніг, різнокольоровий від медуниці та горицвіту, фіолетовий від крокусів і білосніжний від підсніжників. Недарма в народі кажуть: «Від березневих дощів земля квітне». Та не треба забувати, що «в березні сім погод на дворі: сіє, віє, крутить, зверху ллє, знизу мете».

У березні день із ніччю рівняються. Астрономічна весна настає тільки з 21 березня.

Назва місяця походить від назви промислу «березол» — заготівля березового попелу для виготовлення скла *(М. Братко)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Яку нову інформацію ти отримав / отримала?
- Як назва місяця пов'язана зі склом?
- Прочитай у тексті народні прислів'я. Поясни їхнє значення.

3. Прочитай вірш самостійно. Підготуйся до виразного читання.

БЕРЕЗЕНЬ

Трудився лютий до світанку
І заморозив геть струмок.
А березень підкрався ранком
І схрумкав нишком весь льодок.

Мороз і другу ніч старався —
Припорошив льодок сніжком.
Та знову березень сміявся:
Злизнув усе те язиком.

Хоч на річках льоди кололись —
Зима трусила ще сніги.
То лютий з березнем боролись,
Боролись, наче вороги.

Зима ще злиться, бідолаха,
А вже весна бере своє.
І березень бурульки з даху,
Немов цукерочки, жує!

М. Лисич

4. ***Досліджую текст.***

- Яка тема вірша?

Прочитайте текст у парі: перший декламатор читає рядки, у яких зображено роботу лютого, а другий — березня.

- Прочитай речення, виділене блакитним кольором. Доведи або спростуй думку, що в цьому реченні використано переносне значення слова, а також порівняння.
- Опиши ранок із вірша.

5. Підготуйся до пришвидшеного читання прозового тексту. Вивчи одну строфу вірша напам'ять *(на вибір)*.

1. Прочитай вірш самостійно.

БЕРЕЗЕНЬ

— Що ти, березню, приніс?
— Соку із беріз.
— Поспішаєш ти куди?
— На городи і в сади.
— Що ти будеш там робити?
— Сіяти зерно і квіти.

В. Крищенко

2. ***Досліджую текст.***

Як називаємо тексти, у яких відображено бесіду двох і більше осіб? Доведи, що автор вірша наділяє березень рисами істоти.

Прочитайте текст в особах, дотримуючись відповідної інтонації.

3. Прочитай текст. Запам'ятай послідовність подій.

БЕРЕЗОВІ СЛЬОЗИ

Степан із великим нетерпінням чекав середини березня — часу, коли вони з дідусем щороку ходять до лісу по березовий сік. Саме в цю пору, коли бруньки ще не з'явилися, а береза вже жене «березові сльози», як називає їх дідусь, вони цілющі.

— У жодному випадку не можна брати сік із молодих берізок, бо він потрібний їм для росту, — учив дідусь Степана. — Найсолодший сік назбирується на висоті півтора-два метри від землі. Про берізки ще говорять у народі таке: «У берези чотири справи: перша — світ освічувати, друга — крик утихомирювати, третя — хво-

рих зцілювати, а четверта — чистоти дотримуватися».

— Як це — світ освічувати? — здивувався Степан.

— Та колись дуже-дуже давно не було електрики. От і приходила на допомогу берізка. Люди запалювали суху березову скіпку, яку ставили на столі, щоб світила їм.

— Тепер я зрозумів, — усміхнувся Степан. — А як же берізка втихомирює крик?

— Колись люди їздили возами, колеса яких різко скрипіли. І тут ставав у пригоді в'язкий чорний дьоготь, який виготовляли з берези. Ним змащували осі коліс, і той скрип затихав.

— Як цікаво! Тож про мастило люди знали з давніх-давен. А як береза чистоти дотримувалася?

— Дуже просто. З березових гілочок роблять віники й мітли, якими замітають підлоги та подвір'я, а колись і мила не було, тож люди милися в лазні *(М. Трайста)*.

4. Прочитай за QR-кодом продовження оповідання. Зроби припущення, що міг зробити Степан, повернувшись додому.

5. ***Досліджую текст.***

- Назви́ персонажів тексту.
- Прочитай рядки з тексту, у яких дідусь розказує цікаві відомості про березу.
- Прочитай рядки з тексту, якими Степан зацікавив дідуся.

Прочитайте текст в особах.

- Чого навчає автор? Вибери правильні відповіді із запропонованих.

1. Бережливо ставитися до природи. 2. Читати — світ пізнавати. 3. Поважати думки співбесідників. 4. Забирати сік у молодих беріз.

- Укажи слова, які не є спорідненими.

Береза, березова, березень;
березень, береги, берегти.

- Прочитай текст, позначений блакитною рискою. Він належить до стилю

А художнього
Б ділового
В науково-художнього

Створюю власний текст...

Погортай сторінки розділу «***Щебетушка ластівочка щебетала, веселкову весноньку закликала...».***

- Пригадай твори про початок весни: вірші, оповідання, казки. Зверни увагу на те, що нового ти дізнався / дізналася із цих творів. - Розглянь репродукції картин Катерини Білокур «Напровесні» й Архипа Куїнджі «Рання весна». - Вибери одну з репродукцій. Створи власний текст, використовуючи опорні слова та словосполучення.

К. Білокур. Напровесні

А. Куїнджі. Рання весна

Опорні слова та словосполучення: пробудження природи; живописець; художниця; спокійні, світлі відтінки; усе живе; наближення тепла; перші теплі промені сонця; річка; крижаний панцир; прозора вода; острівці талого снігу; молода зелена трава; у центрі; білокора береза; гілками тягнеться; перша зелень; білосніжні, купчасті хмарини; блакитне небо; на передньому плані; старий пень; дві верби; дрібні пагони; стовбур берези; біля водойми; синьо-блакитне небо; зеленіє перша травичка; яскраве сонечко; пухнасті, жовто-зелені; весняний настрій; весняне тепло; нове життя.

Позакласне читання: обмінюємося думками

Сьогодні я читаю...

- Прочитай назву книжки. Хто її автор / авторка? Що тобі відомо про нього / неї? Який жанр тексту? Хто є головними героями / героїнями? Які події описано?

Поділися своїми думками. Яке твоє враження від прочитаного тексту? Чим він цікавий? Що нового ти дізнався / дізналася? Чому цю книжку треба прочитати? Які запитання в тебе з'явилися до автора / авторки? Хто порадив тобі прочитати цю книжку? Чи хочеться тобі щось змінити в змісті? У поведінці персонажів?

Якби я був / була автором / авторкою, то ... .

Видатні українці й українки, які прославили нашу країну

1. Прочитайте текст разом.

У тисячолітній історії України були люди, діяльність яких примножила славу та велич нашої держави. Таких людей називають *видатними історичними постатями*. Вони обороняли державу, розбудовували її, розвивали науку, культуру, освіту, господарство, будували нові міста та села. Це українці й українки, які понад усе любили свою країну, були міцними духом, розумними, талановитими, геніальними. Це Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах — князі Русі; Д. Байда-Вишневецький — козацький лицар, який заснував фортецю на острові Мала Хортиця на Дніпрі; П. Сагайдачний — засновник козацького флоту; Іван Сірко — легендарний кошовий отаман Запорозької Січі й усього Війська Запорозького.

Видання «100 важливих постатей України»

Українець І. Пулюй створив Х-промені, І. Сікорський — гвинтокрили й літаки з незвичайною конструкцією. У всьому світі виконують «Щедрик» М. Леонтовича та захоплюються картинами М. Примаченко, К. Білокур, І. Айвазовського, А. Куїнджі. Творчість Т. Шевченка, Лесі Українки й І. Франка прославила Україну на весь світ. Подвиг нашого космонавта Л. Каденюка є яскравим прикладом мужності. Мало хто знає, що першу філі-

жанку кави, як і перше горнятко капучино в Європі, запропонував українець із села Кульчиці (Львівська область) Ю. Кульчицький — українець, який урятував Відень від Османської імперії і привчив європейців до кави.

У цьому підрозділі ти зможеш прочитати про відомих українців та українок. Відкриєш для себе нові імена або більше дізнаєшся про тих, про кого читав / читала раніше. Ці й інші історичні постаті заслуговують на пам'ять народу, адже кожний / кожна з них залишив / залишила незабутній слід в історії України.

2. ***Досліджую текст.***

- Значення яких слів тобі незрозуміле? Уточни. - Кого вважають *видатними історичними постатями*? Хто з них тобі був відомий, а про кого ти дізнався / дізналася з тексту? - Про кого хотів би / хотіла б дізнатися більше? Кого, на твою думку, з героїв / героїнь сучасності можна назвати *історичними постатями України*?

Поділіться на групи. Виберіть лідера. Розгляньте колаж із портретами відомих історичних постатей України. Виберіть одного / одну з відомих вам героїв / героїнь. Підготуйте спільну розповідь про нього / неї. Презентуйте в класі.

3. Прочитай за QR-кодом вірш Ю. Хандожинської «Берегиня душі». Визнач тему й ідею твору.

1. Прочитай текст. З'ясуй значення незрозумілих слів.

УКРАЇНЕЦЬ, ЯКИЙ УРЯТУВАВ ВІДЕНЬ. А ЩО Ж ІЗ КАВОЮ?

Ці події відбувалися дуже давно, ще в 1683 році. Це була друга облога Відня (нині столиця Австрії) Османською імперією (заснована султаном Османом I). Вороги здійснили кілька великих наступів на Австрію та Європу. Європейські держави вирішили об'єднатися і дати відсіч ворогу. Але вони не знали планів османів. Уже йшов другий місяць облоги. Люди почали голодувати, закінчувалися вода, зброя. Османське військо сподівалося, що Відень капітулює. Об'єднані війська союзників чекали команди до бою, але її не було. Потрібні були розвідувальні дані про наміри й сили ворога, про їхнє розміщення. Хто наважиться іти в стан ворога?

Таким розвідником став ***Юрій Кульчицький — українець зі Львівщини***. Він досконало володів турецькою, сербською, угорською, румунською та німецькою мовами. Перевдягнувшись у вбрання турецького купця (він раніше торгував килимами, тканиною, продуктами з різних країн), вирушає як розвідник у табір ворога. Знаючи турецькі звичаї, не викликає жодної підозри у воєначальників султана. Юрій швидко зібрав потрібну військову інформацію, дані про розміщення

Пам'ятник В. Кульчицькому. *м. Відень (Австрія)*

ворога, про зброю. Але як передати, як покинути ворожий стан, не викликаючи підозри? Тоді сміливець піднімається на височенну дзвіницю собору Святого Стефана й подає світловий сигнал союзним військам до атаки, указуючи на найслабші позиції османів. Після двомісячної облоги Відня османське військо було розбите об'єднаними військами Європи.

А що ж із кавою?

Удячні віденці та влада Австрії не забули свого рятівника. Влада нагородила його срібною медаллю за мужність, подарувала великий будинок у Відні, запропонувала високу посаду й золото. Але герой відмовився і попросив мішки з турецького обозу, наповнені якимись невідомими зернами синьо-зеленого кольору *(М. Братко)*.

2. Прочитай за QR-кодом продовження оповідання. Зроби припущення, що було в мішках. Зверни увагу на відповідь героя австрійському цісарю.

3. ***Досліджую текст.***

З'ясуй значення незрозумілих слів. Хто головний герой тексту? Коли та де відбувалися описані події? Прочитай слова та сполучення слів і речення, виділені блакитним кольором. Створи портрет головного героя, використовуючи ці слова, сполучення слів і речення. Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного тексту? Розкажи родині й друзям.

4. Розглянь геометричні фігури, вирізані з тіста. Вибери ту, з якої зроблять круасан. Підготуйся до відтворення тексту.

1. Прочитай текст.

ІВАН СІРКО — СИМВОЛ НЕПЕРЕМОЖНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ

Іван Сірко — український полководець, козацький ватажок, полковник, легендарний кошовий, отаман Запорозької Січі й усього Війська Запорозького. Він провів 65 боїв із ворогами України, у яких здобув перемогу. Про нього складали легенди, пісні й перекази.

За легендами, він ловив кулі на льоту, відводив удар шаблі, проходив крізь стіни, зливався з камінням і деревами... У козацькій спільноті таких воїнів називали характерниками.

Змалку Іванко ріс неспокійним і непосидющим. Від народження навколо нього коїлося дивне: від його погляду падали й розбивалися речі, скисало молоко. У нього було велике бажання блукати, наче всередині нього існував хтось інший, сильніший. Він не мав серед сільських дітей друзів. Вони вважали його одержимим. Єдиною людиною, яка розуміла й підтримувала Івана, був його хрещений Михайло Діброва. Вечорами він розповідав хлопцю історії про козацьке минуле й теперішнє.

Пам'ятник Іванові Сірку. *м. Харків*

Ці розповіді пробуджували в Івана нестримне бажання потрапити на Запорозьку Січ, стати козаком, ходити в далекі походи. Саме такого товариства прагнув малий Іван. «Як туди потрапити?» — точила постійна думка малого бунтаря.

Хлопцеві виповнилося 12 років, коли в його село заїхали козаки-запорожці. Вони розповідали про острів Хортиця, розташований за великими кам'яними порогами. Хто зможе перетнути ці небезпечні водні пороги й складе іспити — буде козаком. Щойно Іван почув про це, зрозумів, що він повинен потрапити на Хортицю. Хлопець попросив запорожців узяти його із собою, але козаки лише кепкували з Івана: він був занадто малим і кволим. Іван промовчав, тільки ще сильніше притиснув до себе вірного друга — сірого молодого вовка, якого врятував маленьким вовченям *(за матеріалами Р. Коржика, Ю. Мицика, М. Морозенко)*.

2. Прочитай за QR-кодом продовження оповідання. Зроби припущення, яке рішення прийняв Іван.

3. ***Досліджую текст.***

- Що нового ти дізнався / дізналася із прочитаного тексту? Що тебе вразило?

Створіть групу із чотирьох сусідів / сусідок по парті. Виберіть лідера. Поділіть текст на три частини: дитинство Івана, шлях на Хортицю, перші кроки до легенди.

- Підготуйте презентацію кожної частини.

4. До якої частини можна використати текст за QR-кодом? Підготуйся до відтворення всього прочитаного тексту.

Тарас Григорович Шевченко — геніальний український письменник. Кожної весни на початку березня ми знову й знову згадуємо про нього. Поетична спадщина Кобзаря налічує понад 240 творів, а живописна — майже 1200 робіт (олійних картин, акварелей,

М. Дубина.
Тарас Шевченко

сепій, офортів, малюнків). Сама вже кількість цих творів свідчить, що малярству Тарас Григорович приділяв велику увагу. Ще змалку Тарас захоплювався малюванням і шукав учителя, який би зміг його навчити малярства. Та, замість цього, потрапив на кухню кухарчуком, а згодом — козачком у покої пана Енгельгардта. А далі...

1. Прочитай текст. З'ясуй значення незрозумілих слів.

ЗНАЙОМСТВО

Біля великого пам'ятника богу Сатурну я побачив хлопця літ чотирнадцяти: худорлявий, у брудному халаті. Він сидів на перевернутому відрі й тримав аркуші паперу. Побачивши мене, хлопець швидко почав ховати їх за пазуху. Я підійшов до нього ближче:

— Що ти тут робиш? — спитав я, розглядаючи худорляве привабливе обличчя.

Він мовчав, дивлячись на мене розумними й лагідними, наче в дівчини, очима.

— Я нічого не роблю, — відповів він сором'язливо. — Іду на роботу та по дорозі зайшов до саду. Я малював.

— Покажи, — кажу, — що ти малював.

Він вийняв із пазухи чвертку сірого паперу та несміливо подав мені. На аркуші паперу був досить правильно означений контур Сатурна.

Довго я тримав малюнок у руках і милувався замурзаним лицем автора. У неправильному, худорлявому обличчі було щось привабливе, особливо в очах.

М. Каплан.
Шевченко в майстерні

— Ти часто ходиш сюди малювати? — запитав я юнака.

— Щонеділі, — відповів він. — А коли близько працюю, то й у будні заходжу.

— Ти вчишся на маляра?

— І на живописця, — додав він.

— У кого ж ти вчишся?

— У кімнатного маляра Ширяєва.

Я хотів розпитати його докладніше, але він узяв в одну руку відро, а в другу — жовтого, стертого, великого квача й намірився іти.

— Куди ти поспішаєш?

— На працю. Я вже й так спізнився. Як хазяїн прийде й мене не буде, то перепаде мені.

— Зайди до мене в неділю вранці. Якщо в тебе є якісь малюнки й роботи, то принеси мені показати.

— Добре, прийду. Але де ви живете?

Я записав йому адресу на його малюнку, і ми попрощалися.

Минув тиждень. Мого нового приятеля я більше не бачив. У неділю я вирішив пошукати його в саду біля пам'ятників. Він знову сидів на перевернутому відрі й малював. Побачивши мене, покинув малювання і почервонів аж по вуха, наче дитина. Я взяв його за тремтячу руку, повів до павільйону та замовив чаю. Ми сиділи,

пили чай, розмовляли... Мого нового приятеля звали Тарасом. Я дивився на цього скромного, худорлявого юнака й розумів: майбутній геній... *(за Вс. Нестайком)*

2. ***Допомога в дослідженні тексту.***

Худорлявий, скромний юнак — це майбутній академік гравюри, якого тричі було нагороджено срібними медалями за його роботи, — Тарас Григорович Шевченко. Прочитаний текст — це спогади студента Академії мистецтв українця Івана Сошенка. Саме він відкрив «діаманта в кожусі», як назвав Тараса професор академії Карл Брюллов. Від часу знайомства й до викупу Т. Шевченка з кріпацтва друзі ділили останній шматок хліба й останню копійчину. Саме художник І. Сошенко допомагав своєму другові оволодівати таємницями живопису, давав йому гравюри для копіювання, папір, олівці *(за матеріалами онлайн-бібліотеки «Proza»)*.

3. ***Досліджую текст.***

Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного тексту? Хто веде розповідь? Хто він такий? Яку роль відіграв І. Сошенко в житті Тараса? Прочитай слова, словосполучення та речення, виділені блакитним кольором. Створи портрет Тараса, яким його побачив І. Сошенко.

4. Підготуйся до відтворення тексту.

Навчаючись у Петербурзькій академії мистецтв, Т. Шевченко водночас здобував знання з мови, літератури, історії, географії, навіть математики, і незабаром став освіченою людиною. Друзі-земляки посприяли виходу у світ першої книжки його віршів — «Кобзаря». Поезія Г. Шевченка не лише

зачаровувала, вона пробуджувала прагнення до волі, національну гідність українців. І ми завжди будемо пам'ятати Шевченка-поета, Шевченка-мислителя, Шевченка-художника.

1. Прочитай вірші.

«ВСТАЛА ВЕСНА...»

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила.
А на полі жайворонок,
Соловейко в гаї –
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають.

Т. Шевченко

«БАРВІНОК ЦВІВ І ЗЕЛЕНІВ...»

Барвінок цвів і зеленів,
Слався, розстилався;
Та недосвіт перед світом
В садочок укрався.
Потоптав веселі квіти,
Побив... Поморозив...
Шкода того барвіночка
Й недосвіта шкода!

Т. Шевченко

Недóсвіт — це ранковий мороз, що трапляється навесні та восени перед сходом сонця, а також може означати *приморозок*.

2. Вивчи один із віршів напам'*ять (на вибір)*. Пригадай, які вірші поета ти знаєш. Розкажи однокласникам та однокласницям.

1. Прочитай текст. Запам'ятай імена героїв / героїнь.

Іван Якович Франко — видатний український поет, прозаїк, драматург, перекладач, науковець, громадський і політичний діяч. Він писав художні, історичні, філософські й наукові твори для дорослих, казки, оповідання для дітей, перекладав твори зарубіжних авторів, досліджував і збирав усну народну творчість. Деякі твори ви читали, інші — будете читати в старших класах.

Важливе місце у творчості І. Франка посідають казки й оповідання для дітей. Чому? Тому, що він писав їх для власних дітей, яких називали *франчатами*. Хто ж були його діти? Яких висот вони досягли у своєму житті?

З дитинства батьки прищеплювали дітям любов до всього українського, до науки, спорту та фізичної праці. Вони на рівні з дорослими працювали в полі, уміли їздити верхи на конях, заготовляти й возити сіно, улаштовували змагання з плавання, футболу, гри в теніс.

Сини І. Франка — Андрій, Тарас і Петро — успадкували від батька гострий розум і любов до українського слова. Усі вони закінчили гімназію в місті Львові, а також Львівський університет.

Сини Андрій і Тарас писали вірші, прозові твори, перекладали з грецької та латинської мови. Тарас працював педагогом. Петро став інженером-хіміком. Але любов до слова допомогла йому стати журналістом, письменником. Саме Петро став засновником дитячого руху «Пласт» на Львівщині.

Найменша донька Ганна здобула освіту вчительки, а потім ще й медсестри.

2. Підготуй узагальнювальну розповідь про І. Франка. Використай матеріали про українського письменника, які тобі відомі.

1. Прочитай уривок із вірша І. Франка. З'ясуй значення незрозумілих слів.

«ЧЕРВОНА КАЛИНО...»

Червона калино,
Чого в лузі гнешся?
Чи світла не любиш —
До сонця не пнешся? (...)
— А вгору не пнуся,
Бо сили не маю.
Червоні ягідки
Додолу схиляю.

Я вгору не пнуся,
Я дубам не пара,
Та ти ж мене, дубе,
Отінив, як хмара.

І. Франко

Пну́тися — тягнутися вгору; намагатися досягти чогось.
Отіни́ти — накрити щось тінню.

2. ***Досліджую текст.***

- Як називаємо текст, у якому спілкуються двоє? Доведи, що дуб і калина — це істоти. - В образі калини поет змалював скромну, ніжну й добру дівчину. - Хто зображений в образі дуба?

Прочитайте вірш в особах. З якою інтонацією потрібно читати слова калини? А дуба?

- Багато країн мають свої рослини-символи, зокрема: в Англії — це біло-червона троянда, у Німеччині — волошка, у Японії — золота хризантема, а в Україні це — калина, дуб, ...

3. Підготуйся до виразного читання. Добери цікавий додатковий матеріал про рослини, оспівані поетом.

1. Прочитай окремі факти із життя Лесі Українки.

Леся Українка — видатна українська письменниця, перекладачка.

1. Сім'я Лесі була високоосвіченою та залюбленою в усе українське: слово, музику, живопис. Її мама та батько дуже любили літературу, музику й живопис. Своїх дітей батьки навчали вдома й лише українською мовою.

Леся з братом Михайлом. *Світлина*

2. Леся дружила з братом Михайлом. Їх навіть називали спільним іменем — «Мишелосіє».

3. Навчилася читати в чотири роки, а в шість уже вміла шити й вишивати.

4. Свого першого вірша дівчинка написала в дев'ять років.

5. У 19 років створила підручник «Стародавня історія східних народів» для своїх сестер.

6. Леся неймовірно малювала, особливо море.

7. Разом із братом Михайлом вона записала багато народних пісень. Перед текстом кожної пісні наклеювала стрічку нотного паперу з мелодією тієї пісні.

8. Леся вивчила більше десяти іноземних мов.

9. Через важку хворобу письменниця дуже довго лікувалася.

10. Вона написала багато віршів, казок та оповідань для дітей. Багато творів видатної письменниці Лесі Українки ви вивчатимете пізніше.

2. 1. Пригадай відомості про Лесю Українку. Доповни ними прочитані факти, створи свою розповідь про геніальну українську письменницю.

2. Прочитай за QR-кодом вірш Лесі Українки «Вишеньки». Вивчи вірш напам'ять. Підготуйся до виразного декламування.

1. Розглянь репродукцію картини І. Айвазовського «Захід сонця в Ялті».

Іван Айвазовський — відомий український художник. Його картини зберігаються в музеях усього світу. Саме він став першим українським художником, чиї картини виставляли у французькому музеї «Лувр».

Іван Айвазовський народився в Криму, у м. Феодосії. Усе дитинство хлопець провів на березі моря. Пізніше він напише: «Море — то моє життя».

Свої почуття до Чорного моря він передав на шестистах полотнах! Окрім морських пейзажів, він створював портрети, жанрові картини, пейзажі України. У нього була вражаюча фотографічна пам'ять. Митець спочатку спостерігав, а потім усе відображав на полотні у своїй майстерні.

І. Айвазовський.
Захід сонця в Ялті

Упродовж життя І. Айвазовський створив понад шість тисяч картин. Його вважають найкращим художником-мариністом в історії світового живопису.

Марині́ст — художник, який зображує море.

- Яка пора року зображена на полотні? Яка частина доби?

2. Прочитай за QR-кодом вірш Лесі Українки «Вже сонечко в море сіда…».

3. ***Досліджую текст.***

- Яка тема вірша? - Прочитай слова, виділені блакитним кольором. - Прочитай рядки вірша, якими поетеса описує ці предмети. - Від чого з'являються на поверхні води *«іскри блискучі»*? - Як їх описує Леся Українка? Який настрій тексту? - Які рядки вірша Лесі Українки співзвучні зі змістом картини І. Айвазовського? Прочитай. - Створи невеличку розповідь за змістом картини, використовуючи рядки вірша Лесі Українки.

4. Підготуйся до виразного читання вірша. Пригадай інші вірші поетеси, які ти знаєш. Розкажи однокласникам та однокласницям.

1. Прочитай уривок із вірша мовчки. Поміркуй, як можуть розвиватися події далі.

КВІТЕНЬ

Місяць квітень йшов з базару,
Ніс дарунок для весни:
Кошик гарних,
Різнобарвних
Квітів ніжно-запашних.
Ось підходить він до лісу,
Путь нелегка навесні.
Кошик з квітами повісив,
Сам спочити сів на пні.
А в цей час .

М. Лисич

2. Розкодуй слова. Відгадай назву нового персонажа вірша.

3. Дізнайся, що ж сталося в цей час, прочитавши продовження вірша за QR-кодом.

4. ***Досліджую текст.***

- Яка тема вірша? - Які природні явища персоніфіковані? - Відтвори початкові дії квітня, використовуючи слова, виділені блакитним кольором. - Який герой тексту з'явився? Що він зробив? - Якими словами обізвав квітень весняного вітерця? - З якою інтонацією потрібно читати ці рядки?
- Прочитайте вірш в особах.

5. Підготуйся до виразного читання вірша.

З ПЕРШИМ КВІТНЯ!

Цією фразою вітають одне одного в День сміху. Звичайно, цей день має бути жартівливим і веселим. Однією з обов'язкових умов Першого квітня є дотепні розіграші, жарти й анекдоти. Вони адресуються тим, хто має почуття гумору, з ким приємно посміятися разом. Головне — щоб жарти були добрими й покращували настрій.

1. Прочитай гумореску й жартівливий вірш.

Іде заєць лісом. Бачить, баран сидить і плаче.

— Хто тебе образив? Та ти знаєш, що я з ним зроблю?!

— Це ведмідь образив мене, — бідкається баран.

— А-а, ведмідь. Ну, Мишко даремно не образить! *(з нар. тв.)*.

ПРАВИЛЬНІ УКОЛИ

— Лікувати прийшли Женю,
Принесли уколів жменю.
Наш це бачив молодець,
І побіг, як жеребець,
Не куди-небудь — до школи...
— Мабуть, правильні уколи!

В. Нагорняк

2. ***Досліджую текст.***

Якою фразою можна привітати в День сміху своїх друзів / подруг? Який із прочитаних жартів тобі сподобався?

Поділися своїми враженнями. Чи розігрували тебе 1 квітня? Які жарти ти знаєш?

3. Попрацюй із додатковою літературою. Знайди два жарти на шкільну тематику. Розкажи однокласникам / однокласницям.

1. Прочитай текст. З'ясуй значення невідомих слів.

ВЕРБНА НЕДІЛЯ. ВЕЛИКДЕНЬ

Неділю за тиждень перед Великоднем називають «Вербною», «шутковою» або «квітною», а тиждень перед цією неділею — «вербним». У Вербну неділю в Україні святять вербу. Вербовою гілочкою легко вдаряють один одного по плечах, кажучи: «Не я б'ю, лоза б'є, за тиждень буде Великдень», або так:

Не я б'ю — верба б'є,
За тиждень Великдень,
Недалечко червоне яєчко! *(нар. тв.).*

Молоді хлопці та дівчата «билися» свяченою вербою, примовляючи:

Будь великий, як верба,
А здоровий, як вода,
А багатий, як земля! *(нар. тв.).*

2. Прочитай за QR-кодом вірш Н. Горик «Вербиця». З'ясуй значення незрозумілих слів.

3. ***Досліджую текст.***

Доведи, що поетеса Н. Горик персоніфіковує гілку верби. Якими словами вона описана? Які прохання до гілки висловлює поетеса? Прочитай відповідну строфу.

4. **Поділися своїми роздумами.** Які традиції святкування Вербної неділі ти знаєш? Створи власні вітання — побажання із цим святом.

5. 1. Підготуй розповідь про традиції українців у святкуванні Вербної неділі.
2. Підготуйся до виразного читання вірша.

Українські великодні традиції дуже різноманітні. Є два символи Великодня: писанка та паска. ***Писанки*** — розмальовані яйця, які символізують життя, сонце, вічність. ***Паска*** — символізує достаток і тепло родинного дому.

1. Прочитай текст. Зверни увагу на відповідальність персонажа до виконання своїх обов'язків.

ПАН СИРНИК І ПОДВІЙНА ПАСКА

У четвер найкращий пекар містечка Ясного пан Сирник прокинувся ще до світанку.

— Треба поспішати, треба поспішати, — бурмотів він собі під ніс, розчісуючи пишні вуса й увесь час позираючи у вікно, чи ще не світає.

Сьогодні пан Сирник не взяв свій записник, у якому ретельно нотував усі замовлення на випіч-

ку, які надходили від сусідів! Але їм не потрібно хвилюватися, пан Сирник не залишить мешканців міста без смачної випічки. Адже сьогодні святкують Пасху!

Напередодні Великодня пан Сирник кілька днів ретельно перечитував усі рецепти пасок, занотовані в його кулінарній книжці. Під її жовтою палітуркою ховалися найсмачніші рецепти пасок: із шафраном, з родзинками, з горіхами, цукатами.

Ще кілька днів пан Сирник поповнював запаси своєї чималенької комори різними смаколиками: родзинками, горіхами, мигдалем.

Пан пекар виставляв на довжелезних букових поличках: молоко, масло, сметану, вершки, яйця.

На кленових полицях уже давно були наготовлені й поскладані чисті пасківники — від маленького до великого. Усе було готове. Кухня чекала лише пана Сирника. Ось чому найкращий у містечку пекар так рано прокинувся — сьогодні в нього чимало роботи. Але якщо так, то чому ж він поспішає не до пекарні? Усе дуже просто: уже багато років пан Сирник дотримувався традиції пекти паски тільки в новому фартуху та ковпаку. Тому він, переступаючи через калюжі, чимдуж поспішав вуличками, котрі вели його до дому знаної в місті кравчині — пані Столатки *(за С. Лінинською)*.

2. ***Досліджую текст.***

Яка тема тексту? Хто головний персонаж тексту? Куди поспішав пан Сирник у четвер? Яка в нього була традиція перед випіканням паски? Прочитай слова, виділені блакитним кольором. Про що свідчать ці слова? Створи характеристику пекарю пану Сирнику.

3. ***Поділися своїми думками.*** Чи печуть у твоїй сім'ї паски? Чи ти допомагаєш дорослим у цій дуже відповідальній справі?

Прочитай прізвище кравчині. З яких слів воно утворене? Поясни. Прочитай підкреслені слова. Укажи частину мови. Добери до них іменники, з якими вони поєднані. Поясни значення слова, виділеного зеленим кольором.

4. Підготуйся до детального відтворення тексту.

1. Прочитай текст. Запам'ятай імена нових персонажів.

ПАН СИРНИК І ПОДВІЙНА ПАСКА

Саме зараз до пекарні пана Сирника навідалася Орися. Це та сама Орися, якій не вистачило різдвяного пампушка. Вона зручно вмостилася за дубовим столом та із цікавістю читала надписи на пляшечках.

— Якщо хочете, я допомагатиму вам, — запропонувала дівчинка. — Знайдеться для мене хоч якась невеличка робота?

Пан Сирник здивовано звів брови:

— А хто допомагатиме твоїй бабусі? Свято ж скоро, у неї роботи чимало.

— Ви випікаєте паски на все місто, а бабуся тільки порається в хаті, — запротестувала Орися. — Та й писанки вже готові, і крашанки, і дряпанки.

— Так, — пан Сирник прикрив рушником макітру з борошном, — що трапилося?

— Це все через математику.

— Страшна наука.

Орися похитала головою:

— Коли я виросту, то стану пекаркою. Тут математика не потрібна.

— Помиляєшся, ще й як потрібна! Поглянь, — пан Сирник перегорнув кілька сторінок своєї кулінарної книжки, — ось рецепт паски, яку я печу кожного року для всіх охочих. Це традиція міста. Я щойно просіяв борошно для неї. Тут важливо, скільки й чого потрібно покласти, щоб усе вийшло на славу! У нашій пекарській справі важлива ПРОПОРЦІЯ! — І пекар підняв указівний палець, увесь у цукровій пудрі: — Без математики тут ніяк не впораєшся.

Орися зітхнула:

— Але ж так усе складно. Це множення...

— Що ж тут складного? Ось читаємо в рецепті:

15 яєць; 600 г цукру; 60 г мигдалю; 120 г родзинок; 50 г цукатів; 10 г цедри лимона; 0,8 л молока; 100 г дріжджів; 500 г масла; 0,5 чайної ложки солі; 2,5 кг муки.

Тепер думаємо: ми печемо подвійну паску, значить, усе треба помножити на два.

Отак пан Сирник розказував Орисі й укладав усі продукти в макітру.

Орися задумливо хрумкала бублика, спостерігаючи за роботою пекаря. І справді, навіть у пекарській справі потрібно добре вміти рахувати. Дівчинка перегорнула кілька сторінок кулінарної книги в надії, що, можливо, знайдеться такий рецепт, до якого не треба математики.

Пан Сирник підкинув ще дрова в піч і навідався до тіста.

Тісто почало рости й рости...

— Дивно, щороку я вимішую тісто на цю паску й воно ще жодного разу не піднімалося аж до рівня моїх вусів.

— Може, ваші вуса виросли? — припустила Орися.

Нарешті паску поклали в піч. Але вона вдалася величезна. ***Адже пан Сирник дав усього вдвічі більше!*** Як же її витягти?

— Рятуйте, рятуйте паску! — заволав пан Сирник.

Орися покликала на допомогу пана Плиточника. Він розібрав деякі частини пічки й усі разом урятували неймовірно велику й смачну паску. Традиція не буде порушена!

Орися зрозуміла, що математика — величезна сила, а дружба ще більша сила *(за С. Лінинською)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Назви́ нових персонажів у цій частині тексту.
- Яка причина появи Орисі в пана Сирника?
- Що використав пекар, щоб переконати дівчинку в необхідності вчити математику?
- Який результат його бесіди з Орисею?

- Прочитайте текст в особах, дотримуючись відповідної інтонації.

3. Підготуйся до читання в особах. Прочитай близьким цей текст. Поцікався, чи є в них свій рецепт паски.

Писанка — то неповторне багатство. Бережімо її, як безцінний дар *(О. Довженко)*.

1. Прочитай вірш, у якому пропущені слова. Ці слова «заховалися» на малюнку. Спробуй їх віднайти, «вписати» в рядки вірша, пам'ятаючи про рими.

ПИСАНКИ

В хаті на осонні
Сяду на ослоні.
Сяду я скраєчку —
Розпишу … .
Нумо, … , танцюй,
Гарно … малюй.
Буде небо, і … ,
І ставочок, і … .
Сильний і міцний … ,
А на ньому — … .
Буде в мене … ,
Про Вкраїну пісенька.

В. Терен

Осо́ння — це незатінене місце, яке освітлюється та обігрівається сонцем.
Осло́н — дерев'яна лавка.
Я́струб (яструбок) — птах, який належить до родини яструбиних.

2. ***Досліджую текст.***

- Прочитай доповнений вірш.
- Яка його тема?
- Хто розповідає про свою роботу? Зроби припущення.
- Що буде намальовано на писанці? До чого вона буде подібна?

3. 1. Підготуйся до виразного читання вірша.
2. Розкодуй слова. Дізнайся, які предмети не будуть намальовані на писанці.

12 квітня — День працівників ракетно-космічної галузі та Міжнародний день авіації і космонавтики.

1. Розглянь ілюстрацію. Це обкладинка до книжки. Прочитай її назву та прізвище автора.

Леонід Каденюк — перший космонавт незалежної України. Він із 19 листопада по 5 грудня 1997 року на американському кораблі «Колумбія» разом із членами екіпажу (чотири американці й один японець) здійснив космічний політ.

Космонавт узяв на борт корабля: зображення Державного герба України, три державні прапори, надрукований гімн держави, а також «Кобзар» Т. Шевченка.

Свої враження Л. Каденюк описав у книжці так: «Космос — не безкінечна порожнеча, як здається на перший погляд. Він переповнений унікальною інформацією, численною кількістю запитань та відповідей на них. Щоб усе це пізнати й усвідомити, необхідні знання в найрізноманітніших галузях науки».

«Людина не тільки змушена, а й зобов'язана відчувати величезну відповідальність за збереження нашої планети й усього живого на ній».

2. Прочитай за QR-кодом вірш Н. Карпенко «Космічна мандрівка». Поміркуй, між ким відбувається діалог.

3. ***Досліджую текст.***

- Коли відбувся політ першого космонавта незалежної України?
- Яка мета написання книжки космонавтом? Що тобі відомо про нашого космонавта?
- Доведи, що авторка вірша «Космічна мандрівка» персоніфікує сонце.
- З якими почуттями вона звертається до нього?
- Про які планети розповіло сонце?

4. 1. Знайди в інтернеті цікаві відомості про Л. Каденюка, поділися ними з однокласниками / однокласницями.
2. Підготуйся до виразного декламування вірша Н. Карпенко «Космічна мандрівка».

1. Прочитай текст. Запам'ятай нову для тебе інформацію.

Поглянь у нічне небо! Тебе зачарують мільйони великих і малих небесних світил. Але є такі, які захоплюють своєю величчю і загадковістю. Таким є Чумацький, або Молочний, Шлях. У різних країнах цю галактику називають по-різному. У Китаї — *Срібна ріка*, в Індії — *Ганг Небес* (Ганг — назва великої річки в Індії), у Стародавніх Римі й Греції — *Молочний Шлях*.

Українці ж називають її Чумацьким Шляхом. Цей термін походить із часів, коли українські чумаки, мандруючи вночі, орієнтувалися за світлим шляхом у небі. Про цю галактику створено чимало легенд і міфів.

- Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного тексту?

2. Прочитай легенду самостійно.

БІЛІЄ ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Легенда

Давним-давно, коли ще люди не знали, що таке сіль до хліба святого, і не було Чумацького Шляху, жив в одному селі сміливий парубок.

— Поїду я по сіль за десяте поле. Поїду в долину білу, де висохло море. Солі привезу людям, щоб зменшити їхнє горе.

Зібралися молоді, старі та старійшини села. Умовляли хлопця не їхати.

— Не їдь туди, ніхто звідти не повернувся додому. Там ти осліпнеш од блиску білого поля.

Одначе хлопець поїхав. Тверда була в нього воля. По дорозі він бачив, як люди косили пшеничні лани, ставав їм на підмогу. Але не полишав думки, як добратися до Білого поля.

«Не моє це діло чужі обжинки святкувати, коли десь там чекають солі рідні люди й рідна мати», — думав хлопець і їхав далі.

Добрався він уже до десятого обрію. За цим обрієм відкрилася біла долина. Став чумак, замовк од радості, що бачить солі багато. Завантажив віз і заснув до ранку. Після важких днів і ночей уранці сонце хотів привітати. Але що це? Він не бачить сонця! Сіль виїла йому очі... Сонця не видно, тільки чути ключ журавлиний курличе, дорогу додому показує. Чумака в небеса він кличе. І поїхав чумак за журавлями по

небу білою своєю гарбою. І сіль розкидав за собою. Невідомо, як зустрічали його на вкраїнських полях і селах, та з того часу на небі біліє Чумацький Шлях. Цей шлях указує дорогу додому. Ніхто не заблукає, спостерігаючи за ним.

Гарба́ — високий чотириколісний віз.

3. ***Досліджую текст.***

Хто є головним героєм легенди? Створи характеристику героя, використовуючи слова, позначені блакитним кольором. Як склалася доля хлопця, коли він доїхав до десятого поля?

4. Розв'яжи ребуси-криптограми. ***Ключ:*** цифри вказують на порядок літер, які треба додати й утворити нове слово. Закреслені букви не читай.

$3 + 5 + 6 + 7 =$

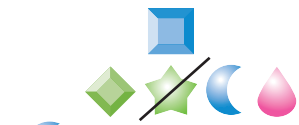

$3 + 2 + 1 + 4 \quad =$

$1 + 2 + 3 + 4 =$

5. Підготуйся до детального відтворення тексту легенди.

«Пролітень прийде — літо принесе» — так говорили наші пращури про останній місяць весни — травень. А ще його називали *пісенником, травником, громовиком, листоруком, росяником*.

Кожна назва місяця відповідає своєму значенню. Подумай і поясни чому!

А ще в травні святкують День матері.

1. Прочитай уривок із вірша. Постав замість крапок слова, подані «на хмарі». Не забувай про рими.

ТРАВЕНЬ-ХУДОЖНИК

Любить травень малювати
трави, … , … , хату.
Не запитує, чи можна.
Все малює — він художник.
Намалює … ,
комарів під лозами,
Хвіст красивий … ,
а … — шпаківню.
І … у траві
найсправжнісінькі, живі.

В. Бойко

2. ***Досліджую текст.***

Що нового ти дізнався / дізналася з прочитаного прозового тексту? Якою темою об'єднані ці тексти? Як колись називали травень? Вибери одну з назв. Обґрунтуй її. Доведи, що автор вірша персоніфікував місяць травень.

3. 1. Підготуйся до виразного читання вірша В. Бойка «Травень-художник».

2. Прочитай за QR-кодом вірш М. Гуменюк «Травень». Вивчи вірш напам'ять.

ДЕНЬ МАТЕРІ

День матері — це особливе міжнародне свято, яке в Україні відзначають у другу неділю травня. До матері споконвіку звертаються в тяжкі хвилини життя, коли потрібна допомога та заступництво, з нею діляться радісними звістками й щасливими подіями.

Це день для висловлення вдячності найдорожчій людині в житті, яка дарує нам свою підтримку, віру та любов.

1. Прочитай вірш.

ЧАЙ ДЛЯ МАМИ

Я ромашки назбирала,
Чай смачний приготувала.
Як повернеться матуся,
Я до неї пригорнуся
І скажу: «Попий, рідненька.
Ти — найкраща в світі ненька!»

Н. Погребняк

2. ***Досліджую текст.***

- Хто розповідає нам про свою матусю у вірші?
- Що для мами зробила донька?
- З якими словами вона звертається до мами?

3. ***Поділися своїми думками.*** Чи будеш ти вітати свою маму?
- Який приємний сюрприз ти для неї готуєш?

4. 1. Підготуй текст-вітання своїй мамі. Пригадай вивчені вірші про маму. Розкажи однокласникам / однокласницям.

2. Прочитай за QR-кодом вірш В. Стасів «Готую мамі подарунок». Вивчи його напам'ять.

Вам казка, а мені мудрих думок в'язка

1. Прочитай текст. Запам'ятай порядок появи персонажів.

ПРИНЦЕСА ТА ТРИ МАГІЧНІ КВІТКИ

У далекому королівстві жила-була принцеса, на ім'я Ярослава. Вона була доброю, чуйною і дуже лю-

била подорожувати. Дівчинка знала, що бути принцесою — це ще не все. Головне, треба мати вірних друзів і допомагати іншим.

Одного ранку Ярослава прокинулася від дивного звуку. Хтось тихенько постукав у віконце її кімнати. Принцеса побачила маленького птаха із червоним пір'ям.

— Принцесо, — промовив птах, — я прийшов просити твоєї допомоги. Зла відьма Одарка зачарувала струмок, що живить водою весь наш ліс. Тільки справжня принцеса, яка має добре серце, може зняти це прокляття і врятувати нас.

— Я тобі допоможу, — відповіла Ярослава. — Веди мене до озера.

Птах змахнув крилами, і вони опинилися біля озера. Ярослава побачила, що на поверхні води лежить чорна, брудна хмара. Це було закляття відьми Одарки.

— Ти маєш знайти три чарівні квітки, щоб повернути життя озеру, — сказав чарівний птах. — Перша квітка — біла. Вона повертає чистоту. Друга — рожева. Вона дарує любов до всього живого. Третя — синя. Вона приносить спокій. Поєднавши їх разом, ти зможеш зняти прокляття.

Ярослава вирушила на пошуки квітів. Вона піднялася високо в гори, де знайшла й зірвала білу квітку. На чарівній галявині принцеса знайшла рожеву квітку. Синя квітка росла на дні глибокого моря. Цю квітку їй допомогли зірвати добрі дельфіни.

Нарешті всі три квітки були в руках принцеси. Вона склала квіти разом — і сталося диво: чорна хмара, яка вкривала озеро, зникла.

— Дякуємо тобі, принцесо Ярославо! — вигукували птахи, трави й дерева.

— Я рада, що змогла вам допомогти. Адже найголовніше в житті — робити добрі справи, — відповіла Ярослава.

Озеро виблискувало дзеркальною чистотою, у якій відбивалося синє небо *(за матеріалами сайту «Букнет»)*.

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема казки? - До якого виду казок вона належить? - Назви́ персонажів казки так, як вони з'являлися в тексті. - Чого навчає нас ця казка? - Чи корисно її прочитати тим, хто не оберігає природу? - Вислови власну думку.

3. Підготуйся до детального відтворення казки.

Повторюємо разом

П'єса — це форма твору, що складається з діалогів між персонажами. У тексті п'єс є примітки автора щодо зовнішності й поведінки дійових осіб, описи місць, де відбувається дія. Такі примітки називають *ремарками*. Їх подано в дужках або окремими рядками.

1. Прочитай п'єсу-казку.

ДРУЖНА КОМАНДА

П'єса-казка

Дійові особи

Очевидець, який усіх знає;
Кріт, який живе в норі на горбочку;
Мишка, яка живе біля хати;
Рак, який живе у струмку;
Льон, який росте в полі;

Очеретянка, яка зшила собі гніздо;
Жаба, яка живе в ставку;
Лелека, який повернувся додому;
Чорниці, які все фарбують;
Мурашки, які все можуть;
Їжак, який любить чорниці.

Дія перша

Нарешті прийшла весна. Події відбуваються в лісі. На цій галявині живе Очевидець. Він усе про всіх знає.

Очевидець. Ось, подивіться, на галявині горбок! У ньому живе Кріт. Що сталося, друже?

Кріт. Я знайшов скарби. Куди ж їх подіти? Було б добре, якби в мене були штани з великими кишенями. Ти не знаєш, хто може їх пошити?

Очевидець. Не знаю. Запитай у Мишки.

Кріт. Мишко, ти живеш біля людей. Мабуть, ти знаєш, де пошити штани з великими кишенями.

Мишка. Бач, чого захотів! Навіщо мені твої штани! Мені б сиру та цукру трішки.

Очевидець. Яка невихована Мишка. А ще всі її жаліють: маленька, бідненька...

Дія друга

Очевидець. Біля нашого лісу безмежне синє поле. Льон зацвів. Прийшов до нього Кріт зі своїм проханням.

Льон. Знаю, друже, про твою мрію. І можу тобі допомогти. Тільки ти мені допоможи: прополи бур'яни, бо замучили вони мене. Потім прожени жуків, які обсіли мене. Чекай, щоб я дозрів. Коли я дозрію, висмикни мене, зв'яжи в снопи, замочи у струмку, потім висуши. Мої стебла ще треба потолочити. Потім вичесати. Готові нитки відбілити й пофарбувати. З них тканину зіткати. А потім розрізати й пошити штани з великими кишенями. Але хто ж тобі, друже, допоможе?

Очевидець. Друзі, допоможіть Кротові здійснити його мрію. Створіть дружну команду!

Дія третя

Очевидець. Першим за роботу взявся Кріт. Він пов'язав Льон у снопи.

Жабки. Ми замочимо снопи у воді. Потім просушимо на сонці.

Лелека. Я ногами потолочу просушені стебла.

Їжак. Я голками розчешу нитки.

Мурашки. Ми будемо ткати полотно.

Рак. Добре, що в мене є гострі клешні. Зроблю викрійку штанів.

Очеретянка. Мене недарма називають швачкою, бо моє гніздо зшите з очерету. Я пошию штани. Вони будуть чудові!

Очевидець. Через кілька днів штани з великими кишенями було пошито. Усі раділи, веселилися під музику коників-стрибунців. Усі, крім Крота!

Кріт. Вони ж білі! Мені потрібні чорні!

Їжак. Не хвилюйся, друже! Нам допоможуть ... *(за мотивами казки Е. Петішки).*

2. ***Досліджую текст.***

- Яка тема казки-п'єси? - Про що йдеться в першій дії? - Хто з дійових осіб увічливий, чемний, уважний до проблеми Крота? - Хто байдужий? Чому Кріт звернувся до Льону? У якій дії про це йдеться? Хто допоміг Кроту здійснити його мрію? У якій дії ідеться про роботу команди?
- Розглянь ілюстрації до казки-п'єси. Перелічи членів його команди. Яку роботу вони виконували? Які ягоди пофарбували білі штани в чорні? Які персонажі казки-п'єси відсутні на малюнку? Якими ти їх уявляєш?

Розіграйте п’єсу в особах.

3. Пригадай соціально-побутову й чарівну казки, які ми читали на початку навчального року. Відтвори їх.

Створюю власний текст...

Ось і завершується твоє навчання в початковій школі. Упродовж чотирьох років ти вчився / училася писати, читати, рахувати, жити за правилами шкільного життя та

життя нашого суспільства. Ти попрощаєшся зі своєю вчителькою / учителем. Але передусім ти добре відпочинеш на канікулах.

- Створи невеликий текст про навчання в початковій школі: що запам'яталося, що подобалося, за ким будеш сумувати. Не забудь згадати про свої мрії щодо літнього відпочинку.

Прочитай вірш.

ОСТАННІЙ ДЗВОНИК

Травень двері закриває,
Рік навчальний вже минув,
В школі дзвоник всіх скликає —
День останній вже прибув.

Дзвенить дзвінок, дзвенить,
І квіти усміхаються.
Дзвенить дзвінок, дзвенить,
Навчальний рік кінчається.
Весна закінчила навчання,
Настали теплі дні.

Ясне сонце сяє зрання
І підморгує мені:
Не забудь про нашу школу,
Вчись постійно і трудись.
Дуже гарний світ навколо —
Ти уважно придивись.

В. Стасів

Підсумкова діагностувальна робота

(І варіант)

- Прочитай текст мовчки.

НАЙДИК

Бабуся Олімпія була старенька й зовсім самотня. Вона дуже любила свого бульдога Баррі. Називала його вірним другом. Наготує йому сніданок чи підвечірок і припрошує заморити черв'ячка. Баррі почувався в бабусі щасливим. Усе йому дозволяли. Їв усе найсмачніше й найсвіжіше. Два рази на день виходив погуляти. Від такого життя він став гордовитим себелюбцем.

Якось під вечірню годину вони з бабцею вийшли подихати свіжим повітрям.

Була середина осені. Клени струшували із себе жовте листя. Воно повільно кружляло й падало на землю, жовтими й багряними зірочками вкривало кущі. Раптом перед бабусею вискочив маленький капловухий песик. З першого погляду видно було, що цуцик бездомний. Увесь у реп'яхах, худий. Він закрутився біля ніг бабусі, заметляв гострим хвостиком, жалібно заскімлив. Просив їсти. Але в бабусі нічого не було. Вона простягла руку погладити нещасного приблуду, але не встигла. Її Баррі ревниво метнувся наперед і вп'яв свої гострі зуби цуцикові у вухо. Як той заскавчав! Кинувся в кущі. Бабця Олімпія вперше в житті закричала на свого Баррі:

— Який ти жорстокий! Негайно відпусти!

Баррі розгубився від бабусиного крику й розтулив свої щелепи.

Бабця пригорнула песика до грудей і поспішила додому. Удома вона промила цуцикові рану, викупала його, нагодувала.

— Вибач, вибач. Хто б міг подумати, що Баррі поведеться так грубо. Побудеш у нас доти, поки не видужаєш.

Бабця назвала його Найдиком. Він був такий щасливий і вдячний! Не вірив своїм очам! Тільки боявся великого бульдога, який сердито дивився і рикав. Найдик сидів якомога далі від злого Баррі *(за А. Григоруком) (250 слів)*.

Виконай завдання.

1. Текст «Найдик» є.

А п'єсою
Б прозою
В віршованим твором

2. Визнач, який стиль тексту використав письменник.

А діловий
Б науковий
В художній

3. Випиши з тексту речення з фразеологізмом. Укажи, що він означає.

4. Установи послідовність описаних у тексті подій.

А Перед бабусею вискочив маленький капловухий песик.
Б Кинувся в кущі.
В Бабця з Баррі вийшли подихати свіжим повітрям.
Г Бабця назвала його Найдиком.
Д Удома бабуся промила цуцикові рану, викупала його, нагодувала.
Е Баррі вп'яв свої гострі зуби цуцикові у вухо.

5. Створи розповідь *(5–6 речень)* про бабусю Олімпію. Використай слова та сполучення слів із тексту, які виділені блакитним кольором.

Підсумкова діагностувальна робота

(ІІ варіант)

- Прочитай текст мовчки.

РЯТІВНИК

Приблудний песик, якого бабуся Олімпія назвала Найдиком, помаленьку одужував. Рана від укусу бульдога Баррі заживала. Тут цуцику було так добре, як ніколи. Лише Баррі, з яким бабуся жила душа в душу, не спускав з нього очей. Він суворо стежив, щоб Найдик не заходив у дім далі коридору. Щоб спав біля вхідних дверей на шматку старої рядни-ни. Та найперше, щоб не смів наближатися до бабусі Олімпії. Адже вона має любити тільки його! Найдикові так хотілося хоч інколи підійти до бабці й лизнути їй руку. Але бульдог сильною лапою відштовхував Найдика до порога. Цуцик упокорено лягав біля дверей і спостерігав, що діється в кімнаті.

Й ось сталося несподіване.

Якось після обіду бабця Олімпія вирішила перепочити. Вона підсунула крісло до каміна, накинула на коліна свій плед. Аж раптом її обличчя болісно скривилося. Вона застогнала й осіла на підлогу. Плед зсунувся й одним кінцем упав у вогонь каміна. Задимі-ло. Вогонь міг перекинутися на всю квартиру, на бабусю, яка лежала на підлозі. Баррі, що лежав неподалік, скочив на ноги. Він відчув справжню загрозу. Бульдог схопився на ноги, метнувся до вхідних дверей і зник за порогом. А що ж Найдик? Цей маленький бездомний бродяжка, що лише два тижні тому знайшов прихисток у бабусиній оселі, не злякався. Він не кинувся, як «вірний друг» Баррі, рятувати власну шкуру. Найдик забіг у задимлену кімнату, ухопив зубами плед і витягнув його на ґанок. Він так

голосно й тривожно завив, що сполошив усіх сусідів. Вони позбігалися до бабусиної оселі, загасили вогонь і викликали швидку допомогу.

Так завдяки Найдикові все закінчилося щасливо *(за А. Григоруком) (250 слів)*.

Виконай завдання.

1. Текст «Найдик» є

А казкою
Б легендою
В оповіданням

2. Визнач, який стиль тексту використав письменник.

А публіцистичний
Б науковий
В художній

3. Випиши з тексту речення з фразеологізмом. Укажи, що він означає.

4. Установи послідовність описаних у тексті подій.

А Найдик забіг у задимлену кімнату.
Б Бабця Олімпія вирішила перепочити.
В Баррі лапою відштовхував Найдика до порога.
Г Вона застогнала й осіла на підлогу
Д Він голосно та тривожно завив.
Е Баррі зник за порогом.

5. Створи розповідь *(5–6 речень)* про Найдика. Використай слова та сполучення слів, які виділені блакитним кольором.

ЗМІСТ

Україна *(Н. Гуменюк)* 3

Розділ I

«Родина Родина — це вся Україна...» 4

Розділ II

«Ходить стиха щедра осінь, подарунки людям носить...» 24

«Як перше вересня настане, збіжиться в школу дітвора...» 33
«Одну Батьківщину я маю,
її Україною звуть...» 55
«Любов до Києва звучить у кожнім слові...» 59
Цікавий світ професій 63

Розділ III

«Падає тихесенько сніг-сніжок... Скільки буде радості у діток» 82

Пригоди, історії, фантастика 107

Розділ IV

«Щебетушка ластівочка щебетала, веселкову весноньку закликала...» 144

Видатні українці й українки, які прославили нашу країну 152
Вам казка, а мені мудрих думок в'язка 180

Підсумкова діагностувальна робота
(I варіант) 187
Підсумкова діагностувальна робота
(II варіант) 189

Навчальне видання

ЗАХАРІЙЧУК Мар'яна Дмитрівна,
ІВАНЧУК Марія Георгіївна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Підручник для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей».

Для оформлення підручника використано матеріали, що перебувають у вільному доступі в мережі «Інтернет».

Формат 70 ×100/16.
Ум. др. арк.15,6. Обл.-вид. арк. 14,66.
Наклад прим.

Редакторка *Н. Забаштанська*
Обкладинка, макет і художнє оформлення *Н. Антоненко*
Технічне редагування *Л. Ткаченко*
Комп'ютерна верстка *С. Груніної*
Коректорка *С. Бабич*
Над технічним оформленням електронного додатка працювала *О. Грозна.*

Видавництво «Грамота»
вул. Паньківська, 25, м. Київ, 01033,
E-mail: info@gramota.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 341 від 21.02.2001 р.

Віддруковано в ТОВ «КОНВІ ПРІНТ». 03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12.
Свідоцтво ДК № 6115, від 29.03.2018 р.

Установи відповідність між уривками з текстів та їхніми персонажами.

— Можеш іти, якщо дуже втомився. Але ж ми дали мамі слово, його потрібно дотримуватися. Ми ж одна сім'я? Єдине ціле?

Брати нарешті знайшли шлях один до одного й раділи, що будуть разом правити своєю землею. Не заздрили один одному, бо вірили, що їхній батько-король правильно вирішив. Принци повернулися до королівства, дякували батькові за все, що він для них зробив.

До Олексія та його побратимів поспішали рятівники. Молоді, мужні та прекрасні герої! Захисники України. Вони були першими...

— Я рада, що ти це зрозуміла. Україна — це Європа, українці — це європейці. Наша культура, традиції мають глибоке коріння в європейській історії. Ми, українці, поділяємо багато спільних цінностей із європейцями, а саме: повага й шанування традицій свого народу, прагнення до свободи, незалежності, миру та милосердя, — завершила свою розповідь бабуся Ельвіра.

Сашко слухав урок абияк. Уявляв собі, що буде ввечері. Зробив дідусеві подарунок... Хотілося провалитися крізь землю. Просто зникнути…

Саме в цей час на вулицю з хати вийшов височенький, широкоплечий хлопець. Він прихилився до хвіртки й услухався в бентежну мелодію, що розливалася над світом. Затримав мрійливий погляд на вузькій пелюстці місяця.

— Але мама повинна отримати цю роботу. Вона так давно мріяла про спілкування з класними дизайнерами. Для мене її робота дуже важлива. Якщо чесно, то я також мрію стати дизайнером, — усміхнулася дівчинка.

Орися зрозуміла, що математика — величезна сила, а дружба ще більша сила.

1

2

3

4

5

6

7

8